

Duurzaamheidsbenchmark gemeente Westland 2018

o.a. met 18 benchmarkgemeenten

Telos

Prof Dr Ir B.C.J. Zoeteman
S.A.M. Paenen, MSc

Tilburg, 28 november 2018
Documentnummer 18.197

Prof. de Moorplein 521
5037 DR Tilburg
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
T 013 - 466 87 12
telos@uvt.nl
www.telos.nl



telos brabant centrum voor
duurzame ontwikkeling

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding	11
1.1 Achtergrond	11
1.2 Aanpak	11
1.3 Leeswijzer	12
2 De Telos methode	15
3 Veranderingen op hoofdlijnen in de periode 2014-2018	21
3.1 Trends in totale duurzaamheids- en kapitaalscores over 2014-2018	21
3.2 Het meer gedetailleerde beeld op voorraad niveau	23
4 Sociaal-cultureel kapitaal	25
4.1 Voorraad Maatschappelijke participatie	26
4.2 Voorraad Politieke participatie	28
4.3 Voorraad Economische participatie	30
4.4 Voorraad Kunst en cultuur	32
4.5 Voorraad Gezondheid	34
4.6 Voorraad Veiligheid	36
4.7 Voorraad Woonomgeving	38
4.8 Voorraad Onderwijs	40
5 Ecologisch kapitaal	43
5.1 Voorraad Bodem	46
5.2 Voorraad Water	48
5.3 Voorraad Lucht	50
5.4 Voorraad Hinder en calamiteiten	52
5.5 Voorraad Natuur en landschap	54
5.6 Voorraad Energie	56
5.7 Voorraad Afval- en grondstoffen	58
6 Economisch kapitaal	61
6.1 Voorraad Arbeid	64
6.2 Voorraad Kennis	66
6.3 Voorraad Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	68
6.4 Voorraad Concurrentievermogen	70
6.5 Voorraad Infrastructuur en bereikbaarheid	72
7 Westland vergeleken met gemeenten met een zelfde typologie	75
7.1 Inleiding	75
7.2 Vergelijking op basis van inwoneraantal	75
7.2.1 Algemene invloed van grootte op de kapitaalscores	75
7.2.2 Drie grootteklassen	76
7.2.3 Resultaten vergelijking met andere grote gemeenten	76

7.3	Vergelijking op basis van kwalitatieve typologie kenmerken	77
7.3.1	Bouwstenen voor een kwalitatieve typologie van gemeenten	77
7.3.2	Algemene kenmerken van de kwalitatieve typologie	78
7.3.3	Vergelijking resultaten met andere centrumgemeenten	78
7.3.4	Vergelijking resultaten met andere groeigemeenten	79
7.3.5	Vergelijking resultaten met andere werkgemeenten	80
8	Westland vergeleken met de benchmarkgemeenten tot op indicatoreniveau	83
8.1	Scores van de duurzaamheidsvoorraden van Westland en de benchmarkgemeenten	85
8.2	Benchmark van de in Westland opvallend scorende indicatoren	85
8.2.1	Benchmark voor zeer ongunstig scorende indicatoren Westland	87
8.2.2	Benchmark voor zeer gunstig scorende indicatoren Westland	92
9	Conclusies	99
9.1	Samenvattende conclusies 3P analyse	99
9.1.1	Stijgende lijn is voortgezet	99
9.1.2	Beeld van de voorraden	99
9.2	Vergelijkingsperspectief	99
10	Sustainable Development Goals	103
10.1	Score Sustainable Development Goals gemeente Westland	103
10.2	Vergelijking benchmarkgemeenten	104
	BIJLAGEN	107
A	Tabel indicator scores	109
B	Beschrijving indicatoren & bronvermelding	113



Samenvatting

Telos stelt sinds 2014 elke twee jaar voor de gemeente Westland een benchmarkrapport op. Daarin wordt de duurzaamheid van Westland gemeten en vergeleken. Vergeleken met andere voor Westland relevante gemeenten en vergeleken in de tijd. Naast het benchmarkrapport zal nog een balansrapport worden opgesteld. Bij de balans kan de gemeente zelf mee aangeven wat zij als relevante duurzaamheidskenmerken ziet en welke duurzaamheidsdoelen zij in de komende periode wil hanteren. Met deze rapportages kan de gemeente de voortgang van haar duurzaamheidsaanpak volgen en haar beleid op basis van de resultaten waar gewenst actualiseren. Voor ligt het benchmarkrapport voor Westland over 2018.

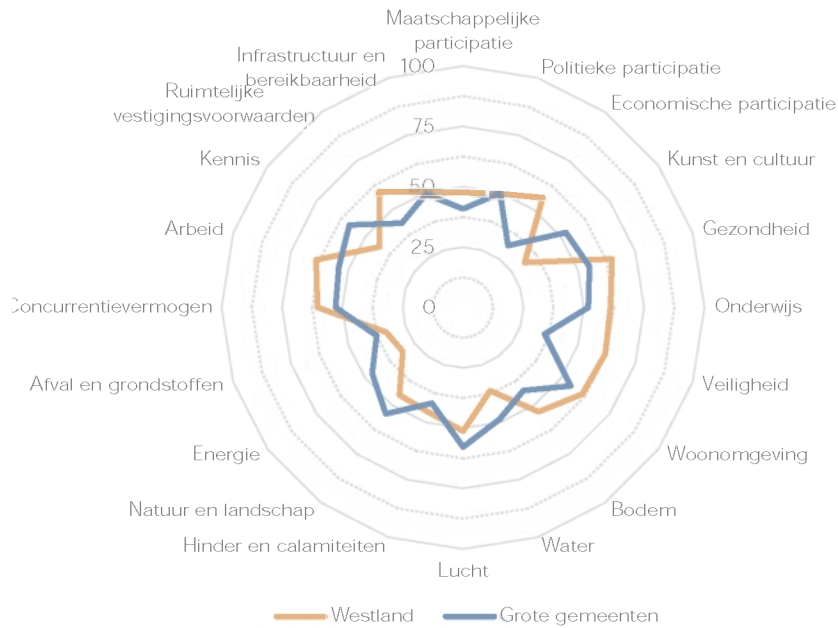
Westland wist over de afgelopen 5 jaar (2014-2018) de duurzaamheidscore gestaag te verbeteren van 47.2 tot 50.6%, zoals onderstaande overzichtstabel laat zien.

Ontwikkeling Westlandse en Nederlandse kapitaal- en totaalscores in de periode 2014-2018

		2014	2015	2016	2017	2018
Totaal	Westland	47.2	48.3	48.9	49.1	50.6
	Nederland	46.2	46.8	47.6	48.2	49.2
Sociaal-Cultureel	Westland	53.6	53.3	52.6	53.5	54.3
	Nederland	48.8	48.8	49.2	49.8	51.0
Ecologisch	Westland	36.2	39.6	40.8	41.4	42.2
	Nederland	46.9	48.8	49.7	50.0	50.7
Economisch	Westland	51.8	52.1	53.4	52.4	55.3
	Nederland	43.1	42.9	43.7	44.9	46.1

Scoorde in 2014 het sociaal-cultureel kapitaal nog het best (53.6) onder de drie duurzaamheidsdomeinen, in 2018 was dat het economisch kapitaal (55.3). Het ecologisch kapitaal bleef aanzienlijk achter bij deze scores maar verbeterde wel van 36.1 naar 42.2. Ook ten opzichte van het landelijke beeld wist Westland het afgelopen jaar de duurzaamheid meer te verbeteren (1.5%punten) dan gemiddeld (1.0%punt).

Op een gedetailleerder niveau, de voorraden die de drie duurzaamheidskapitalen vormen, is in onderstaande figuur een vergelijking gegeven tussen Westland en de 100,000plus gemeenten van ons land in het rapportagejaar 2018.



Benchmark Westland in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland 2018

Deze figuur laat zien dat bij 13 van de 20 voorraden Westland beter scoort dan de andere grote gemeenten. Dit geldt bijvoorbeeld voor veiligheid, economische participatie, ruimtelijke vestigingsvoorwaarden en arbeid. Maar er zijn ook voorraden waar Westland duidelijk ongunstiger uit de bus komt, zoals bij water, kunst en cultuur, kennis, afvalinzameling en energie.

Ondanks de mooie economische prestaties, die zich vooral aftekenen bij de voorraden concurrentievermogen en infrastructuur en bereikbaarheid, is er een teruggang te constateren in de score voor ruimtelijke vestigingsvoorwaarden en ook in economisch participatie in Westland. Beide voorraden kunnen op langere termijn remmende factoren worden.

Daar tegenover staat dat bijna de helft van alle voorraden een forse verbetering over de laatste vijf jaar te zien geven. In het oog springen veiligheid (van 47,9 naar 62%), en bodem en lucht die met 10% punten of meer verbeterden.

Westland scoort bij 21 indicatoren, meestal tot het ecologisch kapitaal behorend, ongunstig tot zeer ongunstig. Het blijkt dat de zeer ongunstig scorende indicatoren voor Westland vaak ook bij de benchmarkgemeenten laag scoren. Westland scoort echter binnen de groep van benchmarkgemeenten bijzonder ongunstig bij de indicatoren oppervlakte verharding, emissie fosfor naar oppervlaktewater, lichtbelasting, hittestress, PMD afvalinzameling, en de voorraad bedrijventerrein. Deze aspecten vragen als eerste om na te gaan of deze situatie met extra beleid kan en zal worden ondervangen.

Ook is nagegaan hoe Westland op de relevante Sustainable Development Goals (SDGs) scoort. Berekend is met behulp van de hiervoor besproken indicatorscores, welke plaats Westland onder alle Nederlandse gemeenten inneemt per SDG. Met name bij SDGs 1. Einde aan armoede, 6. Schoon drinkwater, 7. Duurzame en betaalbare energie, 11. Veilige en duurzame steden, 12. Duurzame consumptie en productie en 13. Klimaatverandering aanpakken, scoort de gemeente Westland aan de lage kant. Daarentegen scoort Westland goed op de thema's 3. Gezondheid en welzijn, 4. Goed onderwijs, 8. Fatsoenlijke banen en economische groei en 9. Innovatie en duurzame infrastructuur. Bij de interpretatie van deze uitkomst moet bedacht worden dat de titel van de SDG niet altijd een voor de lezer logisch verband heeft met de daaronder meegenomen indicatoren. De VN definities zijn hierbij aangehouden.



1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De gemeente Westland heeft in juli 2014 Telos verzocht om op basis van de jaarlijks uitgebrachte Nationale Monitor Duurzame Gemeenten na 2014 ook in 2016 en 2018 een benchmarkrapport uit te brengen. Daarin wordt Westland, op basis van door Telos gehanteerde duurzaamheidsdoelen, vergeleken met andere voor Westland relevante gemeenten. Ook zal naast het benchmarkrapport een balansrapport worden opgesteld.¹ Bij de balans kan de gemeente zelf mee aangeven wat zij als relevante duurzaamheidskenmerken ziet en welke duurzaamheidsdoelen zij in de komende periode wil hanteren. Met deze rapportages kan de gemeente de voortgang van haar duurzaamheidsaanpak volgen en haar beleid op basis van de resultaten waar gewenst actualiseren.

Na het uitkomen van de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018² is als eerste de update van het Benchmarkrapport Westland 2018 opgepakt. Het resultaat daarvan ligt voor in dit rapport. In een aparte rapportage zal vervolgens het Balansrapport aan de orde komen.

1.2 Aanpak

Uitgangspunt bij de benchmarkstudie is dat de door Telos verzamelde duurzaamheidsgegevens voor de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018 worden gebruikt. Ook is uitgangspunt dat Telos de normen uit deze monitor hanteert voor zowel Westland als de 18 door Westland in 2014 gekozen benchmarkgemeenten. Deze gemeenten worden voor 2018 opnieuw als relevant gezien, omdat hier ook glastuinbouw speelt of omdat ze in de directe omgeving liggen.

De studieresultaten kunnen aanleiding geven om de geregistreerde verschillen tussen Westland en de andere gemeenten nader te onderzoeken en vervolgens te beoordelen of er in Westland verdere acties om beter op duurzaamheid te scoren mogelijk en wenselijk zijn. Een beschrijving van dergelijke beleidsgevolgen vormt een opgave die in een

1 Zie door Westland geaccordeerde offertes Telos 14/14.103 en 14/14.104 op 7 juli 2014

2 Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018, Duurzaamheidstrends van 380 Nederlandse Gemeenten tussen 2014 en 2018, Telos, Tilburg University, Documentnummer: 18.196, www.telos.nl

vervolgfase aan de orde kan komen en waarbij vooral gemeentebestuur en -ambtenaren betrokken zullen zijn.

1.3 Leeswijzer

Na een korte samenvatting van de gebruikte Telos methode wordt in de hoofdstukken 3 tot en met 6 stilgestaan bij de verschillen die in de loop van de tijd optreden voor Westland op het niveau van de drie duurzaamheidskapitalen (sociaal-cultureel, ecologisch en economisch), de thema's die de kapitalen vormen en de individuele indicatoren binnen de thema's. Vervolgens komt in hoofdstuk 7 aan de orde hoe de uitkomsten zich verhouden tot gemeenten met een vergelijkbare typologie als Westland (kwantitatieve en kwalitatieve typen) en daarna in hoofdstuk 8 hoe op indicatorniveau Westland zich verhoudt tot de andere benchmarkgemeenten met glastuinbouw. In hoofdstuk 9 worden de belangrijkste conclusies uit het voorgaande gepresenteerd. Op basis van de resultaten uit de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018 wordt, in aanvulling op de 3P analyses, in hoofdstuk 10 inzicht gegeven in de wijze waarop Westland scoort op de VN Sustainable Development Goals.



2 De Telos methode

In het hedendaagse denken over duurzame ontwikkeling wordt meestal gerefereerd aan het werk van de commissie-Brundtland, de VN World Commission on Environment and Development, die inmiddels ruim 30 jaar geleden het nog steeds spraakmakende rapport *Our Common Future* publiceerde. Daarin wordt duurzame ontwikkeling onder meer als volgt omschreven: 'Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder daarbij de mogelijkheden van toekomstige generaties om in hun behoeften te kunnen voorzien te beperken.' Centraal in deze definitie staat het korte en lange termijn belang van de mens. Daarop is kritiek mogelijk, bijvoorbeeld dat de mens teveel centraal wordt gesteld in plaats van de natuur. Telos volgt de commissie-Brundtland in haar definitie van het begrip duurzame ontwikkeling, die in 2015 is geoperationaaliseerd in de VN 2030 Sustainable Development Goals (SDGs).³ De SDGs reiken voor duurzaamheid een nieuwe mondiale agenda tot 2030 aan. In lijn hiermee maakt Telos gebruik van een zogeheten driekapitalenmodel (3P) waarin een onderscheid gemaakt wordt tussen het economisch (Prosperity), ecologisch (Planet) en sociaal-cultureel (People) kapitaal, waarmee de toestand op het grondgebied van de gemeente integraal wordt beschreven. Op basis van de indicatoren die voor dit 3P model worden gehanteerd bevat dit rapport tevens een zo goed mogelijke doorvertaling naar de SDGs. De methode die hierbij wordt gehanteerd wordt later in dit rapport uiteengezet.

Volgens de Telos methode kan duurzame ontwikkeling worden opgevat als een ontwikkelingsproces gericht op het bevorderen van een evenwichtige groei (in balans) van de veerkracht en kwaliteit van de natuur (het ecologisch kapitaal), van het lichamelijke en geestelijke welzijn van mensen (het sociaal-cultureel kapitaal) en een gezonde economische ontwikkeling (het economisch kapitaal).

Om te kunnen spreken van duurzame ontwikkeling moet in het verlengde van de gedachtegang van de commissie-Brundtland worden voldaan aan drie eisen:

- Er moet sprake zijn van het gelijktijdig verbeteren van het economisch, ecologisch en het sociaal-cultureel kapitaal. Verbetering van het ene kapitaal mag niet ten koste gaan van één of beide andere kapitalen.
- De ontwikkeling moet houdbaar zijn over generaties heen: er mag geen afwenteling in de tijd plaatsvinden.
- De ontwikkeling moet ook houdbaar zijn op mondiaal niveau of, anders geformuleerd: er mag geen afwenteling in de ruimte plaatsvinden. Onze

ontwikkeling mag niet ten koste gaan van die in andere gebieden en andere landen.

Met deze integrale benadering wordt gekozen voor een breed perspectief op duurzame ontwikkeling en niet een verenging tot bijvoorbeeld alleen de energietransitie. Het begrip heeft zowel een strategische dimensie (de langere termijn), als een normatieve dimensie (verantwoordelijkheid voor andere schaalniveaus en toekomstige generaties).

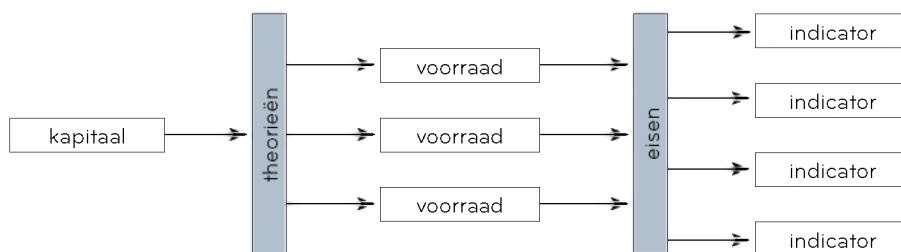
Om duurzame ontwikkeling te kunnen meten is het 3P instrument ontwikkeld. In de 3P methode worden de belangrijkste indicatoren voor de ontwikkeling van een gebied samengebracht. Dat wordt gedaan door de drie domeinen van duurzaamheid, hier kapitalen genoemd, te ontleden in voorraden, eisen en indicatoren en hun normen. Deze aanpak wordt ook gevolgd bij het uitvoeren van de benchmarkstudie

In het onderstaande schema worden deze begrippen kort toegelicht.

BEGRIP	OMSCHRIJVING
Kapitaal	De drie essentiële delen, subsystemen van het totale maatschappelijke systeem: sociaal-cultureel, ecologie en economie.
Voorraad	De essentiële elementen die samen de kwaliteit en kwantiteit van een kapitaal bepalen.
Eisen	De langetermijndoelen die geformuleerd worden voor de ontwikkeling van een voorraad.
Indicatoren	Graadmeters waarmee de eisen kunnen worden geoperationaliseerd.
Normen	Normatief vastgestelde maatstaven met behulp waarvan we de score van indicatoren beoordelen.

De eisen of lange termijn doelen vormen de kern van het meetbaar maken van duurzaamheid. Ze verwoorden de lange termijn duurzaamheidsambities van de gemeente, de gemeenschappelijk gedeelde stip op de horizon. Met behulp van de indicatoren wordt vervolgens gemeten hoe goed de gemeente er in slaagt haar ambities te realiseren. Hoe ver staat de toestand op het grondgebied van de gemeente af van doelrealisatie?

De doelen en normen die in deze benchmarkstudie worden gebruikt zijn dezelfde als die welke in de Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018 zijn gehanteerd. Deze doelen en normen zijn gebaseerd op beleidsdocumenten in de EU en ons land, wetenschappelijke inzichten en ervaringen opgedaan bij het maken van provinciale, regionale en lokale duurzaamheidsbalansen (figuur 2.1). Hoewel in de (beleids)praktijk er vaak andere woorden worden gebruikt, blijkt bij nadere bestudering en analyse sprake te zijn van een grote mate van overeenstemming over de lange termijn duurzaamheidsambities. De verschillen zitten veelal niet zo zeer in de doelen, maar in de wijze waarop en de weg waarlangs deze doelen (normeringen) worden gerealiseerd (figuur 2.2).

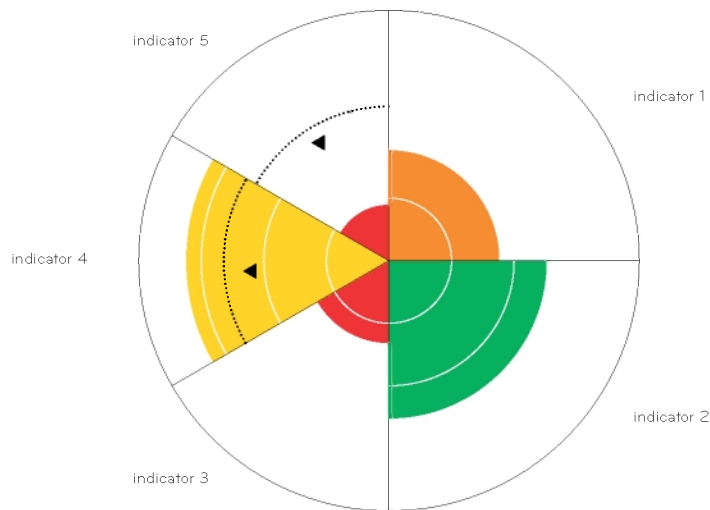


Figuur 2.1 De samenhang tussen kapitalen, voorraden en indicatoren



Figuur 2.2 Klassenindeling

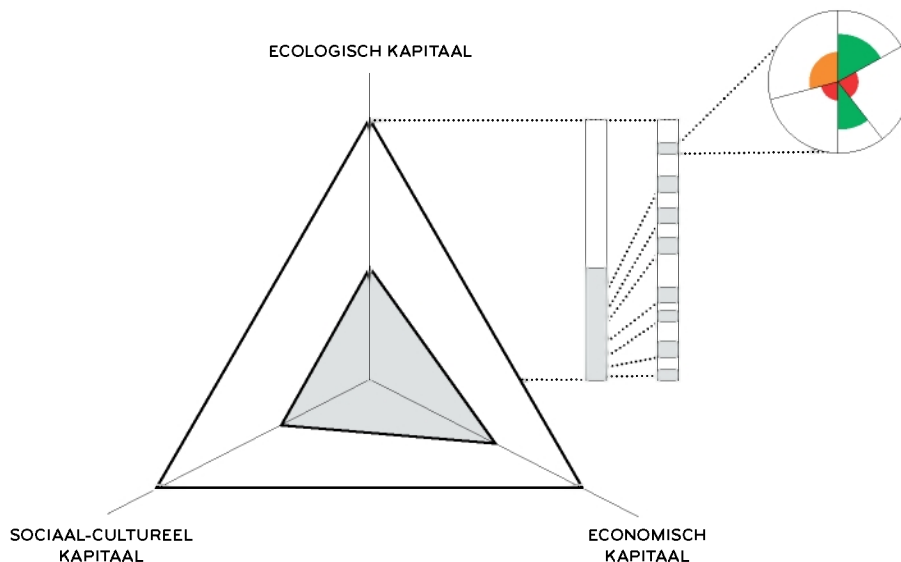
De normeringen in deze studie, de waardering van de tussenstappen op weg naar het lange termijn doel, zijn veelal gebaseerd op een regionale vergelijking. Daar waar mogelijk zijn tevens wettelijke normen gebruikt in de normeringswijze. Wanneer zowel regionale vergelijking en wettelijke normen onbekend zijn is de normering opgebouwd vanuit een vergelijking in de tijd. Als ook die niet beschikbaar is, wordt gebruik gemaakt van expert judgement als normering methodiek. Voor elke voorraad is een cirkel- of taarttaartdiagram opgesteld waarin per indicator van die voorraad is aangegeven hoe dicht het duurzaamheidsdoel wordt benaderd. Met het dichter benaderen van het doel verandert de kleur van een taartpunt respectievelijk van rood naar oranje, groen en goud. Deze aan de normering verbonden kleuren spreken in een discussie makkelijk aan, maar zijn niet essentieel om de voortgang naar duurzaamheid zichtbaar te maken.



Figuur 2.3 Voorbeeld cirkeldiagram

Niet iedere indicator is even belangrijk. Daarom heeft iedere indicator een eigen gewicht. Het belang of gewicht van een indicator komt tot uitdrukking in de hoekpunt die ze innemen in de taartdiagrammen: hoe belangrijker de indicator binnen een voorraad, hoe groter het gewicht en daarmee hoe groter de hoek. De straal van de taartpunt, de mate waarin de taartpunt ook daadwerkelijk gevuld wordt, geeft vervolgens de feitelijk gemeten waarde aan. Hoe groter de straal, hoe beter de duurzaamheid score. Of anders geformuleerd: hoe meer de taartpunt is gevuld hoe dichter het duurzaamheidsdoel wordt benaderd. De pijltjes in de taartpunten geven de verandering aan sinds de vorige meetperiode; in dit rapport is dat het rapportagejaar 2014.

De optelsom van de voorraden, die altijd een gelijk gewicht krijgen binnen een kapitaal, bepaalt vervolgens de score van het kapitaal. Het gemiddelde van de drie kapitalen bepaalt de totale duurzaamheidsscore van een gemeente in een bepaald jaar.



Figuur 2.4 Samenhang tussen kapitalen, voorraden en indicatoren

Onderstaande tabel 2.2 geeft een overzicht van de gehanteerde voorraden per kapitaal. In totaal gaat het om 20 voorraden

Tabel 2.2 De drie kapitalen met hun voorraden		
SOCIAAL-CULTUREEL	ECOLOGIE	ECONOMIE
1 Maatschappelijke participatie	1 Bodem	1 Arbeid
2 Politieke participatie	2 Lucht	2 Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden
3 Economische participatie	3 Water	3 Concurrentievermogen
4 Kunst en cultuur	4 Natuur en landschap	4 Kennis
5 Gezondheid	5 Hinder en calamiteiten	5 Infrastructuur en bereikbaarheid
6 Veiligheid	6 Energie en klimaat	
7 Woonomgeving	7 Afval en grondstoffen	
8 Onderwijs		

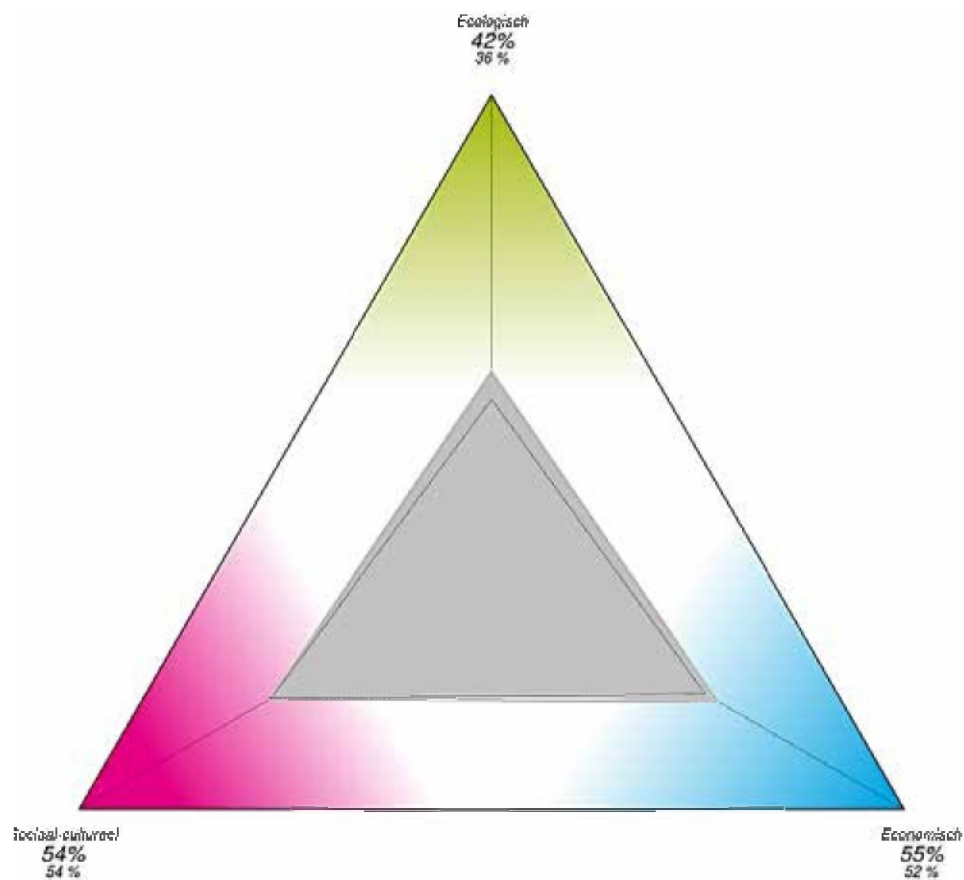
De 20 voorraden zijn gemeten met behulp van in totaal 126 indicatoren.



3 Veranderingen op hoofdlijnen in de periode 2014-2018

3.1 Trends in totale duurzaamheids- en kapitaalscores over 2014-2018

De hoofduitkomst van deze benchmarkstudie is dat de duurzaamheidscore van Westland in de periode 2014-2018 duidelijk is verbeterd, zoals getoond in figuur 3.1 en tabel 3.1.



Figuur 3.1 Duurzaamheidsdriehoek van Westland voor 2014 (grijze binnen driehoek) en 2018 (grijze buiten driehoek)

Uit tabel 3.1 blijkt in meer detail hoe Westland en ons land als geheel zich over de rapportagejaren hebben ontwikkeld.

Tabel 3.1 Ontwikkeling Westlandse en Nederlandse kapitaal- en totaalscores in de periode 2014-2018

		2014	2015	2016	2017	2018
Totaal	Westland	47.2	48.3	48.9	49.1	50.6
	Nederland	46.2	46.8	47.6	48.2	49.2
Sociaal-Cultureel	Westland	53.6	53.3	52.6	53.5	54.3
	Nederland	48.8	48.8	49.2	49.8	51.0
Ecologisch	Westland	36.2	39.6	40.8	41.4	42.2
	Nederland	46.9	48.8	49.7	50.0	50.7
Economisch	Westland	51.8	52.1	53.4	52.4	55.3
	Nederland	43.1	42.9	43.7	44.9	46.1

De gemiddelde totaal score van alle Nederlandse gemeenten steeg met 3 %punten van 46.2% doelbereiking in 2014 naar 49.2% in rapportagejaar 2018. Westland scoorde met 47.2 in 2014 1.0% hoger dan gemiddeld en liep nog verder uit op het gemiddelde, door in 2018 1.4% boven het gemiddelde te scoren met een waarde van 50.6%.

Sociaal-cultureel viel de score in de jaren 2015-2017 wat terug maar in 2018 presteerde Westland weer beter dan in 2014. Met 54.3% is deze score ruim boven het Nederlandse gemiddelde van 51.0%.

Ecologisch wist Westland de situatie flink te verbeteren waardoor de score van 2014 tot 2018 steeg van 36.2 naar 42.2%. Deze laatste waarde ligt echter nog steeds flink beneden het nationale gemiddelde van 50.7%.

Op economisch gebied blinkt Westland nog steeds uit en verbeterde de score de laatste vijf jaar van 51.8 tot 55.3%. Scoorde de gemeente in 2014 8.7% boven het landelijke gemiddelde, in 2018 is dit zelfs 9.2%. Landelijk was 2015 het moeilijkste (rapportage) jaar, in Westland was er enige terugval in 2017, die in 2018 ruim werd gecompenseerd.

Westland neemt in het duurzaamheidsonderzoek onder de 380 Nederlandse gemeenten de 128ste plaats in. In 2014 was dit de 142ste en in 2016 de 131ste. We zien dus een verbetering in positie ten opzichte van andere Nederlandse gemeenten. Binnen het sociaal-cultureel kapitaal neemt Westland plek 113 in. In 2014 was dit de 67ste en in 2016 de 114de. Sociaal-cultureel gaat de positie van Westland gestaag achteruit. Binnen het ecologisch kapitaal neemt Westland plek 366 in. Dit was in 2014 376 en in 2016 de 371ste plek. Binnen het economisch kapitaal neemt Westland de 11de plaats in. In 2014 was dit de 12de en in 2016 de 9de. We zien met name dat de plek die Westland inneemt in de ranking van de kapitalen binnen het sociaal-cultureel kapitaal gezakt is. Binnen het ecologisch kapitaal is een kleine verbetering te zien en binnen het economisch kapitaal is de ranking nagenoeg gelijk gebleven.

3.2 Het meer gedetailleerde beeld op voorraad niveau

Welke thema's zijn nu verantwoordelijk voor de gunstige ontwikkelingen in Westland? En gaat de situatie op alle fronten vooruit of blijven sommige onderdelen achter? Meer uitsluitel daarover biedt tabel 3.2.

Tabel 3.2 Ontwikkeling voorraadscores in de periode 2014-2018

VOORRAAD	2014	2015	2016	2017	2018
Sociaal-Cultureel kapitaal					
Maatschappelijke participatie *	47.6	48.3	47.6	49	47.6
Politieke participatie	50.7	48.5	48.5	49.9	49.6
Economische participatie	67.8	63.4	59.3	58.1	56.2
Kunst en cultuur	32.9	33	33	32.9	31.6
Gezondheid	65	64.9	65.6	65.9	64.9
Onderwijs	56.2	60.4	62.8	62.3	61.1
Veiligheid	47.9	47.2	44.7	51.4	62
Woonomgeving	60.3	60.3	59.1	58.2	61
Ecologisch kapitaal					
Bodem	40.5	50.6	54.4	54.4	53.3
Water	29.3	29.5	29.5	32.3	36.3
Lucht	41.8	46.4	48.4	49	51.2
Hinder en calamiteiten	42.6	44.3	45.6	45.6	45.7
Natuur en landschap	42.7	44.6	44.6	44.9	44.9
Energie	22.5	27.4	28.7	29.7	30.9
Afval- en grondstoffen	33.7	34.5	34.2	34	33.4
Economisch kapitaal					
Concurrentievermogen	53.7	52.6	53.5	55	60.3
Arbeid	61.2	59.6	61.7	63.1	64
Kennis	34.9	35.7	36.1	35.9	42.7
Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	65.1	67.4	68.2	58.6	59.2
Infrastructuur en bereikbaarheid	44	45.3	47.7	49.2	50.4

Uit de voorraadanalyse van Tabel 3.2 komen enkel sprekende resultaten naar voren. Ondanks de mooie economische prestaties, die zich vooral aftekenen bij de voorraden concurrentievermogen, kennis en, infrastructuur en bereikbaarheid, is er een teruggang te constateren in de score voor ruimtelijke vestigingsvoorwaarden en ook in economisch participatie. Beide voorraden kunnen op langere termijn remmende factoren worden. Daar tegenover staat dat bijna de helft van alle voorraden een forse verbetering over de laatste vijf jaar te zien geven. In het oog springen veiligheid (van 47.9 naar 62%), en bodem en lucht die met 10%punten of meer verbeterden.

Uiteraard komt vervolgens de vraag naar voren welke indicatoren nu verantwoordelijk zijn voor deze resultaten. Daarop gaan per kapitaal de volgende drie hoofdstukken in.



4 Sociaal-cultureel kapitaal

Inleiding

Kernbegrippen binnen het sociaal-cultureel kapitaal zijn sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke betrokkenheid. Voor een sociaal en cultureel duurzame samenleving wordt het principe van sociale rechtvaardigheid ingevuld met gelijke kansen, vrijheid, brede toegankelijkheid van voorzieningen en veiligheid. Maatschappelijke betrokkenheid verwijst naar maatschappelijke, politieke en economische participatie van burgers, die zowel rechten als plichten hebben. Binnen het sociaal-cultureel kapitaal draait het primair om de sociale interacties binnen een samenleving. Mensen ontwikkelen zich door te participeren in sociale netwerken. Die toegang tot netwerken wordt niet voor niets in toenemende mate uitgedrukt in noties van 'sociaal kapitaal'. Het wordt van belang geacht voor de economische productiviteit en groei én voor het welzijn van mensen. Via sociale netwerken hebben mensen toegang tot hulpbronnen die ze individueel niet kunnen bereiken. Dat kunnen netwerken zijn binnen kleine en gesloten gemeenschappen zoals die van de familie, de voetbalclub of de klas, maar ook netwerken binnen grotere en meer open sociale eenheden zoals de buurt, de wijk en de stad, de werkomgeving, maatschappelijke organisaties, vakverenigingen of de kerk. Er kan in dit verband een onderscheid gemaakt worden tussen 'bonding', in de zin van de verbondenheid in eigen kring, en 'bridging' in de zin van de verbondenheid tussen gemeenschappen. Idealiter is er een zeker evenwicht tussen beide: immers veel 'bonding' zonder 'bridging' leidt op termijn tot isolatie en sociale 'inteelt'; veel 'bridging' zonder 'bonding' leidt tot een afname van solidariteit en gemeenschappelijkheid

Bonding en bridging bestaan beide bij de gratie van en dragen bij aan onderling vertrouwen. Enerzijds werkt vertrouwen als voorwaarde omdat mensen die anderen vertrouwen sneller onderlinge relaties aangaan dan wantrouwende mensen. Anderzijds is het een gevolg of een product van participatie in sociale netwerken. Door te participeren ontmoet men elkaar en leert men elkaar kennen en 'onbekend maakt onbemind'. In wijken en buurten waar men elkaar niet kent en weinig van elkaar weet (er is weinig publieke familiariteit), bestaat weinig onderling vertrouwen tussen mensen. Hierdoor krijgt men sneller het gevoel in een onleefbare en onveilige omgeving te wonen. Naast vertrouwen in de medemens (sociaal vertrouwen) is er ook politiek en institutioneel vertrouwen. Daarbij gaat het om het vertrouwen in instituties zoals leger, overheid, pers, bedrijven om vertrouwen in de politiek.

Onderstaand worden de scores voor het jaar 2018 voor de indicatoren binnen de voorraden van het sociaal-cultureel kapitaal besproken en wordt (met een pijl) per taartdiagram aangegeven of en hoe ze zijn veranderd sinds 2014.

4.1 Voorraad Maatschappelijke participatie

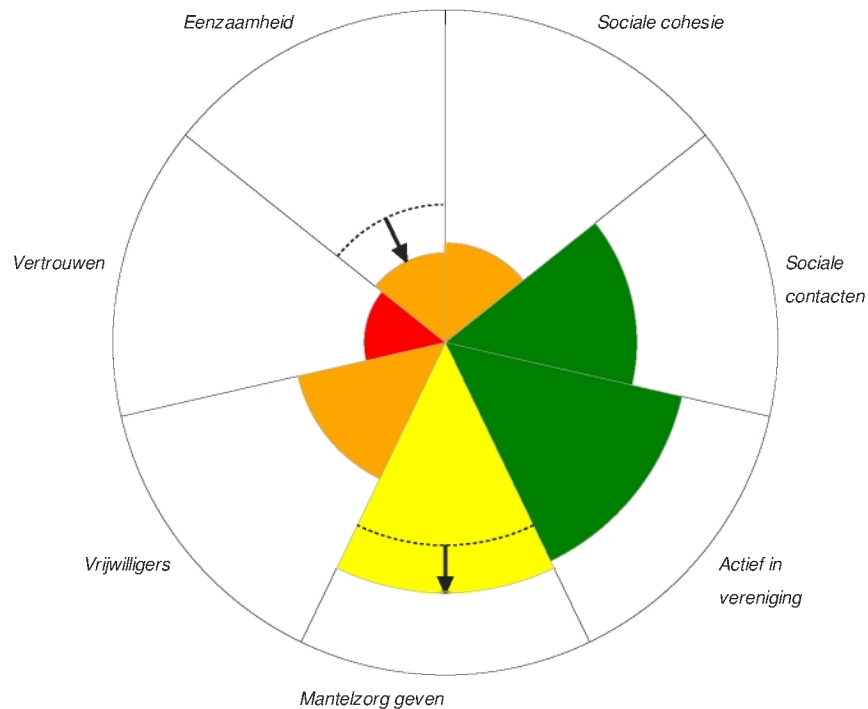


Mensen ontwikkelen zich door te participeren in netwerken. Daardoor krijgen ze toegang tot hulpbronnen die ze individueel niet zouden kunnen bereiken. Dat kunnen netwerken zijn binnen kleine, min of meer gesloten eenheden (familie, klas, voetbalclub), maar ook grotere en meer open netwerken. Participatie in sociale netwerken is van belang voor het welzijn van mensen, maar ook voor economische productiviteit en groei.

Eisen

- De sociale samenhang van de samenleving is gewaarborgd
- Burgers zijn betrokken bij de samenleving
- Iedereen heeft het recht om zijn eigen identiteit en diversiteit te koesteren en uit te dragen, in woord en gedrag, zolang dit anderen niet beperkt om hetzelfde te doen

Voorraad Maatschappelijke participatie



Resultaten

De voorraad maatschappelijke participatie vertoont een wisselend beeld. Hoewel het aantal sociale contacten goed scoort en veel mensen actief zijn binnen verenigingen is de eenzaamheid in Westland groot. Deze is zelfs fors toegenomen ten opzichte van voorgaande rapportage jaren. Daarnaast is te zien dat het aantal personen dat mantelzorg verleent erg hoog is maar het aantal vrijwilligers juist aan de lage kant. Vertrouwen in de medemens is in de gemeente Westland zorgwekkend laag. Kanttekening die hierbij gemaakt kan worden is dat het relatief oude data betreft wat kan afwijken van de realiteit, desalniettemin blijft het een lage score namelijk onder de 50%.

4.2 Voorraad Politieke participatie

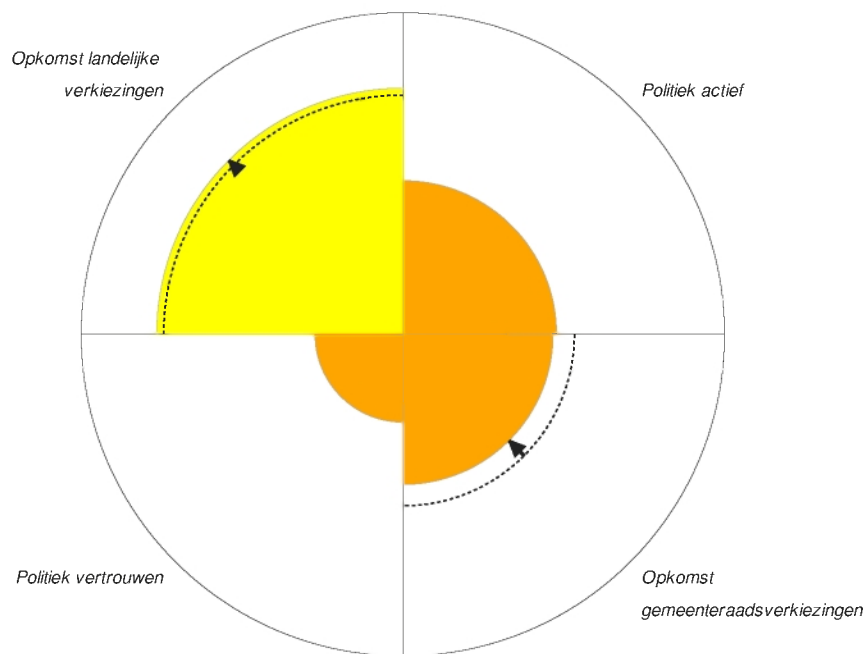


Mensen ontwikkelen zich door te participeren. Interesse in of betrokkenheid bij politieke processen is een voorwaarde om zeggenschap te kunnen hebben in politieke besluitvorming. Vertrouwen in de politiek en instituties spelen een belangrijke rol bij politieke participatie

Eisen

- Elke burger heeft zeggenschap in politieke besluitvorming die hem of haar en de samenleving haar toekomst aangaat
- De burger heeft de (morele) plicht om gebruik te maken van de zeggenschap in politieke besluitvorming
- Alle burgers hebben vrijelijk toegang tot de informatie die zij nodig hebben om als burger te kunnen functioneren

Voorraad Politieke participatie



Resultaten

Binnen de voorraad politieke participatie is te zien dat bij de landelijke verkiezingen in 2017 het opkomst percentage hoog was, namelijk 85%. Terwijl het opkomst percentage van de gemeenteraadsverkiezingen afgelopen jaar juist laag was, namelijk 58%. Daarnaast is te zien dat het politiek vertrouwen in de gemeente aan de lage kant is, dit kan ook samenhangen met het lage opkomstpercentage bij de gemeenteraadsverkiezingen. Daarnaast scoort het aantal politieke actieven in Westland ook relatief laag.

4.3 Voorraad Economische participatie

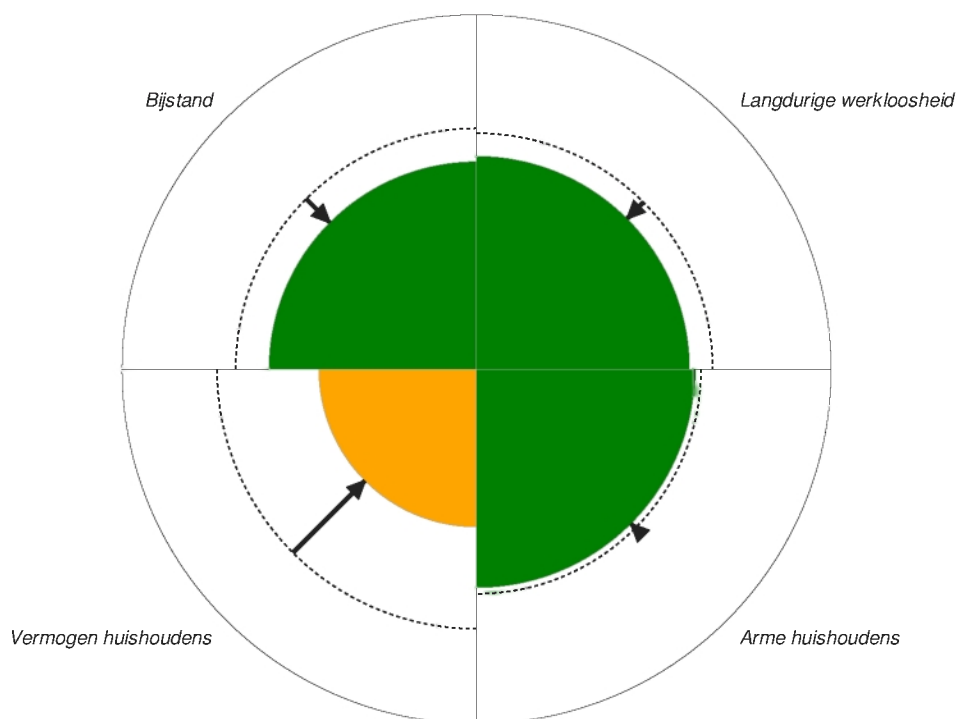


Het hebben van werk vormt een van de belangrijkste ordende principes in onze Westerse samenleving. Het biedt eerst en vooral aan de meeste burgers mogelijkheden om inkomen te verwerven. Daarnaast kan werk bijdragen aan de behoefte van mensen om zich zelf te verwerkelijken en biedt het toegang tot allerlei sociale netwerken.

Eisen

- Burgers zijn in staat om zich economische staande te houden
- Er is armoede noch uitsluiting

Voorraad Economische participatie



Resultaten

Binnen de voorraad economische participatie is te zien dat de score voor de gehele voorraad is achteruit gegaan ten opzichte van voorgaande jaren. Met name het vermogen van huishoudens is flink gedaald, dit is ook een landelijke trend. Hierbij kijken we naar het aantal huishoudens met een vermogen boven de 5.000 euro. Het aantal arme huishoudens is iets toegenomen maar scoort nog steeds goed, dit geldt ook voor het aantal gezinnen met een bijstandsuitkering, ook die trend is landelijk zichtbaar. Het aantal langdurig werklozen is iets toegenomen maar scoort voldoende.

4.4 Voorraad Kunst en cultuur



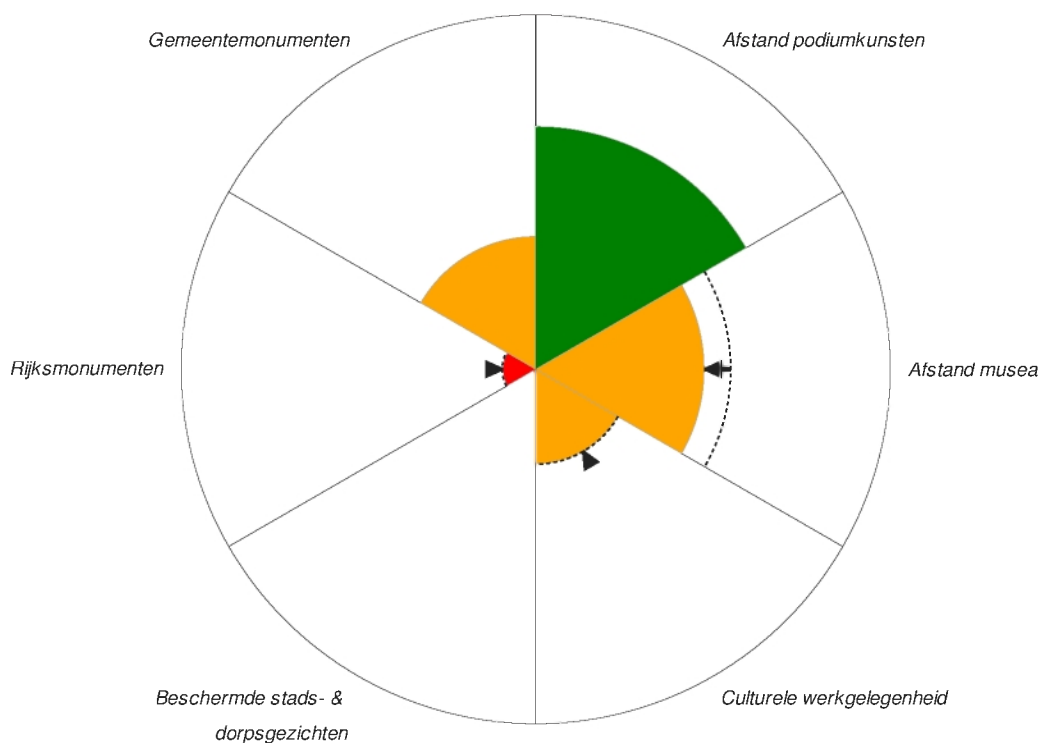
In bredere zin kunnen kunst en cultuur gezien worden als dragers of uitingen van bestaande normen en waarden binnen het sociaal culturele kapitaal. Het gaat dan ook over het beschermen, bewaren en opnieuw inbedden van in de tijd en ruimte vastgelegde culturele uitingen (erfgoed). De voorraad 'kunst en cultuur' wordt hier gemeten in 'enge' zin dat wil zeggen de voorzieningenstructuur en daarbinnen zelfs maar een beperkt deel. Kunst en cultuur wordt gemeten in de vorm van musea, monumenten en het aanbod van theater- en concertvoorstellingen.

De beschikbaarheid van kunst en cultuur in de omgeving heeft verschillende positieve effecten voor de lokale gemeenschap. Allereerst maakt een gevarieerd en groot aanbod van kunst en cultuur in de gemeente de woonomgeving aantrekkelijk voor de eigen bevolking. Daarnaast kan het aanbod van kunst en cultuur ook een aanzuigende werking hebben op mensen van buiten de gemeente (toeristen, nieuwe inwoners) en daarmee leiden tot welvaartswinst in de vorm van toename van de recreatieve bestedingen, maar ook in de vorm van stijging van huizenprijzen en daarmee indirect tot stijgende belastinginkomsten.

Eisen

- Het culturele aanbod is voldoende groot, evenals de diversiteit
- Iedereen kan actief of passief deelnemen aan culturele uitingen of activiteiten
- Het culturele erfgoed wordt beschermd en versterkt

Voorraad Kunst en cultuur



Resultaten

De voorraad kunst en cultuur vertoont een negatief beeld. Er zijn geen beschermd stads & dorpsgezichten in de gemeente Westland en ook het aantal rijksmonumenten en gemeentemonumenten is gering (dat wordt gemeten per 1.000 inwoners). De gemiddelde afstand tot podiumkunsten is relatief laag, al is de afstand tot musea toegenomen. De culturele werkgelegenheid is dan ook iets afgenomen en scoort relatief laag. Hieronder verstaan we het percentage van de werkzame personen welke werkzaam is in de culturele sector.

4.5 Voorraad Gezondheid



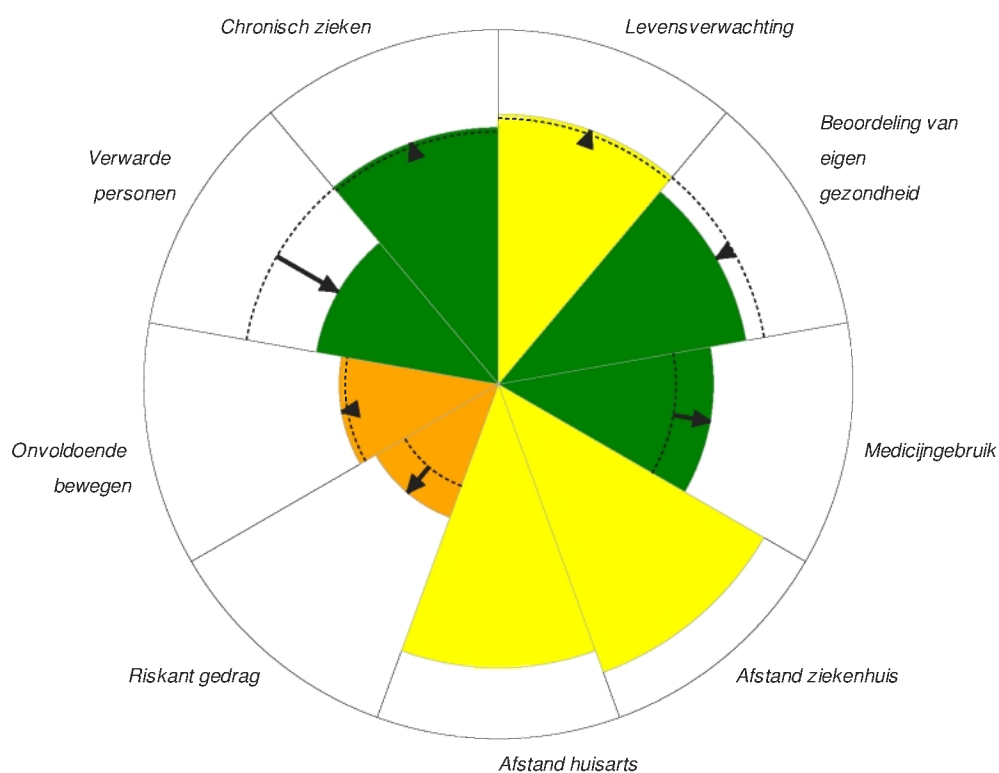
Een van de voorwaarden voor een duurzame samenleving is dat de bevolking gezond is zowel lichamelijk als geestelijk. De verantwoordelijkheid voor een gezonde samenleving ligt deels bij de overheid die moet zorgen voor een goede en toegankelijke gezondheidszorg, maar zeker ook bij de individuele burgers die verantwoordelijk zijn voor een gezonde leefstijl. Met behulp van de eisen en indicatoren is getracht de rechten en plichten kant van gezondheid(szorg) in beeld te brengen.

Gezondheid heeft zowel een objectieve 'harde' kant (percentage zieken en sterfgevallen) als een subjectieve 'zachte' (gezondheidsbeleving). Beide kanten worden via de indicatoren in kaart gebracht

Eisen

- De bevolking is lichamelijk en geestelijk gezond
- De gezondheidszorg is van goede kwaliteit en toegankelijk voor iedereen; inclusief preventie en nazorg
- Iedereen neemt verantwoordelijkheid voor een gezonde leefstijl
- De bevolking voelt zich gezond

Voorraad Gezondheid



Resultaten

De voorraad gezondheid vertoont een positief beeld. Met name de afstand naar huisartsen en het ziekenhuis scoren goed. Daarnaast is de levensverwachting hoog in de gemeente Westland en ligt boven het Nederlands gemiddelde. Het medicijn gebruik is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren en ook het aantal chronisch zieken is iets lager. Daarentegen is het aantal verwarde personen flink toegenomen. Met verwarde personen wordt het aantal tijdelijke verstoringen van de openbare orde en veiligheid bedoeld. Het aantal personen dat onvoldoende beweegt is aan de hoge kant en ook het aantal mensen dat riskant gedrag vertoont als roken, overmatig alcohol gebruik en overgewicht is aan de hoge kant, al is deze laatste groep wel wat afgenomen.

4.6 Voorraad Veiligheid

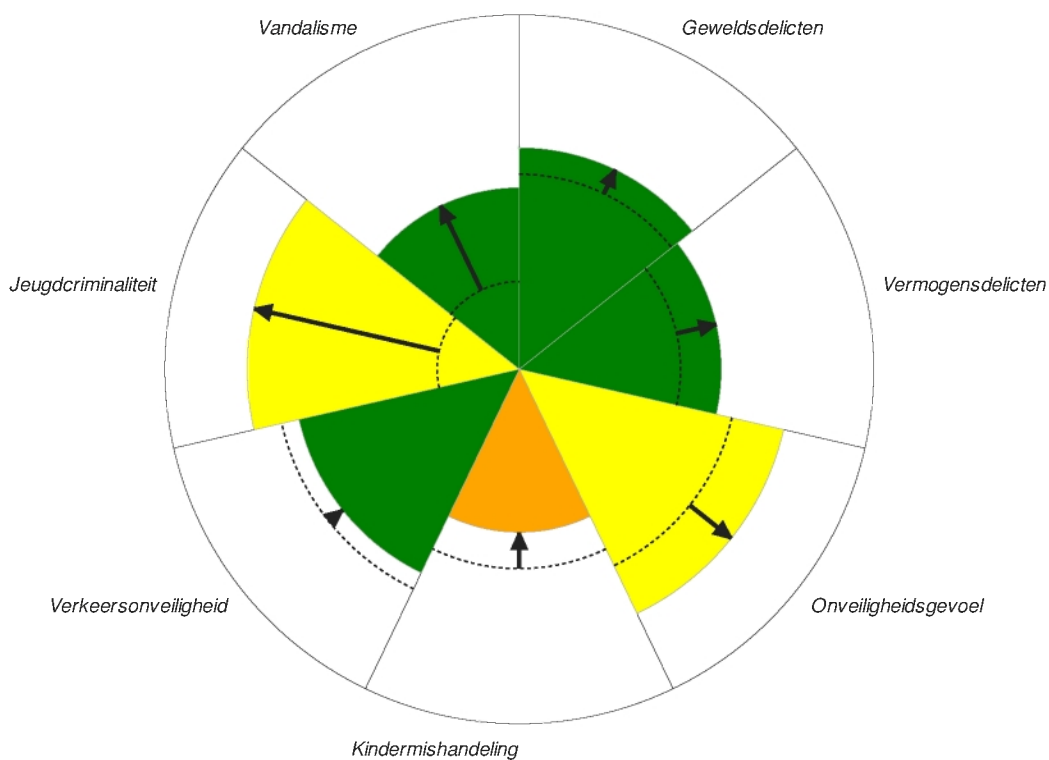


Zowel de individuele burger als de samenleving als geheel heeft een bepaalde mate van veiligheid nodig om te kunnen functioneren. In de afgelopen tien jaar heeft het onderwerp veiligheid sterk aan belang gewonnen. Binnen de voorraad veiligheid is een onderscheid gemaakt tussen min of meer geobjectiverde veiligheid in termen van risico's om ergens slachtoffer van te worden en de subjectieve beleving van veiligheid: het veiligheidsgevoel. Veiligheid spitst zich in deze voorraad toe op bescherming tegen geweld, misdaad en verkeersongevallen

Eisen

- De kans om slachtoffer te worden van geweld, misdaad, ongelukken en rampen is verwaarloosbaar
- Iedereen voelt zich veilig in de gemeente Westland

Voorraad Veiligheid



Resultaten

De voorraad veiligheid is in algemene zin sterk verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren. Zowel de gewelddelicten als vermogensdelicten zijn afgenomen. De jeugdcriminaliteit is sterk gedaald en ook het onveiligheidsgevoel is sterk gedaald. De duurzaamheidsscores zijn navenant verbeterd. De verkeersonveiligheid is iets verslechterd ten opzichte van voorgaande jaren, al ligt dit wel onder het Nederlands gemiddelde. Het vandalisme is afgenomen. Deze score laat dan ook samen met de score van jeugdcriminaliteit de grootste vooruitgang zien. Een negatieve ontwikkeling is het percentage kindermishandeling, deze is aan de hoge kant en zelfs iets toegenomen.

4.7 Voorraad Woonomgeving

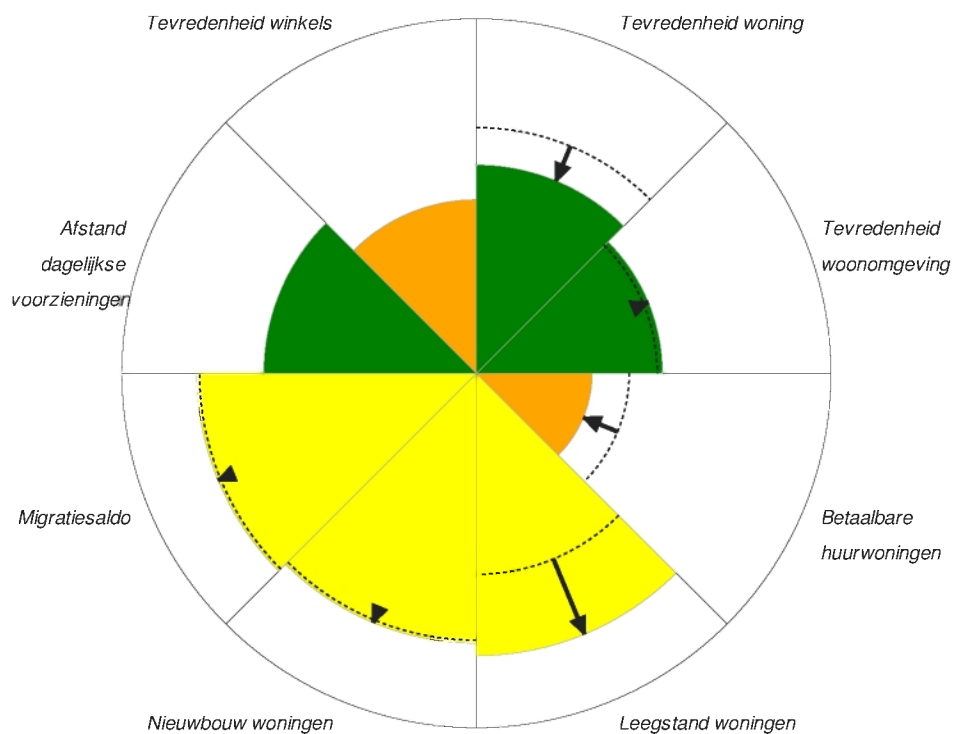


Binnen deze voorraad is de aandacht gericht op de beschikbaarheid en kwaliteit van woningen, de aanwezigheid van publieke en dagelijkse voorzieningen en de tevredenheid met de eigen woonomgeving. Daarnaast wordt gekeken naar het verhuissaldo.

Eisen

- Iedereen heeft toegang tot een betaalbare woning van goede kwaliteit
- Publieke en dagelijkse voorzieningen zijn bereikbaar en toegankelijk voor iedereen
- Iedereen is tevreden met de woonomgeving waar hij of zij woont: veilig, aangenaam en gezond

Voorraad Woonomgeving



Resultaten

De voorraad woonomgeving vertoont een positief beeld. De leegstand van woningen is sterk afgenomen. Daarnaast is het aantal nieuwbouw woningen toegenomen en is er een positief migratiesaldo. Dit houdt in dat er meer mensen in de gemeente Westland komen wonen dan dat er uit verhuizen. De tevredenheid over woningen is echter gedaald en ook het aantal betaalbare huurwoningen is gedaald. De tevredenheid over de woonomgeving is daarentegen wel gestegen terwijl de tevredenheid over winkels is afgenomen. Positief is dat vrijwel alle indicatoren een relatief hoge score tonen.

4.8 Voorraad Onderwijs

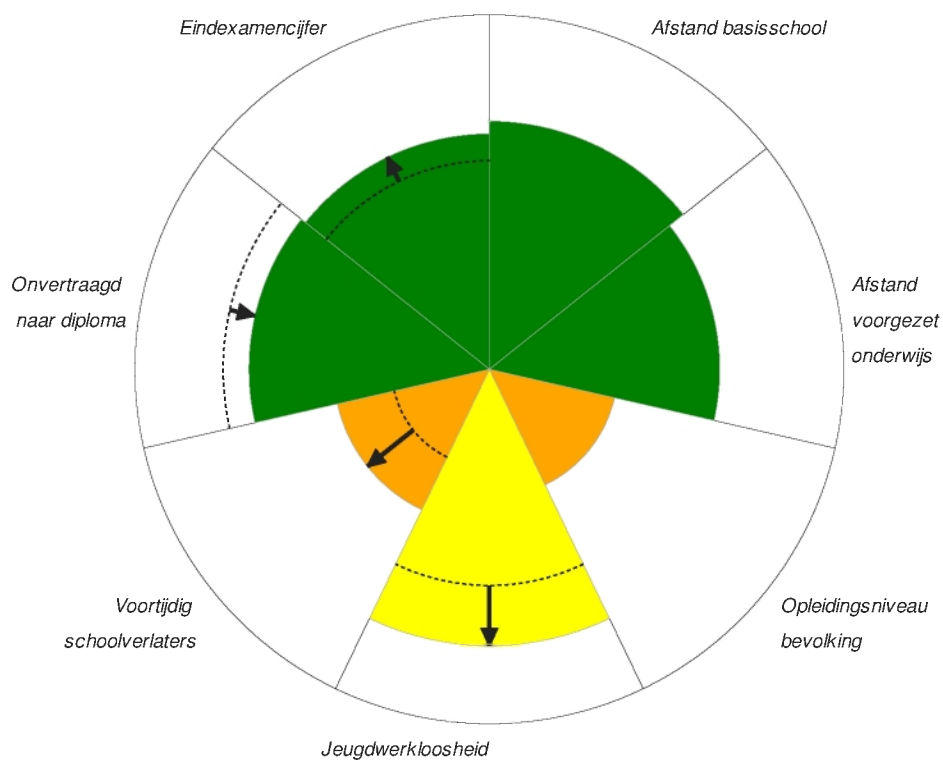


Onderwijs is van groot belang voor de ontwikkeling van onze (kennis) samenleving en is gericht op het overbrengen van kennis, vaardigheden en houding. Het onderwijs heeft drie hoofdfuncties: kwalificatie, selectie en allocatie, en socialisatie. Formeel onderwijs vindt meestal plaats in bestaande onderwijsinstellingen, maar gebeurt uiteraard ook in meer informele settings zoals het gezin, de sportvereniging, het buurthuis en de peer group. Om in te kunnen blijven spelen op de maatschappelijke behoeften en de behoeften van de arbeidsmarkt moet het onderwijs continu in ontwikkeling blijven. Voor de jeugd is het van belang dat er voldoende mogelijkheden voor goed onderwijs in de gemeente en regio aanwezig zijn. Daarnaast moeten jongeren nadat ze een opleiding hebben voltooid voldoende mogelijkheden hebben om de arbeidsmarkt te betreden

Eisen

- Het onderwijs sluit aan op de maatschappelijke behoefte
- Iedereen heeft toegang tot een vorm van onderwijs of scholing die past bij zijn of haar capaciteiten
- Iedereen heeft de plicht er voor zorg te dragen dat zijn of haar competenties (blijven) aansluiten op maatschappelijke behoeften
- Het onderwijs is van hoge kwaliteit

Voorraad Onderwijs



Resultaten

De voorraad onderwijs vertoont een stijgende lijn. Het aantal voortijdige schoolverlaters is sterk afgenomen en ook de jeugdwerkloosheid is sterk verminderd. De afstand tot zowel basisscholen als het voortgezet onderwijs is goed en ook het aantal leerlingen dat onvertraagd een diploma haalt scoort goed. Het gemiddelde opleidingsniveau van de bevolking is echter aan de lage kant. Er zijn relatief veel laag opgeleiden in de gemeente Westland.



5 Ecologisch kapitaal

Inleiding

Voor het ecologisch kapitaal van de gemeente Westland wordt gekeken naar de verschillende ecosystemen binnen de gemeente. Deze dienen over voldoende veerkracht te beschikken om de natuurlijke en menselijke verstoringen op te kunnen vangen zonder dat dit leidt tot onherstelbare schade aan een van de vier eco-systeemfuncties: de productiefunctie, draagkrachtfunctie, informatiefunctie en regulatiefunctie. Er is gekozen voor een ecosysteembenadering waarbij de kwaliteit en kwantiteit van de geleverde functies centraal staat. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen biotische elementen zoals de aanwezigheid van planten en dieren en de abiotische elementen zoals bodem, water en lucht.

Op basis van de ecosysteembenadering worden de volgende voorraden onderscheiden: 'bodem en grondwater', 'water', 'lucht', en 'natuur en landschap'. Deze voorraden hangen onderling sterk samen, maar ook met voorraden in de andere kapitalen.

Zo bepaalt de kwaliteit van de abiotische elementen bodem, water en lucht in sterke mate de mogelijkheden voor de natuur om te gedijen. Aan de voorraad natuur is landschap toegevoegd dat sterk samenhangt met het sociaal culturele kapitaal, maar dat ook de belevingskant van de natuur omvat. De op grond van de ecosysteembenadering onderscheiden vier voorraden zijn aangevuld, om te beginnen met de voorraad 'hinder en calamiteiten'. Een typisch milieubeleidsonderwerp dat om die reden vaak tot het ecologisch kapitaal gerekend wordt. Daarnaast is de voorraad 'afval- en grondstoffen' van belang, die wordt geoperationaliseerd door te kijken naar kenmerken van de huishoudelijke afvalproblematiek. Afvalinzameling en hergebruik spaart niet alleen (schaarse) grondstoffen en energie uit, het vermindert hierdoor onder meer ook de uitstoot van CO₂. Daarnaast hoeft er minder afval te worden verbrand of gestort, hetgeen op zijn beurt weer leidt tot minder nadelige milieueffecten. Landelijk is recent de circulaire economie tot speerpunt verheven⁴

Als aparte voorraad wordt verder de voorraad 'energie en klimaat' onderscheiden. Klimaatverandering wordt veroorzaakt door de grotere

uitstoot van broeikasgassen dan hun absorptie door het aardoppervlak. Om broeikasgasemissie terug te dringen is een transitie van het gebruik van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen in gang gezet. In ons land is daarvoor het SER energieakkoord van 2013 maatgevend.⁵ Recent zijn de doelstellingen aangescherpt door het inmiddels geratificeerde en inwerking getreden Klimaatakkoord van Parijs van 2015⁶ en zal het klimaatbeleid van het huidige kabinet hier verreikende vertalingen aan geven door 49% minder uitstoot van broeikasgassen in 2030 dan in 1990 te realiseren.⁷

Onderstaand worden de scores voor het jaar 2018 voor de indicatoren binnen de voorraden van het ecologisch kapitaal besproken en wordt de verandering ten opzichte van 2014 aangegeven.

5 <http://www.energieakkoordser.nl/energieakkoord.aspx>

6 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/09/16/kabinet-omarmt-klimaatakkoord-parijs>

7 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/klimaatbeleid>



5.1 Voorraad Bodem

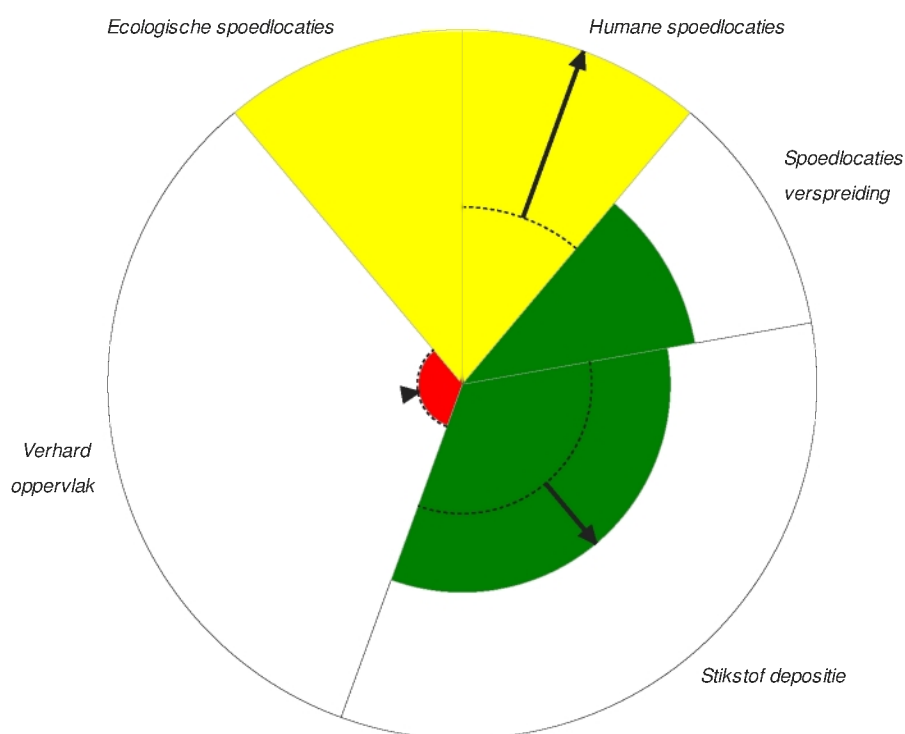


De kwaliteit van de bodem heeft betrekking op de bovenste grondlaag waarin menselijke en biologische processen plaatsvinden. Door veranderingen in de structuur en verontreinigingen van deze grondlaag kunnen deze processen verstoord raken. Een te veel aan bepaalde stoffen leidt tot onder andere vermisting, verzuring en de verspreiding van milieu-gevaarlijke stoffen zoals zware metalen en bestrijdingsmiddelen.

Eisen

- De bodem is schoon
- De natuurlijke functie van de bodem blijft in stand

Voorraad Bodem



Resultaten

Wanneer we kijken naar de resultaten van de voorraad bodem zien we een wisselend beeld. Het aantal humane spoedlocaties is sterk afgenomen en scoort net zoals het aantal ecologische spoedlocaties een gouden score. Het percentage verhard oppervlakte is daarentegen erg hoog bij de gemeente Westland. Namelijk 58% van het gemeentelijk oppervlak is afgedicht. Terwijl het gemiddelde van de Nederlandse gemeenten 11% is. Dit is mede te verklaren door de glastuinbouw welke een groot deel van het oppervlakte beslaat. De stikstof depositie op de bodem scoort goed en is sterk verbeterd.

5.2 Voorraad Water

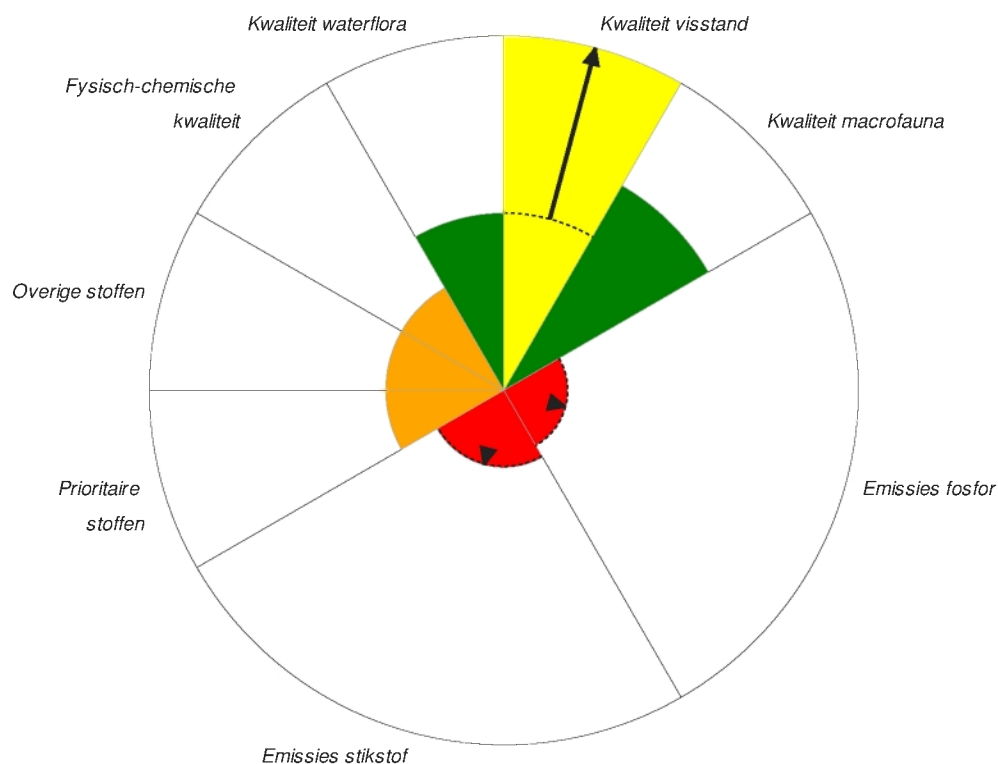


Schoon water is belangrijk voor het in stand houden van leven. Zowel de mens als de natuur maken gebruik van oppervlakte- en grondwater. In de praktijk van gemeenten kijken we vooral naar de kwaliteit van oppervlaktewater. Deze kwaliteit wordt beïnvloed door het voorkomen van verontreinigende stoffen. Daarnaast wordt gekeken naar het voorkomen van natuurlijk leven in het oppervlaktewater.

Eisen

- Het oppervlaktewater is schoon
- Het grondwater is schoon

Voorraad Water



Resultaten

De voorraad water vertoont een overwegend negatief beeld. De kwaliteit waterflora, visstand en macrofauna scoren daarentegen wel positief. De kwaliteit van de visstand is sterk verbeterd ten opzichte van voorgaande jaargangen. De emissies in het water scoren erg laag. Zowel de emissie stikstof als fosfor vertonen een rode score. Ook de indicatoren prioritaire stoffen, overige stoffen en fysische chemische kwaliteit vertonen een lage score. Hierbij wordt gekeken naar het percentage waterlichamen dat niet voldoet aan de kwaliteitsnorm.

5.3 Voorraad Lucht

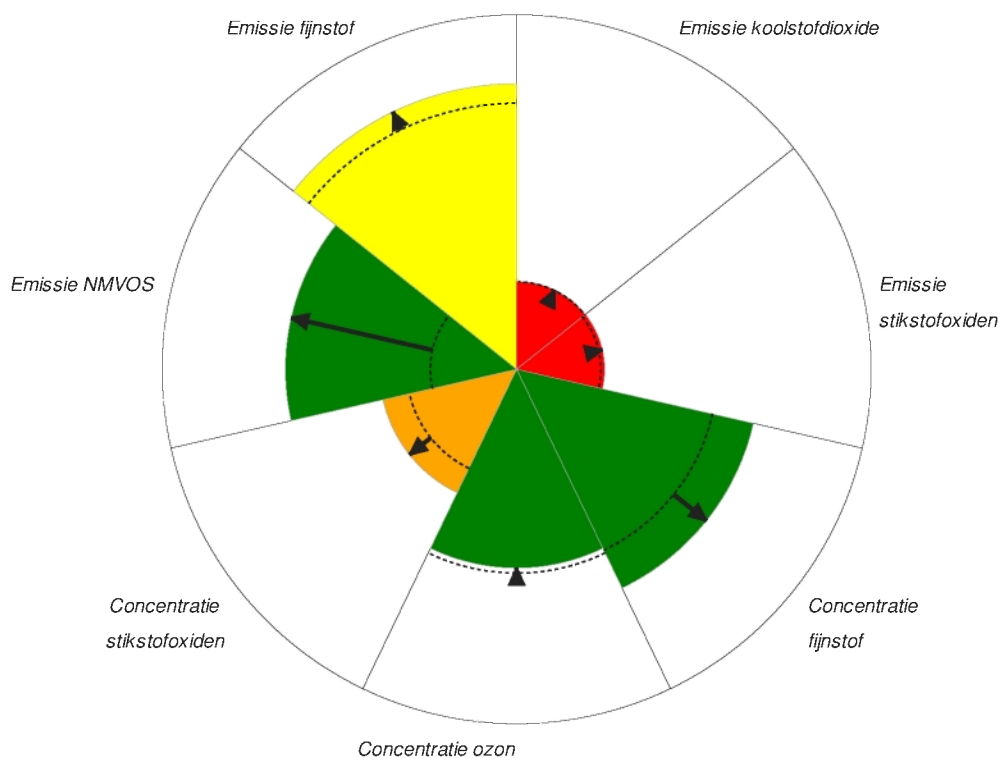


De kwaliteit van lucht heeft invloed op de gezondheid van mensen en de ontwikkeling van de natuur. De luchtkwaliteit wordt beïnvloed door emissies die vrijkomen bij vrijwel alle menselijke activiteiten. Belangrijke emissiebronnen zijn industrie, verkeer en landbouw. Schade aan de gezondheid ontstaat door zowel kortdurende blootstelling aan hoge concentraties van vervuilende stoffen als door langdurige blootstelling hieraan.

Eisen

- De lucht is schoon

Voorraad Lucht



Resultaten

De voorraad lucht vertoont een wisselend beeld. Met name de emissie koolstofdioxide en stikstofoxiden krijgen een rode score. Dit valt met name te verklaren door de grote hoeveelheid glastuinbouw in de gemeente Westland. De concentraties fijnstof en ozon scoren daarentegen relatief goed. De emissie fijnstof scoort goud en de emissie NMVOS (vluchtige organische stoffen) is sterk verbeterd.

5.4 Voorraad Hinder en calamiteiten

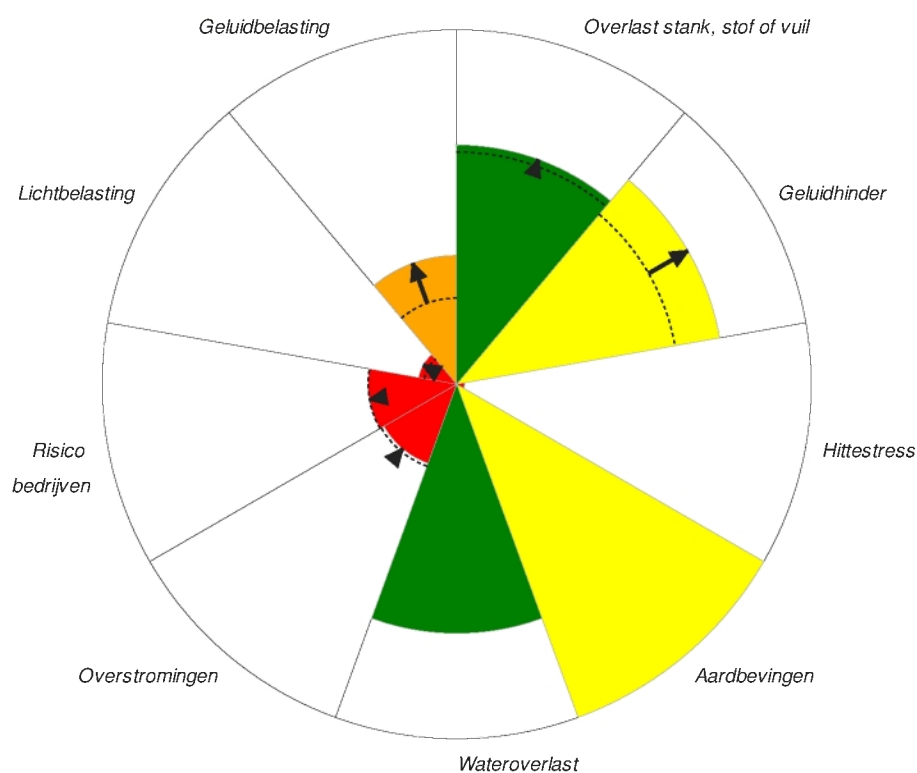


De voorraad 'hinder en calamiteiten' gaat vooral over de vraag of de burger in zijn/haar dagelijks functioneren overlast ondervindt in de vorm van geur, licht, geluid of externe risico's. Daarbij gaat het om zowel de meetbare als de ervaren overlast. Risico's worden gevormd doordat mensen slachtoffer kunnen worden van een (natuur)ramp. Overlast en risico's kunnen leiden tot fysieke of psychische gezondheidsklachten.

Eisen

- De kans dat er slachtoffers vallen bij een calamiteit is minimaal
- Er is geen door de mens veroorzaakte overlast in de vorm van geur, licht en geluid

Voorraad Hinder en calamiteiten



Resultaten

Binnen de voorraad hinder en calamiteiten is de indicator geluidhinder sterk verbeterd. Daarnaast is de kans op aardbevingen in de gemeente Westland nihil. De kans op overstromingen is daarentegen wel sterk aanwezig. Overlast van stank, stof en vuil is laag en ook wateroverlast is laag. Lichtbelasting en geluidbelasting zijn daarentegen hoog, al is de geluidbelasting ten opzichte van voorgaande jaren afgenomen. De hittestress is een punt van aandacht voor de gemeente omdat deze indicator zeer slecht scoort. Dit hangt ook samen met het hoge percentage verhard oppervlak in de gemeente waardoor warmte langer wordt vastgehouden.

5.5 Voorraad Natuur en landschap

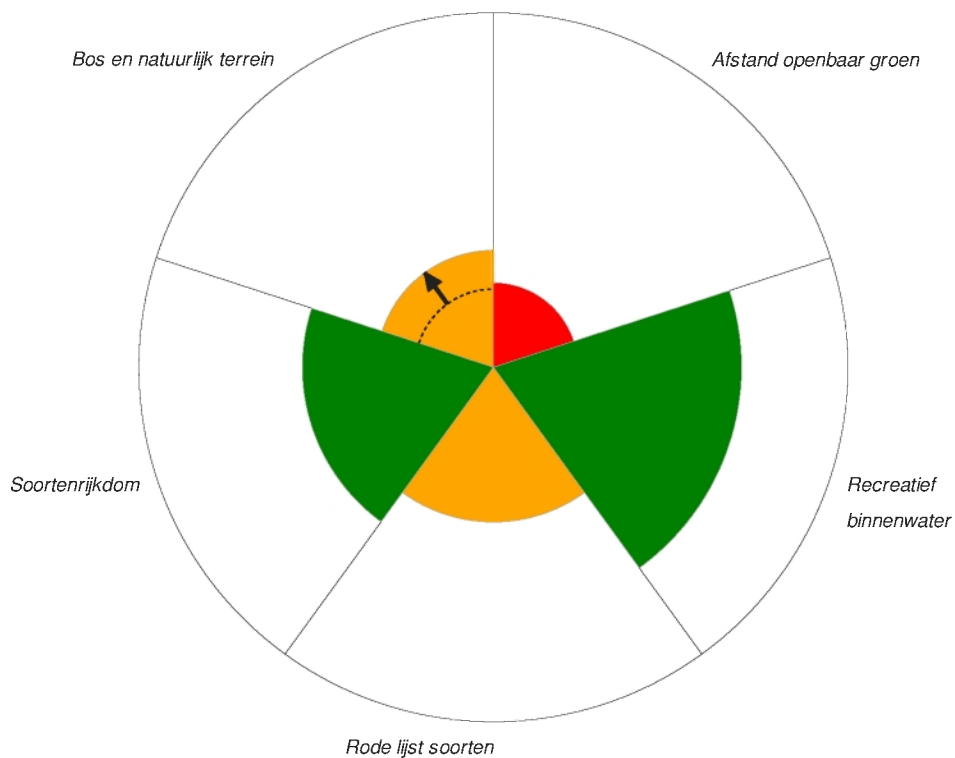


In de voorraad 'natuur en landschap' staat het behoud van de natuurlijke biodiversiteit (de kwalitatieve dimensie van natuur) centraal. Dit brengt Telos in beeld door naar de soortenrijkdom te kijken. Verder besteedt deze voorraad ook aandacht aan de meer kwantitatieve dimensie van de natuur: de instandhouding en de bereikbaarheid van het natuurlijk areaal. Dit wordt in kaart gebracht met behulp van indicatoren die iets zeggen over het aandeel bos en natuurlijk terrein, de afstand tot recreatief binnenwater en de afstand tot openbaar groen. Aan de belevingskant van de natuur wordt, zij het in beperkte mate, aandacht besteed via de indicator tevredenheid met het groen in de buurt.

Eisen

- De natuurlijke biodiversiteit moet worden behouden
- De natuur moet zoveel mogelijk in stand worden gehouden en zo mogelijk versterkt
- De natuur is bereikbaar

Voorraad Natuur en landschap



Resultaten

De soortenrijkdom in de gemeente Westland is goed. Het aantal soorten van de rode lijst is daarentegen aan de lage kant. Hiermee wordt het aantal waargenomen bedreigde soorten in de afgelopen 10 jaar gemeten. Daarnaast is het afstand tot openbaar groen in de gemeente groot, maar is de afstand tot recreatief binnenwater weer klein. Het aandeel bos en natuurlijk terrein in de gemeente is aan de lage kant, maar laat wel een lichte verbetering zien.

5.6 Voorraad Energie

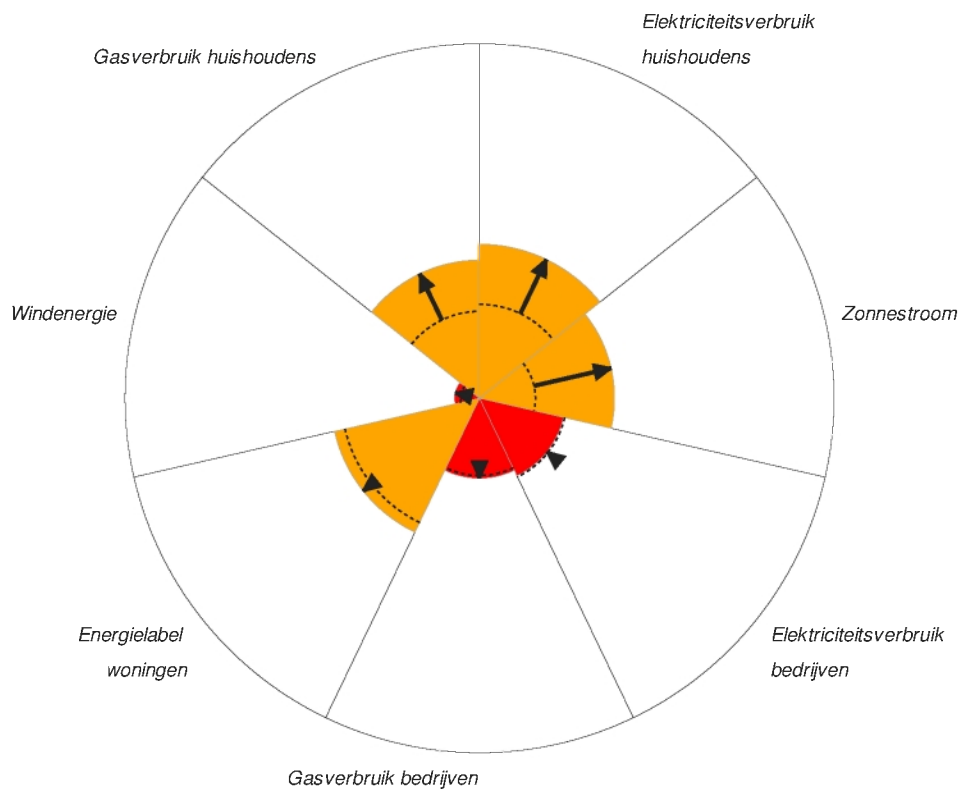


Energie is van belang voor het functioneren van onze samenleving. Het energiesysteem is aan het veranderen als gevolg van zorgen rondom klimaatverandering en de beschikbaarheid van fossiele brandstoffen. Dit geeft noodzaak om zuiniger om te gaan met energie en te zoeken naar alternatieve en hernieuwbare bronnen van energie.

Eisen

- Burgers consumeren minder energie en stoten minder schadelijke stoffen uit
- Alle geconsumeerde energie is duurzaam opgewekt
- Investerings van bedrijven zijn gericht op het verminderen van het gebruik van niet-hernieuwbare grond- en hulpstoffen

Voorraad Energie



Resultaten

De voorraad energie vertoont een lage algemene score. Wel zijn er sprongen richting de goede kant zichtbaar. Met name het elektriciteitsverbruik en gasverbruik van huishoudens is afgenomen. Het elektriciteits- en gasverbruik van bedrijven scoort daarentegen slecht en is ook niet verbeterd ten opzichte van voorgaande jaren. Het gebruik van zonnestroom is sterk toegenomen terwijl windenergie vrijwel niet wordt opgewekt in de gemeente Westland.

5.7 Voorraad Afval- en grondstoffen



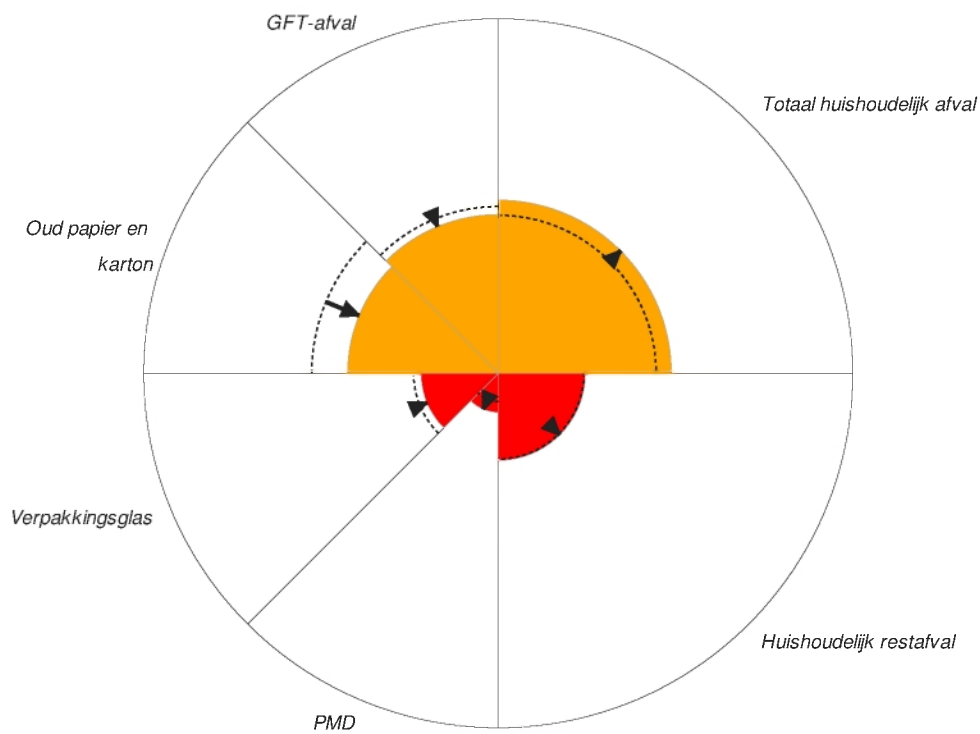
De hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner is verviervoudigd sinds 1950. Deze berg afval moet op één of andere manier verwerkt worden. Het nuttig toepassen van afvalstoffen spaart grondstoffen én energie uit. Hierdoor vermindert onder meer de uitstoot van CO₂. Ook hoeft er minder afval te worden verbrand of gestort. Dat leidt weer tot minder nadelige milieueffecten van deze afvalbeheersvormen. Daarbij is het belangrijk dat afval gescheiden opgehaald wordt bij de bron. Scheiding van afvalstoffen die vervolgens een nuttige toepassing krijgen heeft kostenvoordelen ten opzichte van integrale inzameling.

Deze voordelen zitten vooral in de duurdere verwerking van niet gescheiden huishoudelijk afval. Storten en verbranden kosten geld terwijl de gescheiden ingezamelde afvalstoffen vaak een positieve waarde hebben voor de verwerker waardoor ze tegen een laag of nultarief worden geaccepteerd. Daarnaast is de belasting voor het milieu lager als afval wordt hergebruikt in plaats van storting of verbranding als bestemming. Over het algemeen wordt er in stedelijke gebieden minder afval gescheiden opgehaald, omdat men het gescheiden inzamelen moeilijker te organiseren vindt om ruimtelijke en sociale redenen

Eisen

- Burgers werken toe naar een afvalloze samenleving

Voorraad Afval- en grondstoffen



Resultaten

De voorraad afval- en grondstoffen vertoont een negatief beeld. Het totaal huishoudelijk afval is iets afgenomen maar kan nog veel beter. Er wordt nu gemiddeld ruim 200 kg restafval geproduceerd per inwoner terwijl het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten op ongeveer 170 kg ligt. Het scheiden van PMD, verpakkingsglas, oud papier en karton en GFT laat nog te wensen over in de gemeente Westland. Met name de inzameling van PMD blijft ver achter op het gemiddelde van de Nederlandse gemeenten.



6 Economisch kapitaal

Inleiding

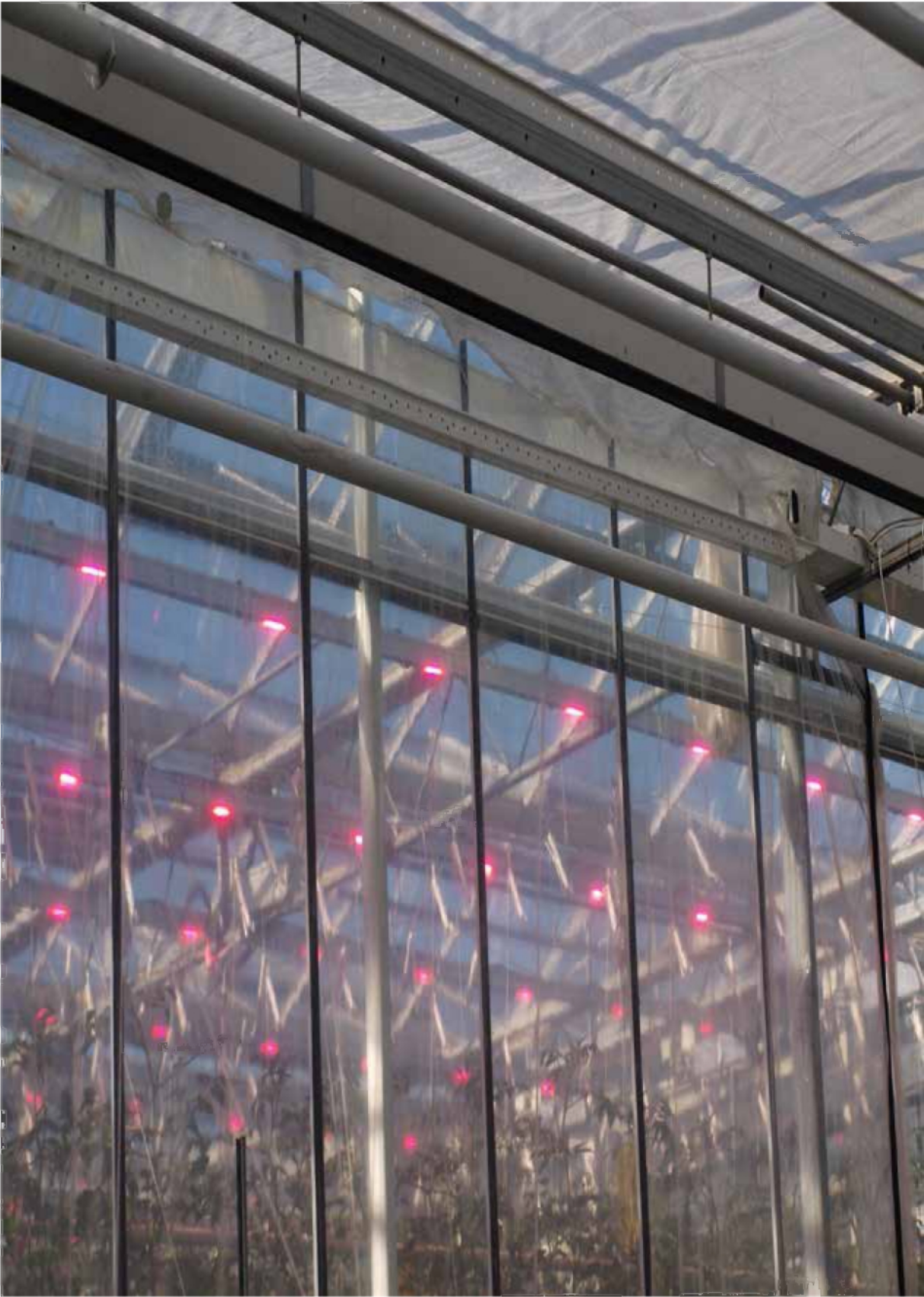
Binnen het economisch kapitaal staat het functioneren van de lokale en regionale economie centraal. Hierbij is de focus gericht op behoud en versterking van het vermogen van een gemeente/regio om voldoende inkomen te genereren. Of een gemeente/regio daar ook daadwerkelijk in slaagt, is afhankelijk van de vraag of de gemeente/regio als gebied én de bedrijven in de gemeente er in slagen zich in de internationale concurrentiestrijd een goede uitgangspositie te verwerven. Vanuit lokaal en regionaal economisch perspectief wordt het concurrerend vermogen van een gemeente/regio in belangrijke mate bepaald door het samenspel van de economische structuur en het lokale en regionale vestigingsklimaat. Waar het gaat om de economische structuur kijkt Telos naar zaken als de sectorale samenstelling (bedrijfstakingen, exportgerichtheid, innovativiteit), de grootteklasse structuur, aandeel buitenlandse bedrijven, levensfase van de ondernemingen, onderlinge verwevenheid (clustering), etc. Waar het gaat om het lokale en regionale vestigingsklimaat zijn zaken van belang als beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel, ontsluiting via weg, lucht, water, spoor, ICT, kennisinfrastructuur (universiteiten en hogescholen, publieke R&D, maar ook private kennisinvesteringen), ruimte voor bedrijvigheid (bedrijfsterreinen, kantoorgebouwen), politieke stabiliteit, etc. Hoewel de interactie tussen de economische structuur en het vestigingsklimaat van groot belang is voor het in economisch opzicht functioneren van een gemeente/regio is deze echter niet louter en alleen hiervan afhankelijk. Het gaat om een dynamische relatie, die sterk beïnvloed wordt door de wijze waarop bedrijven reageren op veranderingen in hun omgeving en in het verlengde hiervan hun bedrijfsstrategie aanpassen.

Veranderingen in consumentenvoorkeuren, technologische ontwikkelingen uitmondend in product- en procesinnovaties, internationalisering van de concurrentieverhoudingen, veranderingen in de geopolitieke verhoudingen etc. hebben allemaal invloed op de waardering van het bedrijf van het lokale en regionale vestigingsklimaat. Bepaalde elementen uit het vestigingsklimaat winnen in de loop van de tijd aan betekenis terwijl andere juist aan betekenis verliezen. In het kader van het bevorderen van de innovatiekracht van gemeenten en regio's wordt bijvoorbeeld grote waarde toegekend aan de aanwezigheid van kennisinstellingen en aan de verbindingen tussen deze kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Creativiteit wordt in de huidige economie steeds meer een cruciale factor. Was de industriële economie of 'oude economie' gericht op productie van goederen en op standaardisatie en schaalvergroting, de postindustriële economie is gericht op productie van diensten en kennis. Zowel de productie van diensten als die van kennis bestaan bij de gratie van creativiteit. Zelfs waar het in de 'nieuwe economie' gaat om de voortbrenging van goederen is deze niet meer in de eerste plaats

gericht op standaardisatie, maar op de toevoeging van kwaliteiten en betekenis. Men zou zelfs van een culturele economie kunnen spreken. Dat is een economie die 'symbolische goederen' produceert. Daaronder worden goederen verstaan die vooral de behoefte aan persoonlijke groei en individuele zelfbevestiging, aan amusement en aan verfraaiing en deco-ratie bevredigen. Economische sectoren als mode, sport, muziek, film, radio, televisie, show, design, cosmetica, toerisme, architectuur, reclame, uitgeverij en nieuwe media zijn daartoe te rekenen. Het zijn alle sectoren die bestaan bij de gratie van creativiteit. Juist dit creatieve deel in de huidige economie is snel groeiende en heeft behoefte aan een totaal ander vestigingsklimaat waarin er letterlijk en figuurlijk ruimte is voor creativiteit.

Niet alleen de behoeften en de waardering van het bedrijfsleven zijn aan veranderingen onderhevig, dat geldt ook voor het lokale en regionale productiemilieu. Dat is geen statisch geheel. Aanleg van wegeninfra-structuur ontsluit nieuwe gebieden. Investerings in de kennisinfrastructuur bijvoorbeeld door de komst van een kennisinstituut verhoogt de aantrekkelijkheid van de gemeente/regio voor kennisintensieve bedrijven. Verbeteringen in het woon- en leefklimaat maken een gemeente/regio aantrekkelijker als woonplaats voor werknemers. Het ter beschikking stellen door lokale/regionale overheden van investeringspremies aan bedrijven heeft invloed op de locatiekeuze van bedrijven en op de waardering door reeds gevestigde bedrijven van hun huidige locatie.

Onderstaand worden de scores voor het jaar 2018 voor de indicatoren binnen de voorraden van het economisch kapitaal besproken en wordt de verandering ten opzichte van 2014 aangegeven.



6.1 Voorraad Arbeid

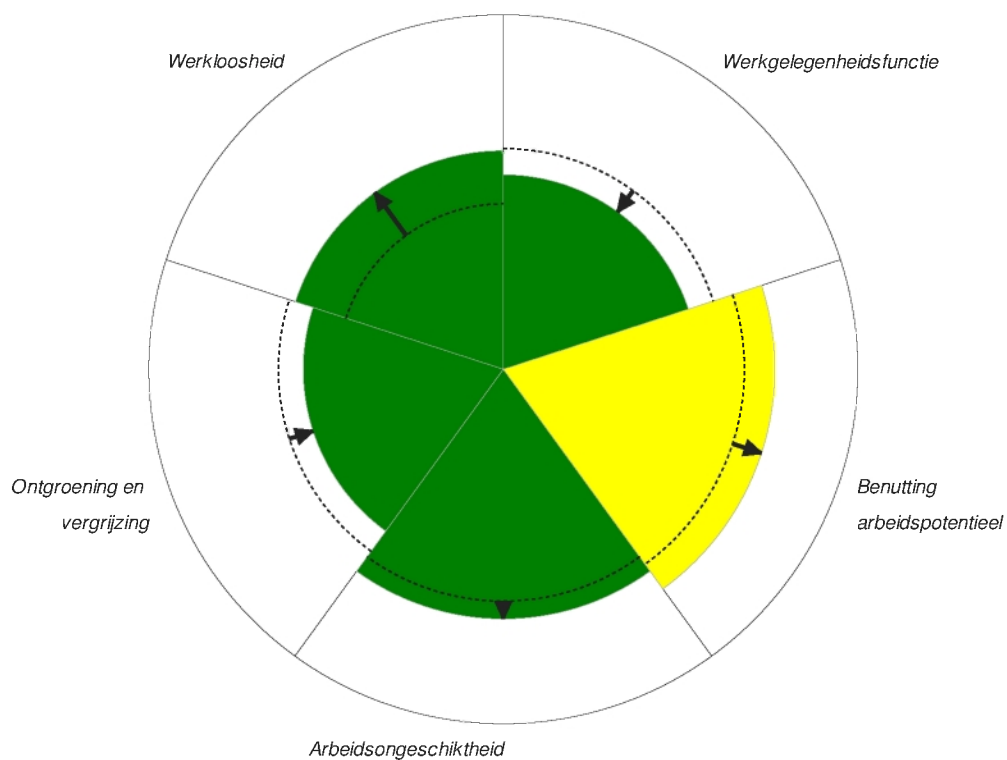


Arbeid binnen het economisch kapitaal refereert aan het vermogen van de mens om een bijdrage te leveren aan het productieproces van goederen en diensten. De kwaliteit (kennis, ervaring, creativiteit) en de (kwantitatieve) beschikbaarheid van mensen die kunnen en willen werken is dan ook een cruciale economische factor. Het functioneren van de arbeidsmarkt is van groot belang om vraag en aanbod bij elkaar te brengen.

Eisen

- De vraag naar en het aanbod van arbeid zijn in evenwicht, kwalitatief en kwantitatief
- Werk is gezond: langdurig ziekteverzuim en uitstroom t.g.v. arbeidsongeschiktheid worden voorkomen
- Het arbeidspotentieel van de totale potentiële beroepsbevolking wordt benut

Voorraad Arbeid



Resultaten

De voorraad arbeid vertoont een positief beeld in de gemeente Westland. De economie is volop aan het herstellen en dat is ook in de gemeente Westland merkbaar. De werkloosheid is sterk afgenomen en ook de benutting van het arbeidspotentieel is goed. De werkgelegenheidsfunctie (verhouding tussen het aantal banen en de totale beroepsbevolking) is iets afgenomen maar scoort goed. Dit geldt ook voor de indicator ontgroening en vergrijzing, waarbij wordt gekeken naar het aantal jongeren en ouderen in de beroepsbevolking.

6.2 Voorraad Kennis

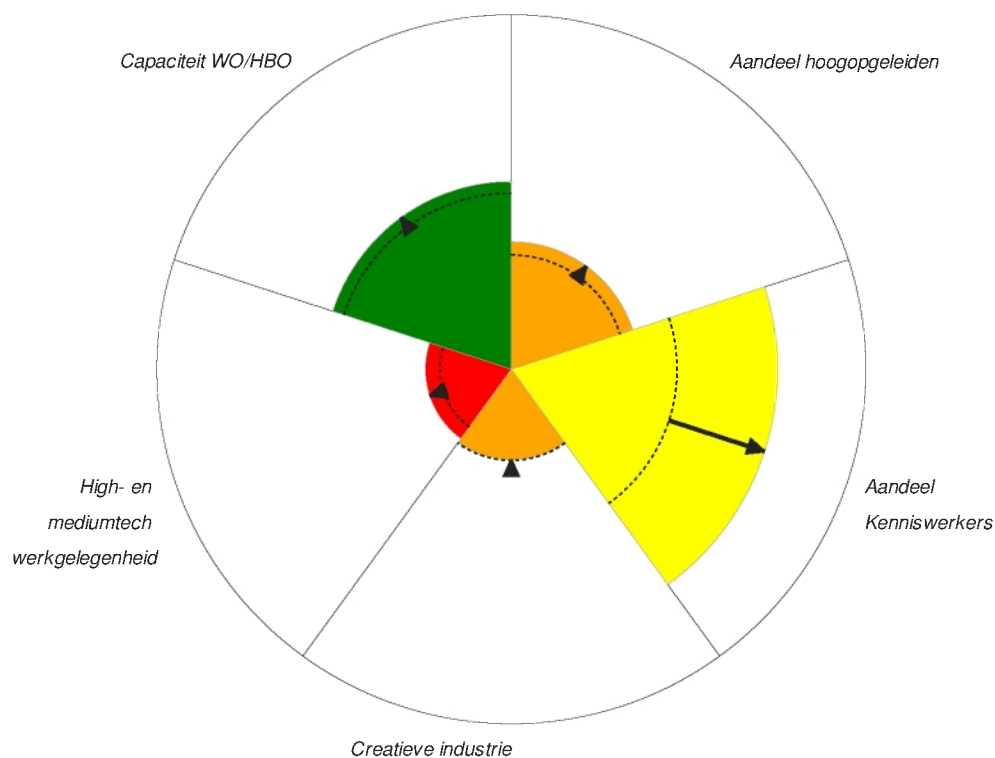


Bij de voorraad 'kennis' gaat het primair om de kennis die gebruikt wordt in het productieproces. Er is een onderscheid tussen zogenaamde 'embodied' en 'disembodied knowledge'. Bij embodied knowledge gaat het om kennis die arbeidskrachten bezitten (human capital), bij disembodied knowledge om kennis die opgesloten zit in kapitaalgoederen. Voor het op peil houden van het kennisniveau van bedrijven en beroepsbevolking is een goede kennisinfrastructuur noodzakelijk.

Eisen

- De kennisinfrastructuur is van een hoog niveau en ondersteunt de bedrijvigheid
- Het creatieve, adaptieve en innovatieve vermogen van werknemers en werkgevers van en in bedrijven en organisaties als geheel, wordt voortdurend versterkt

Voorraad Kennis



Resultaten

De voorraad kennis vertoont een wisselend beeld. Het aandeel kenniswerkers is hoog. Deze indicator geeft de verspreiding van kennis weer. Voor ondernemingen zijn het opleidingsniveau en de vaardigheden van de beroepsbevolking zeer belangrijk. Voor een goed ontwikkeld bedrijfsleven is de toegang tot hoogwaardige kennis en gekwalificeerd personeel van groot belang. Het aandeel hoogopgeleiden is iets toegenomen maar scoort aan de lage kant. De werkgelegenheid in zowel de high- en mediumtech als in de creatieve industrie scoort aan de lage kant.

6.3 Voorraad Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden

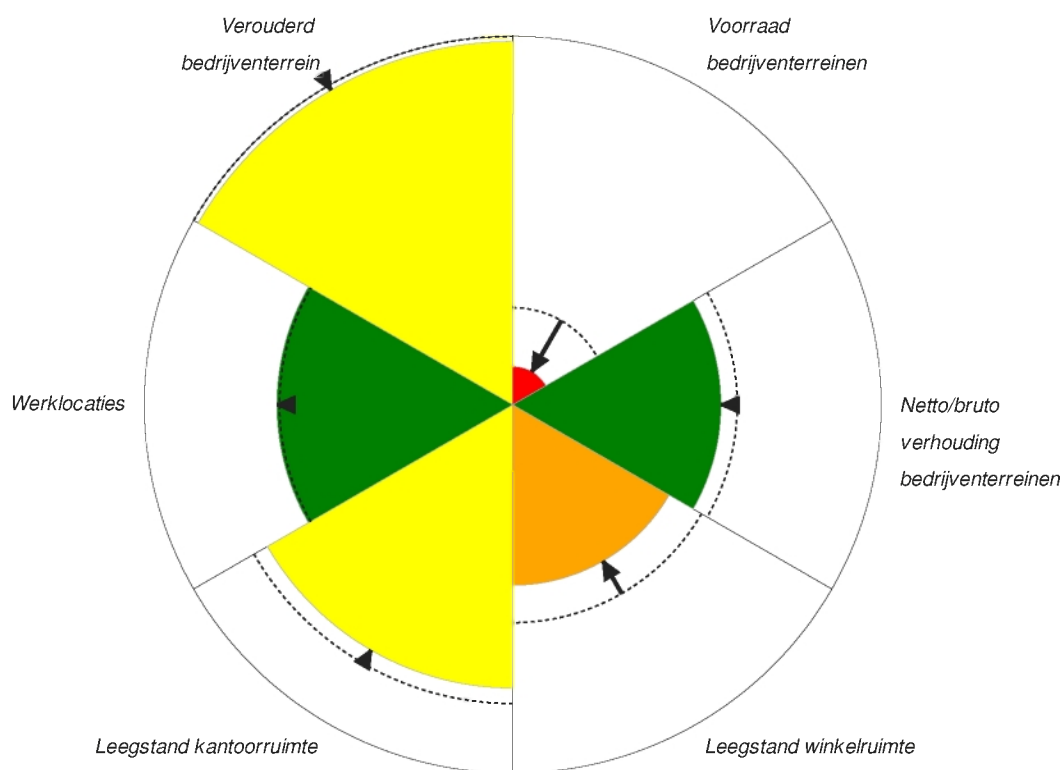


Bij deze voorraad gaat het vooral om zaken als de beschikbaarheid, segmentatie en kwaliteit van bedrijventerreinen en de beschikbaarheid en kwaliteit van bedrijfsruimten en kantoorgebouwen. Hoewel bedrijventerreinen, bedrijfshuisvesting en kantoor gebouwen, en infrastructuur te beschouwen zijn als een vorm van kapitaalgoed worden ze hier meegenomen als een eigen-standige voorraad. Ze fungeren immers niet als een directe input in het productieproces, maar als randvoorwaarden voor het goed functioneren van de regionale economie.

Eisen

- De beschikbare ruimte voor bedrijvigheid wordt optimaal beheerd: er is sprake van zuinig ruimtegebruik
- Er is voldoende ruimte (terreinen, bedrijfspanden) beschikbaar voor bedrijvigheid

Voorraad Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden



Resultaten

De voorraad ruimtelijke vestigingsvoorwaarden vertoont over het algemeen een positief beeld. Met name de veroudering van bedrijventerreinen en de leegstand van kantoren vertonen een positieve score. Daarnaast is de netto-bruto verhouding van bedrijventerreinen (verhouding bedrijfsoppervlak en het uitgegeven grondoppervlak van bedrijventerreinen) en het aantal werklocaties positief. De voorraad bedrijventerreinen vertoont echter een negatief beeld. Ook is de leegstand in winkelruimte toegenomen.

6.4 Voorraad Concurrentievermogen



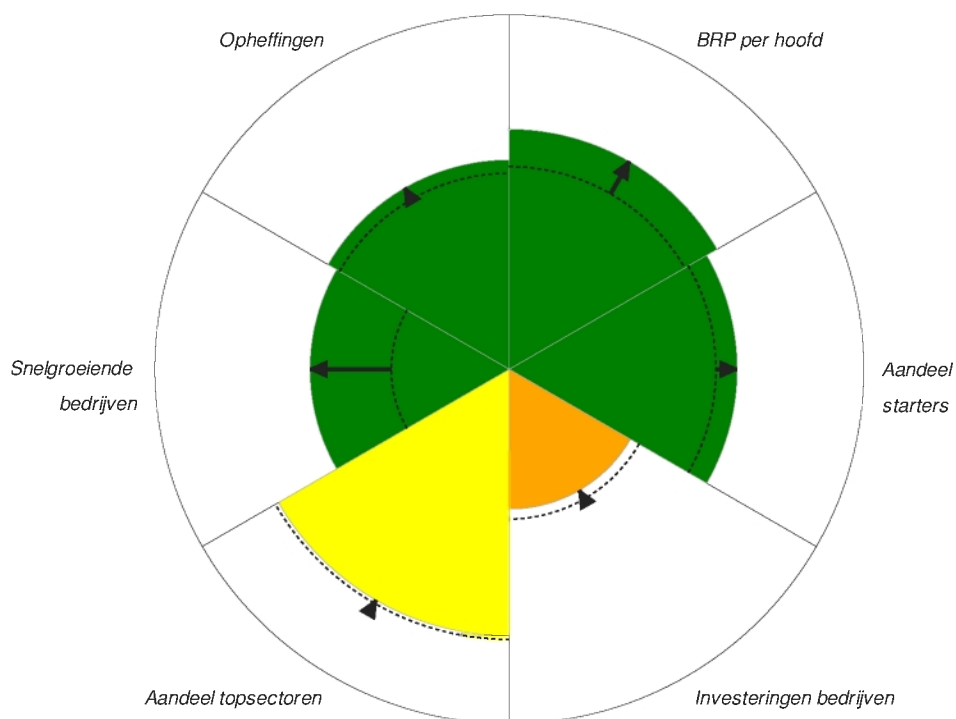
De kracht van een lokale en regionale economie wordt in belangrijke mate bepaald door de in die gemeente/regio aanwezige bedrijvigheid. Daarbij gaat het om het geheel van al die bedrijven maar ook om de samenstelling daarvan (de lokale en regionale productiestructuur).

De samenstelling moet zodanig zijn dat deze economische groei kan genereren, maar ook conjuncturele schokken kan opvangen. Daarnaast moet er sprake zijn van voldoende dynamiek en vernieuwing (starters, bedrijven die zich nieuw in de regio vestigen). Ondernemingen moeten daarbij voortdurend blijven investeren in de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten

Eisen

- De economische structuur wordt permanent versterkt en vernieuwd door de komst van startende ondernemingen en zich nieuw in de gemeente Westland vestigende ondernemingen
- De lokale economie is concurrerend
- Voor het instandhouden en versterken van het productieve vermogen van de economie is het nodig dat het bedrijfsleven voldoende investeert

Voorraad Concurrentievermogen



Resultaten

Het concurrentie vermogen in de gemeente Westland is positief. Het aantal opheffingen is afgenomen en het aandeel starters is toegenomen. Daarnaast is het aantal snelgroeiende bedrijven fors gestegen en ook het aandeel topsectoren scoort goud. Het aantal investeringen in bedrijven scoort echter aan de lage kant. Het bruto regionaal product is toegenomen.

6.5 Voorraad Infrastructuur en bereikbaarheid

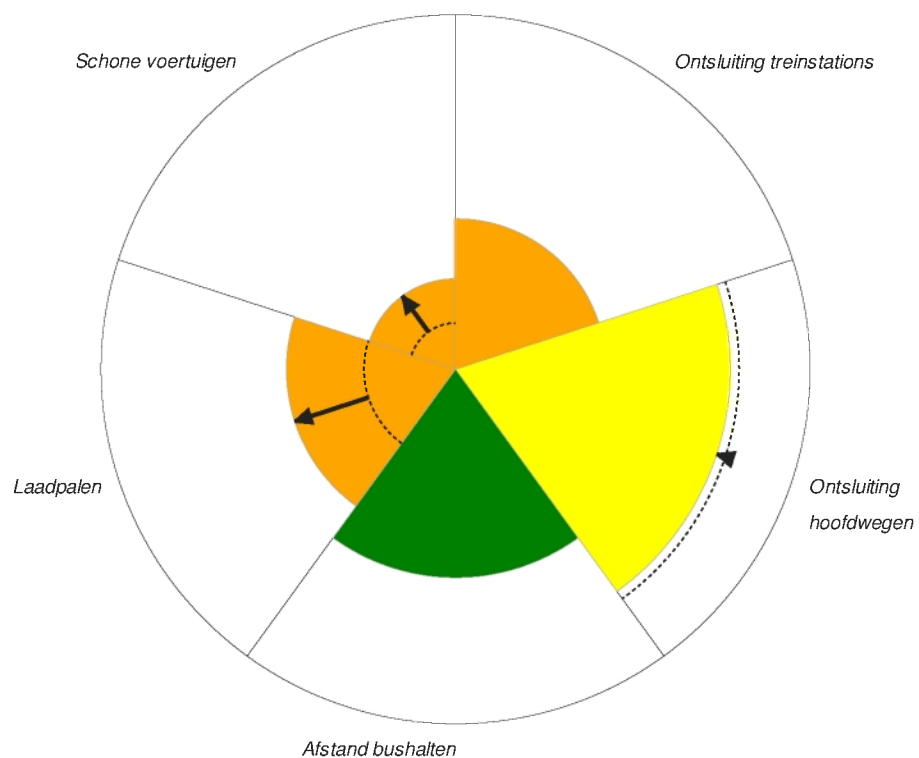


In onze 'hoog mobiele' samenleving speelt bereikbaarheid en de daarbij behorende infrastructuur in al zijn verschijningsvormen een steeds crucialere rol. Dat geldt niet alleen voor het economisch functioneren van onze samenleving, maar evenzogoed voor het sociale functioneren.

Eisen

- Bedrijven, voorzieningen, instellingen en economische centra zijn goed bereikbaar dan wel ontsloten via de weg, het spoor, het water, de lucht en de ICT

Voorraad Infrastructuur en bereikbaarheid



Resultaten

De ontsluiting van de gemeente Westland op het spoor is niet goed, terwijl de ontsluiting op hoofdwegen juist zeer goed scoort. De gemiddelde afstand tot bushaltes is gunstig. Het aantal laadpalen in de gemeente is sterk toegenomen maar heeft nog wel ruimte voor verbetering. Datzelfde geldt voor het aantal schone voertuigen.



7 Westland vergeleken met gemeenten met een zelfde typologie

7.1 Inleiding

Westland zal in deze benchmarkstudie vergeleken worden met een reeks door Westland zelf gekozen benchmarkgemeenten in het volgende hoofdstuk. In dit hoofdstuk wordt Westland vergeleken met andere gemeenten die hetzij een zelfde grootte hebben of die tot een zelfde door Telos in de Nationale Monitor onderscheiden typologie behoren.

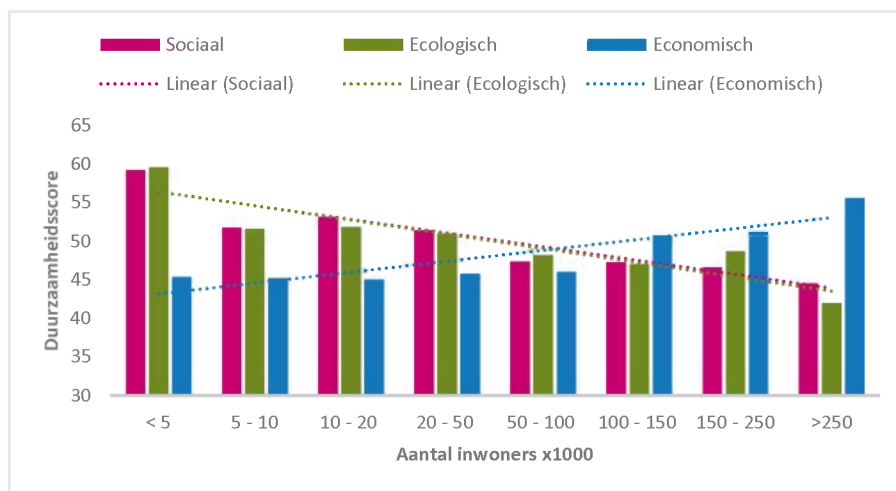
7.2 Vergelijking op basis van inwoneraantal

7.2.1 Algemene invloed van grootte op de kapitaalscores

De gemeentegrootte heeft invloed op de duurzaamheidsscores, zo heeft eerder onderzoek van Telos, gebaseerd op de uitkomsten van Nationale Monitoren 2015⁸ en 2016, laten zien. Onderstaande figuur 7.1 laat zien dat met het toenemen van het inwoneraantal de score van het sociaal kapitaal duidelijk afneemt en die van het economisch kapitaal juist stijgt. Die van het ecologisch kapitaal daalt licht.

8

Zie ook Kees Zoeteman, Hans Mommaas en John Dagevos (2015), Are larger cities more sustainable? Lessons from integrated sustainability monitoring in 403 Dutch municipalities, in Environmental Development 19 August, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211464515300014>



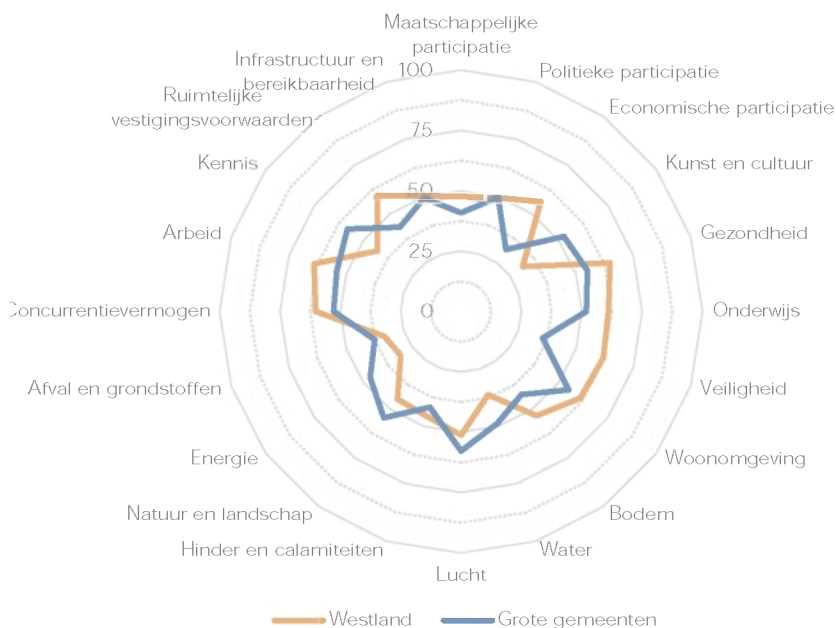
Figuur 7.1 Gemeentegrootte en duurzaamheidsscore (Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018)

7.2.2 Drie grootteklassen

Bij de grootte van de gemeenten zijn grofweg drie typen te onderscheiden: kleine, middelgrote en grote gemeenten. De kleine gemeente is gedefinieerd als een gemeente met minder dan 50.000 inwoners, de middelgrote gemeenten heeft een inwoneraantal tussen de 50.000 en 100.000 inwoners en de grote gemeente telt 100.000 inwoners of meer. De gemeente Westland valt met 105.000 inwoners onder de derde categorie: de grote gemeenten. Om die reden wordt Westland met de overige grote gemeenten vergeleken.

7.2.3 Resultaten vergelijking met andere grote gemeenten

Wanneer we de gemeente Westland vergelijken met andere grote gemeenten in Nederland zien we opvallende verschillen. Met name op het sociaal-cultureel kapitaal scoort de gemeente Westland beter dan andere grote gemeenten. Alleen de voorraden politieke participatie en kunst en cultuur blijven wat achter. De voorraad veiligheid vertoont een groot gunstig verschil. Binnen het ecologisch kapitaal is opvallend dat de gemeente het juist minder goed doet dan de andere grote gemeenten. Alleen de indicatoren bodem en hinder en calamiteiten vertonen een hogere score. Binnen het economisch kapitaal is de gemeente Westland weer leidend. Behalve op de voorraad kennis.



Figuur 7.2 Benchmark Westland in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland 2018

7.3 Vergelijking op basis van kwalitatieve typologie kenmerken

7.3.1 Bouwstenen voor een kwalitatieve typologie van gemeenten

Naast het inwonertal zijn er andere, meer gedetailleerde, kwalitatieve kenmerken die inzicht kunnen geven in de specifieke aspecten en uitdagingen van gemeenten op duurzaamheidsgebied. Ze geven een verdere, noodzakelijke verdieping aan de hiervoor gebruikte kwantitatieve typologie. De op basis van de literatuur geselecteerde kwalitatieve aspecten geven invulling aan de behoefte om te komen tot meer kwalitatieve duiding van de resultaten. Er worden de volgende kwalitatieve kenmerken onderscheiden:

- aard van het bodemgebruik
- aard van de woningvoorraad
- aard werkgelegenheidsfunctie
- bevolkingsontwikkeling
- positie gemeente in regionaal verband
- economische geschiedenis.

Deze kenmerken kunnen soms worden uitgedrukt in tegenover elkaar staande typen, bijvoorbeeld een gemeente met een nieuwe woningvoorraad tegenover een gemeente met een oude woningvoorraad; of een gemeente met bevolkingsgroei tegenover een gemeente met bevolkingskrimp.

7.3.2 Algemene kenmerken van de kwalitatieve typologie

De onderstaande tabel 7.1 laat zien welke kwalitatieve aspecten zijn opgenomen in de constructie van de verschillende typologieën en hoe deze vervolgens zijn geoperationaliseerd. Daarnaast is de definitie van het desbetreffende type vermeld.

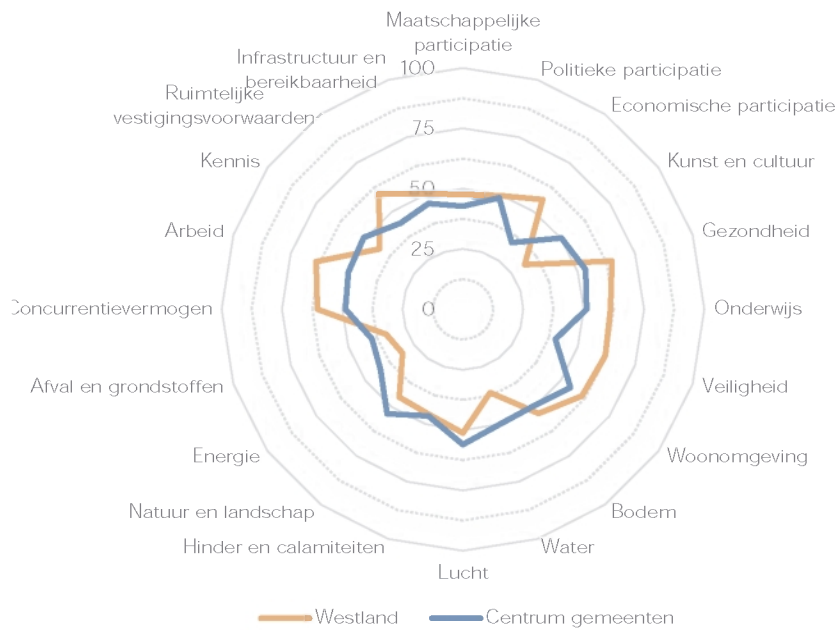
De gemeente Westland valt onder drie van de onderstaande typologieën: groeigemeente, centrumgemeente en werkgemeente. In dit rapport wordt Westland dan ook vergeleken met de gemeenten in Nederland die ook onder deze typen vallen.

Tabel 7.1 Kenmerken van de gebruikte kwalitatieve typologieën

KENMERK	TYPLOGIE	DEFINITIE
Bevolkingsontwikkeling	Groeigemeente	Groei aantal inwoners in 2008-2018 >5%
	Krimpgemeente	Krimp aantal inwoners >2% in 2008-2018
Woningvoorraad	New Town	>35% woningen is gebouwd na 1990
	Historische gemeente	Woningvoorraad voor 1905 >8% + 1 of meerdere monumentale stadsgezichten
Werkgelegenheid	Werkgemeente	Werkgelegenheidsfunctie >100 + aantal banen >14.000
	Woongemeente	Werkgelegenheidsfunctie <60
Bodemgebruik	Groene gemeente	Aandeel bos en natuurlijk terrein >30%
	Agrarische gemeente	Aandeel agrarische grond >75%
Overige	Centrum gemeente	Gemeente bevat meer dan 15% van de inwoners van een COROP gebied + een score van >50 op voorzieningenniveau
	Voormalige Industrie gemeente	Meer dan 53% van de beroepsbevolking werkte volgens de volkstelling van 1960 in de industrie
	Toeristische gemeente	Meer dan 11% van de bedrijfsvestigingen is gericht op toerisme of meer dan 25% van de beroepsbevolking werkt in het toerisme

7.3.3 Vergelijking resultaten met andere centrumgemeenten

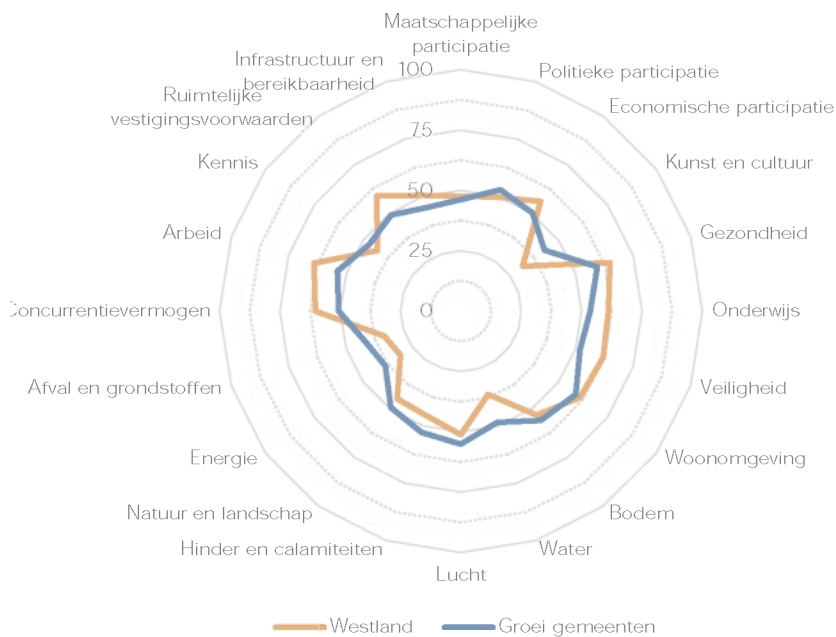
In onderstaand figuur is te zien dat de gemeente Westland met name op het sociaal-cultureel en economisch kapitaal hoger scoort dan vergelijkbare centrum gemeenten. Het ecologisch kapitaal blijft daarentegen achter. Dit patroon zien we ook als we de vergelijking maken met grote gemeenten. Met name de voorraden economische participatie, gezondheid, onderwijs, veiligheid, concurrentievermogen, arbeid en ruimtelijke vestigingsvoorwaarden scores hoger. De voorraden water en kunst en cultuur vertonen een lagere score.



Figuur 7.3 Benchmark van Westland met andere Nederlandse centrumgemeenten

7.3.4 Vergelijking resultaten met andere groeigemeenten

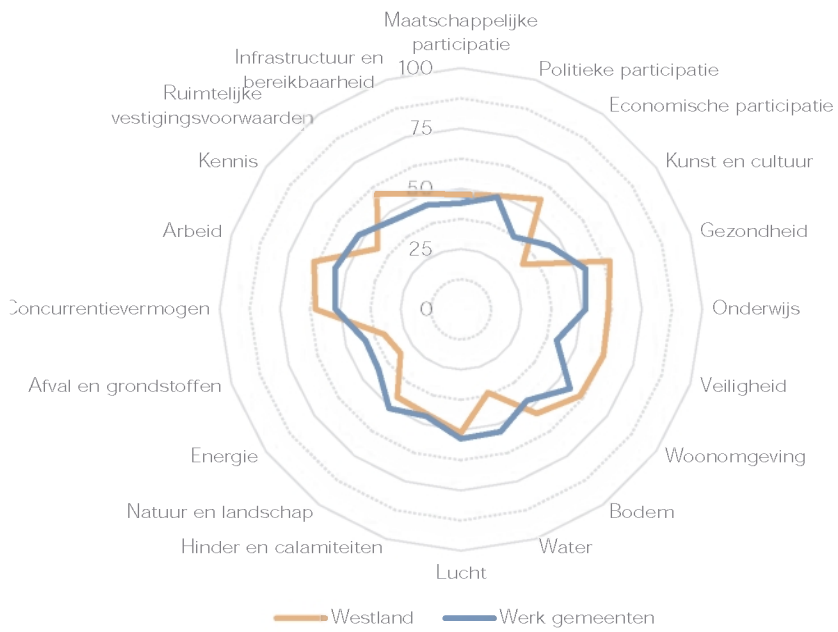
De verschillen tussen de gemeente Westland en groeigemeenten zijn minder groot. Hetzelfde patroon wordt gevonden, te weten dat binnen het sociaal-cultureel en economisch kapitaal hoger wordt gescoord en dat binnen het ecologisch kapitaal lager wordt gescoord. In vergelijking met groeigemeenten wordt zelfs op het gehele ecologisch kapitaal lager gescoord.



Figuur 7.4 Benchmark vergelijking Westland met andere Nederlandse groeigemeenten

7.3.5 Vergelijking resultaten met andere werkgemeenten

In vergelijking met werkgemeenten zien we geen ander patroon dan in vergelijking met de overige typologieën. De voorraden economische participatie, gezondheid, onderwijs, veiligheid, woonomgeving, bodem, concurrentievermogen, arbeid, ruimtelijke vestigingswaarden, infrastructuur en bereikbaarheid en maatschappelijke participatie vertonen een positief beeld. Terwijl kunst en cultuur, water, natuur en landschap, energie, afval- en grondstoffen en kennis lager scores.



Figuur 7.5 Benchmark vergelijking Westland met andere Nederlandse werkgemeenten



8 Westland vergeleken met de benchmarkgemeenten tot op indicatoreniveau

De 18 benchmarkgemeenten waarvoor Westland heeft gekozen zijn gekarakteriseerd in tabel 8.1. De meeste gemeenten zijn als benchmarkgemeente geselecteerd vanwege de rol van de glastuinbouw aldaar. Er is een selectie gemaakt van gemeenten met meer dan 300 hectare terrein voor glastuinbouw en/of waarbij meer dan 5% van de totale oppervlakte van de gemeente is bedekt met glastuinbouw. Daarnaast zijn toegevoegd Wieringermeer (sinds 2012 onderdeel van Hollands Kroon) dat opkomt op dit gebied en de grote buurgemeenten Den Haag en Rotterdam.

Tabel 8.1 Kenmerken van de 18 geselecteerde benchmarkgemeenten

GEMEENTE	INWONER-AANTAL	OPP. (EX WATER) KM ²	GROEI TYPE	CENTRUM TYPE	WERK TYPE
Aalsmeer	31499	20,12	1	0	0
Brielle	17040	27,54	1	0	0
Den Haag	532561	82,45	1	1	1
Emmen	107192	335,19	0	0	0
Heerhugowaard	55850	38,21	1	1	0
Hollands Kroon	47681	357,35	0	0	0
Horst aan de Maas	42271	188,73	0	0	0
Lansingerland	61155	53,40	1	0	0
Midden-Delfland	19338	47,19	1	0	0
Noordoostpolder	46625	459,81	0	0	1
Peel en Maas	43312	159,37	0	1	0
Pijnacker-Nootdorp	53634	37,09	1	0	0
Rotterdam	638712	217,56	1	1	1
Uithoorn	29445	18,14	1	0	0
Venlo	101192	124,25	0	1	1
Waddinxveen	27578	27,78	1	0	0
Westland	107492	81,28	1	1	1
Zaltbommel	28014	79,38	1	0	0
Zuidplas	41882	58,02	0	0	0

De grootste benchmarkgemeente qua inwoneraantal is het 6 maal grotere Rotterdam en de kleinste is het 6 maal kleinere Brielle ten opzichte van Westland. In landoppervlak is Westland middelgroot. Qua landoppervlak is Noordoostpolder de grootste benchmarkgemeente en is Uithoorn de kleinste. Wat betreft de typologie (groeigemeente, centrumgemeente en werkgemeente) liggen Westland, Den Haag, Rotterdam, Venlo en Heerhugowaard het dichtste bij elkaar.

In tabel 8.2 zijn de verschillen in duurzaamheidsscores van Westland en de benchmarkgemeenten samengevat, evenals de scores voor de drie kapitalen, steeds in volgorde van aflopende scores.

Tabel 8.2 Duurzaamheids- en kapitaalscores van Westland vergeleken met de benchmarkgemeenten

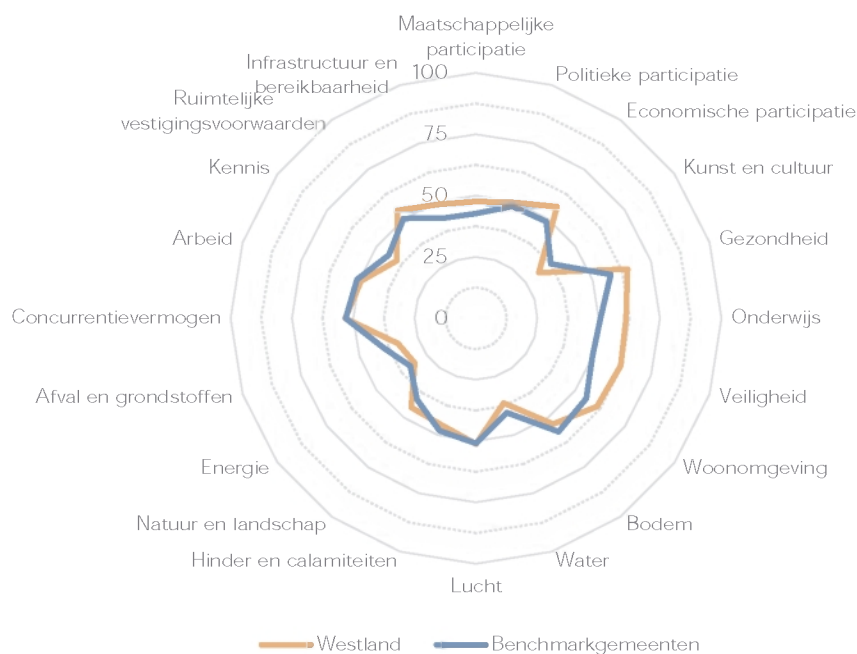
	TOTAAL SCORE		SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL		ECOLOGISCHE KAPITAAL		ECONOMISCH KAPITAAL	
1	Midden-Delfland	54.8	Midden-Delfland	62.3	Horst aan de Maas	48.5	Midden-Delfland	55.7
2	Horst aan de Maas	50.6	Horst aan de Maas	55.5	Noordoostpolder	48.5	Westland	55.3
3	Westland	50.6	Aalsmeer	55	Zaltbommel	48	Rotterdam	52
4	Zaltbommel	50.3	Westland	54.3	Peel en Maas	47.2	Waddinxveen	51.3
5	Pijnacker-Nootdorp	49.5	Zaltbommel	53.4	Heerhugowaard	46.8	Pijnacker-Nootdorp	51.1
6	Aalsmeer	48.4	Pijnacker-Nootdorp	52.7	Venlo	46.6	Lansingerland	51
7	Lansingerland	48.3	Lansingerland	51	Midden-Delfland	46.4	Zuidplas	50
8	Zuidplas	48	Zuidplas	50	Emmen	45.7	Zaltbommel	49.5
9	Waddinxveen	47.5	Peel en Maas	49.5	's-Gravenhage (gemeente)	45.3	's-Gravenhage (gemeente)	49.2
10	Noordoostpolder	46.7	Uithoorn	49.4	Pijnacker-Nootdorp	44.7	Brielle	49.1
11	Peel en Maas	46.4	Hollands Kroon	49.1	Hollands Kroon	44.5	Aalsmeer	48.3
12	Brielle	46.2	Waddinxveen	48.9	Zuidplas	44.1	Venlo	47.9
13	Heerhugowaard	46.2	Heerhugowaard	48.9	Lansingerland	42.9	Horst aan de Maas	47.7
14	Uithoorn	45.6	Brielle	48.8	Westland	42.2	Uithoorn	47.7
15	's-Gravenhage (gemeente)	45.3	Noordoostpolder	44.6	Waddinxveen	42.1	Noordoostpolder	47.1
16	Venlo	45.2	's-Gravenhage (gemeente)	41.3	Aalsmeer	42	Heerhugowaard	43
17	Hollands Kroon	44.9	Venlo	41.3	Brielle	40.5	Peel en Maas	42.6
18	Emmen	41.5	Emmen	40.3	Uithoorn	39.6	Hollands Kroon	41.1
19	Rotterdam	41.3	Rotterdam	37.9	Rotterdam	33.9	Emmen	38.4
	GEMIDDELD	47.2		49.2		44.2		48.3

Een blik op de kapitaalscores laat zien dat Westland met een score van 42,2% op het ecologisch kapitaal en een 14de plaats bij dit kapitaal onder de benchmarkgemeenten het wat minder doet. Daar staat echter tegenover dat de score van 54,3% op het sociaal-cultureel kapitaal goed te noemen is, terwijl het economisch kapitaal in Westland met 55,3% het nog beter doet. Maar bij beide kapitalen moet Westland de buurgemeente Midden-Delfland voor laten gaan. Bij het sociaal-cultureel kapitaal moet Westland ook de gemeenten Horst aan de Maas en Aalsmeer voor laten gaan.

Het bovenstaande globale beeld geeft nogmaals aan dat voor de duurzame ontwikkeling van Westland vooral het ecologisch kapitaal nog verder kan worden verbeterd en dat de drie kapitalen niet evenwichtig scoren. Wel is het verschil tussen de kapitaalscores over de jaren heen kleiner geworden.

8.1 Scores van de duurzaamheidsvoorraden van Westland en de benchmarkgemeenten

Figuur 8.1 laat de duurzaamheidsscores op voorraadniveau zien in vergelijking met de 18 benchmarkgemeenten van deze studie. Hierin is te zien dat Westland gemiddeld genomen hoger scoort op de voorraden dan het gemiddelde van de benchmarkgemeenten. Op de voorraden hinder en calamiteiten, energie, water, bodem, afval en grondstoffen, kennis en kunst en cultuur scoort Westland echter lager. Dit zijn dezelfde voorraden die naar voren kwamen in de vergelijking met gemeenten behorende tot dezelfde typologie, besproken in 7.3.5. Wel valt op dat deze verschillen tussen Westland en de andere benchmarkgemeenten wat minder groot zijn.



Figuur 8.1 Voorraadscores voor Westland vergeleken met die voor de andere benchmarkgemeenten

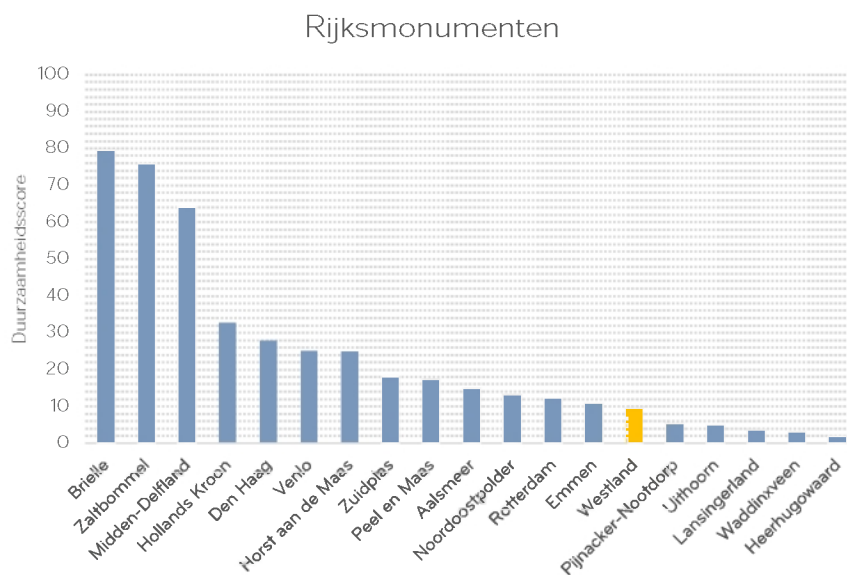
8.2 Benchmark van de in Westland opvallend scorende indicatoren

In deze paragraaf worden de scores van een aantal indicatoren die er zeer gunstig dan wel ongunstig uitspringen voor de gemeente Westland besproken (zie tabel 8.3). De scores van deze indicatoren worden in het perspectief gezet van de benchmarkgemeenten zodat kan worden gekeken of de afwijkende score ook in andere vergelijkbare gemeenten optreedt of dat het een unieke situatie van de gemeente Westland betreft.

Tabel 8.3 Zeer gunstig en zeer ongunstig scorende indicatoren voor Westland	
STERK	ZWAK
GUNSTIG SCORENDE INDICATOREN	ONGUNSTIG SCORENDE INDICATOREN
SOCIAAL CULTUREEL KAPITAAL	
Mantelzorg	Vertrouwen
Opkomst landelijke verkiezingen	Rijksmonumenten
Leegstand woningen	Beschermde stads- en dorpsgezichten
Nieuwbouw woningen	
Migratiesaldo	
Onveiligheidsgevoel	
Jeugdcriminaliteit	
Jeugdwerkloosheid	
Levensverwachting	
Afstand ziekenhuis	
Afstand Huisarts	
ECOLOGISCH KAPITAAL	
Humane spoedlocaties	Verhard oppervlak
Ecologische spoedlocaties	Emissie stikstof naar water
Kwaliteit visstand	Emissie fosfor naar water
Geluidhinder	Huishoudelijk restafval
Aardbevingen	PMD afval
Emissie fijnstof	Verpakkingsglas
	Windenergie
	Elektriciteitsverbruik bedrijven
	Gasverbruik bedrijven
	Afstand openbaar groen
	Lichtbelasting
	Hittestress
	Risico bedrijven
	Overstromingen
	Emissie koolstofdioxiden
	Emissie stikstofoxiden
ECONOMISCH KAPITAAL	
Aandeel topsectoren	Voorraad bedrijventerreinen
Benutting arbeidspotentieel	High- en mediumtech werkgelegenheid
Ontsluiting hoofdwegen	
Verouderd bedrijventerrein	
Leegstand kantoorruimte	
Aandeel kenniswerkers	

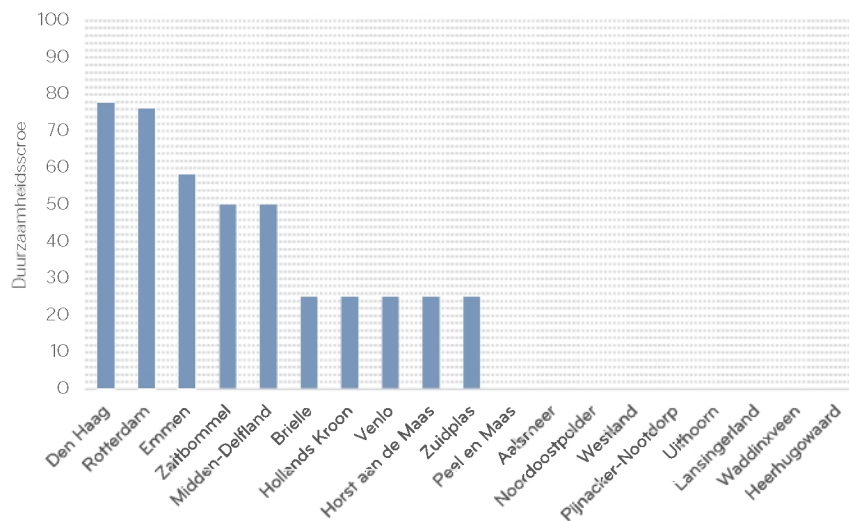
8.2.1 Benchmark voor zeer ongunstig scorende indicatoren Westland⁹

In bovenstaande tabel 8.3 is weergegeven welke indicatoren zeer gunstig of ongunstig scoren in de gemeente Westland. Hierbij is gekeken of ze rood of geel scoren in de Telos methode. Hierbij zijn niet alle indicatoren bekeken maar de meest extreme gevallen. Door de positie van Westland in deze staafdiagrammen wordt duidelijk of Westland een uitzonderingspositie inneemt of een beeld te zien geeft dat past bij dat van andere glastuinbouw gemeenten. Soms kunnen hoger scorende gemeenten een praktisch voorbeeld voor Westland op een onderdeel leveren, bijvoorbeeld PMD afvalinzameling, soms betreft het historisch bepaalde situaties die geaccepteerd moeten worden, bijvoorbeeld Rijksmonumenten. De onderstaande overzichten worden hier niet apart becommentarieerd maar kunnen als referentie gelden wanneer Westland op basis van het benchmarkrapport naar beleidsprioriteiten kijkt.



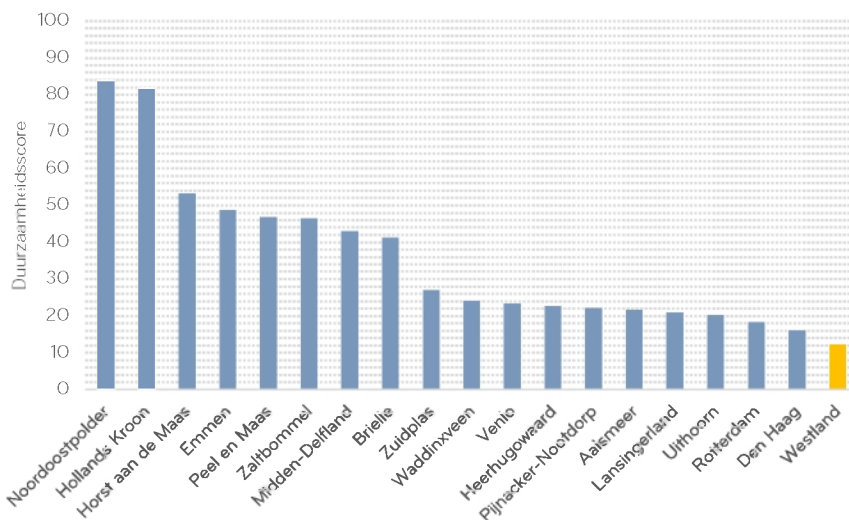
Figuur 8.2 Rijksmonumenten

Stadgezichten

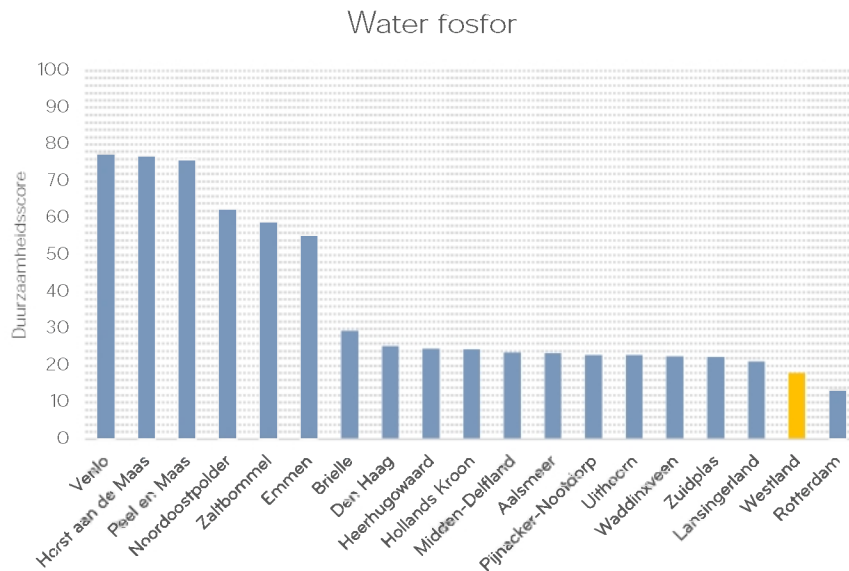


Figuur 8.3 Stadgezichten

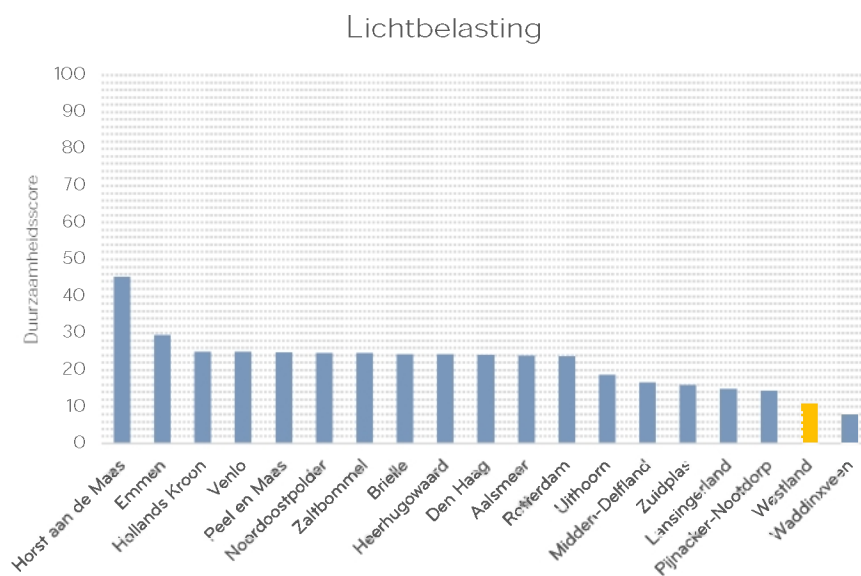
Verharding



Figuur 8.4 Verharding

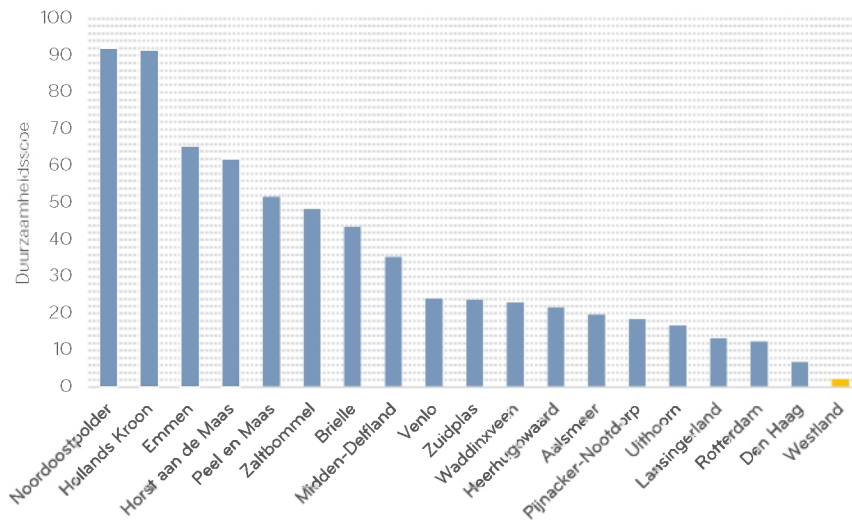


Figuur 8.5 Water fosfor



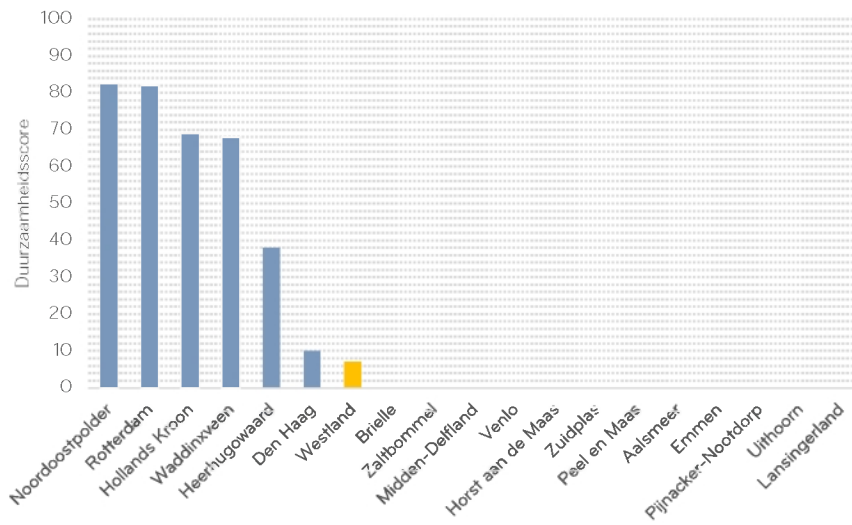
Figuur 8.6 Lichtbelasting

Hittestress

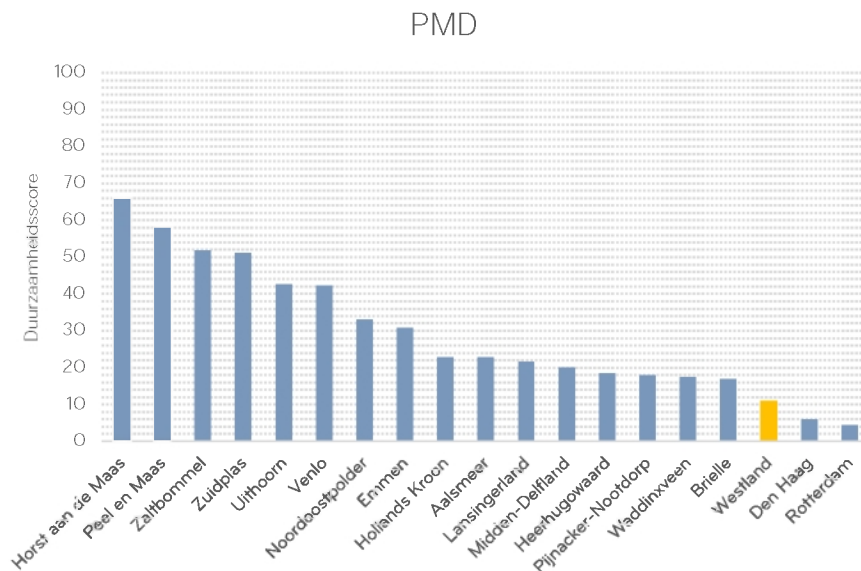


Figuur 8.7 Hittestress

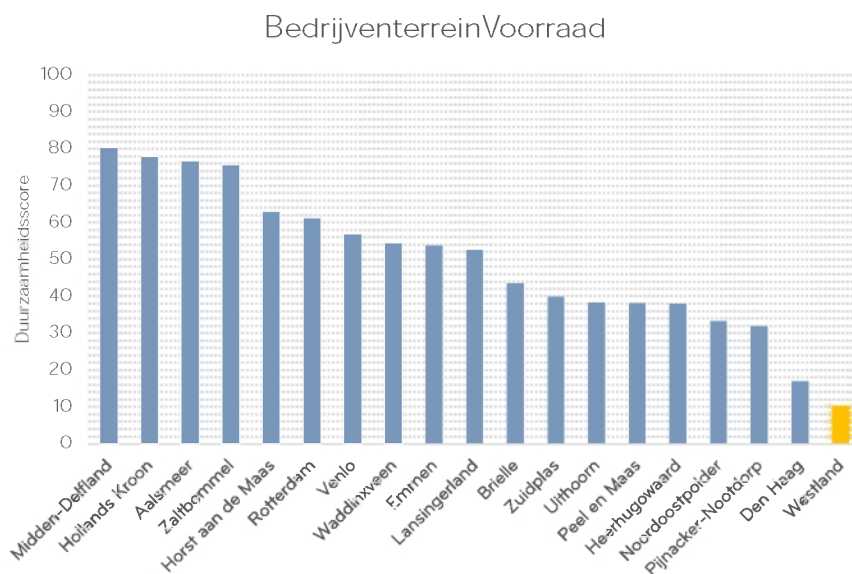
Windenergie



Figuur 8.8 Windenergie



Figuur 8.9 PMD

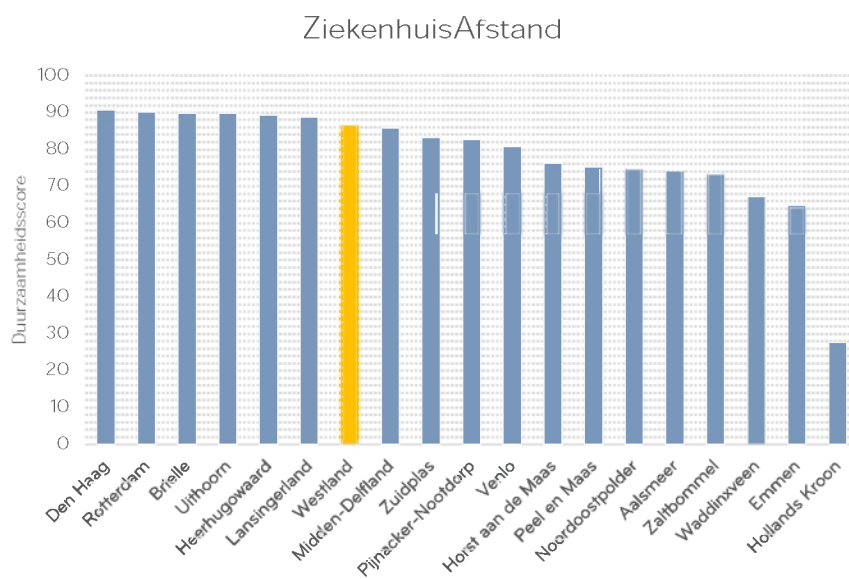


Figuur 8.10 Bedrijventerrein voorraad

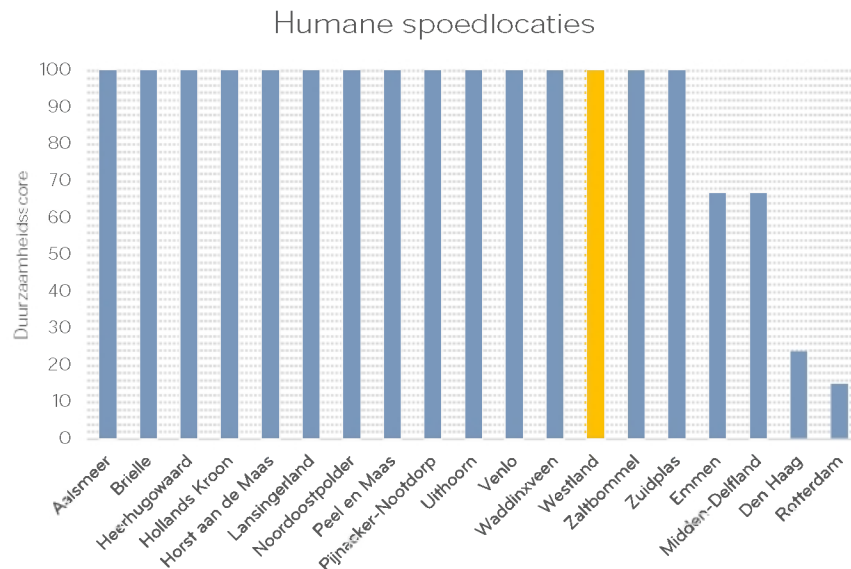
In het algemeen geldt dat de zeer ongunstig scorende indicatoren voor Westland vaak ook bij de benchmarkgemeenten laag scoren. Westland scoort in de groep van benchmarkgemeenten in het bijzonder ongunstig

bij verharding, emissie fosfor naar oppervlaktewater, lichtbelasting, hittestress, PMD afvalinzameling, en voorraad bedrijventerrein.

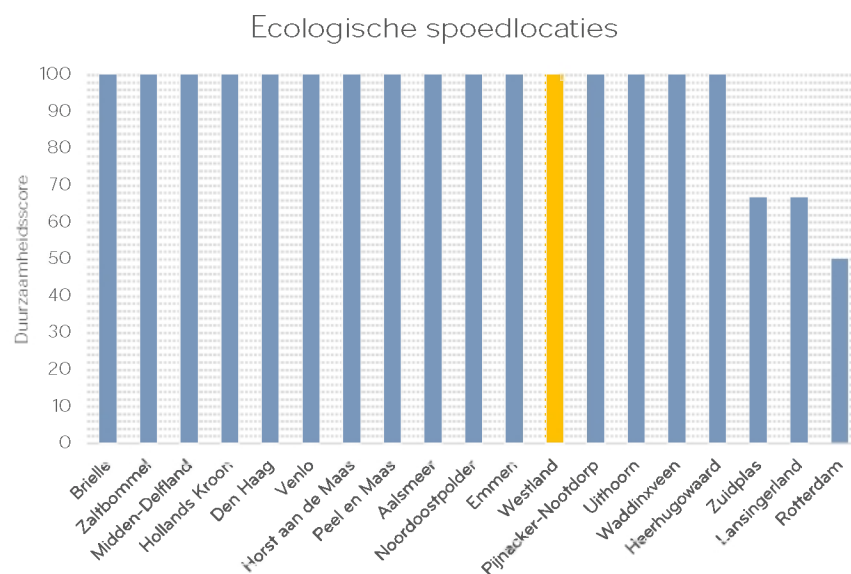
8.2.2 Benchmark voor zeer gunstig scorende indicatoren Westland¹⁰



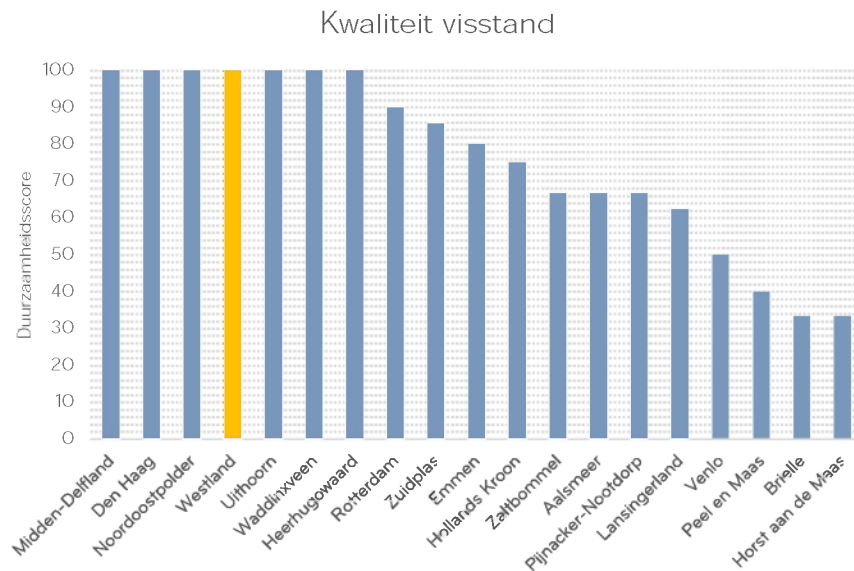
Figuur 8.11 Afstand ziekenhuis



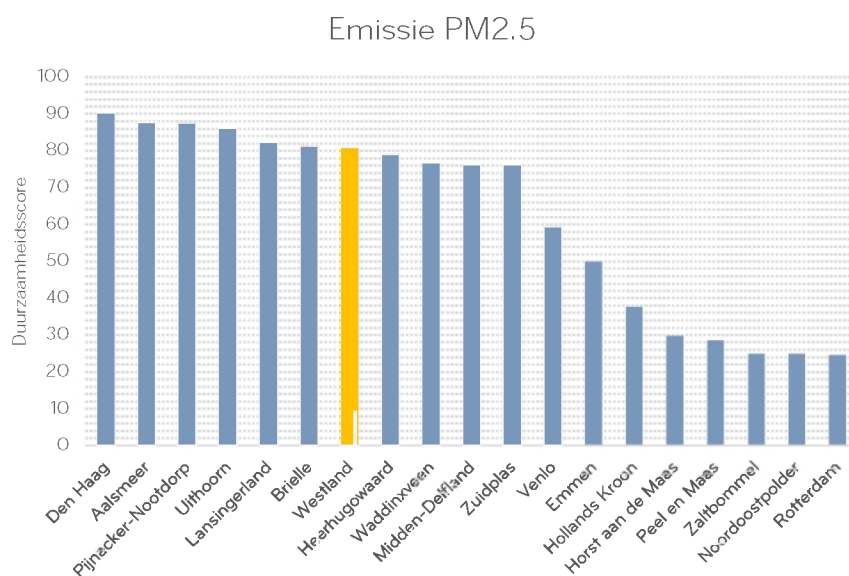
Figuur 8.12 Humane speedlocaties



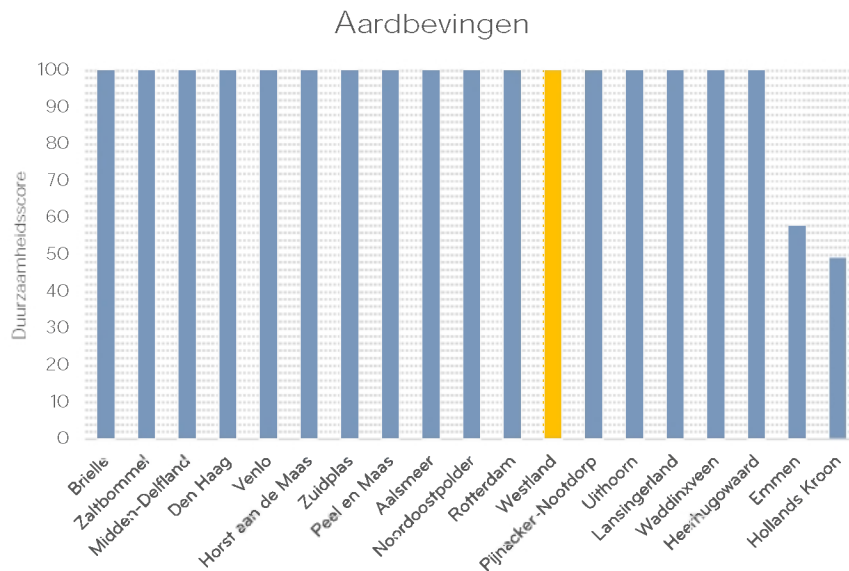
Figuur 8.13 Ecologische speedlocaties



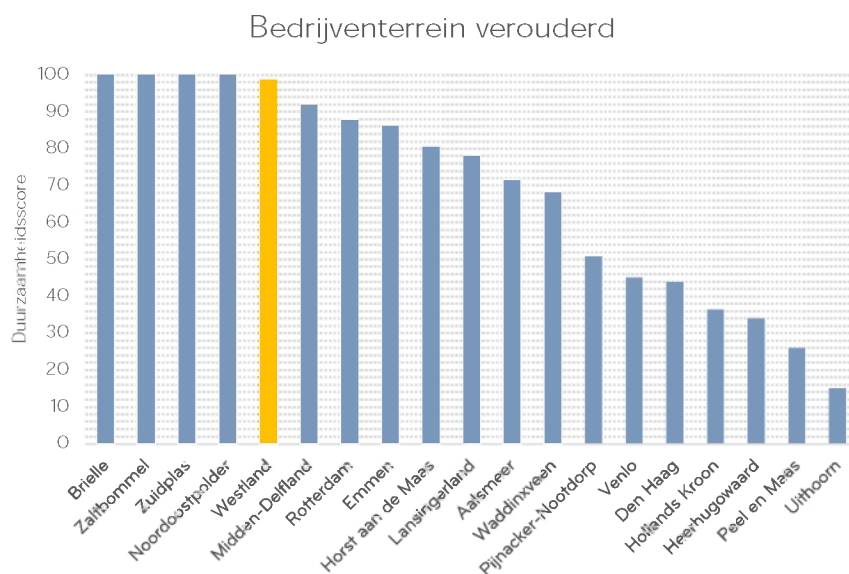
Figuur 8.14 Kwaliteit visstand



Figuur 8.15 Emissie PM2.5



Figuur 8.16 Aardbevingen



Figuur 8.17 Bedrijventerrein verouderd

Een blik op de zeer gunstig scorende indicatoren toont dat de benchmarkgemeenten over het algemeen ook gunstig scoren op deze indicatoren. Dit geldt vooral voor afstand tot ziekenhuis, spoed humane en ecologische bodemsaneringslocaties, luchtmissie PM2.5 fijnstof, en afwezigheid van aardbevingen. Bij visstand oppervlaktewater en afwezigheid van verouderde bedrijfsterreinen doet Westland het beter dan de meeste andere benchmarkgemeenten.



9 Conclusies

9.1 Samenvattende conclusies 3P analyse

9.1.1 Stijgende lijn is voortgezet

Westland wist over de afgelopen 5 jaar (2014-2018) de duurzaamheidscore gestaag te verbeteren van 47.2 tot 50.6% doelbereiking. Scoorde in 2014 het sociaal-cultureel kapitaal nog het best onder de drie duurzaamheidsdomeinen (53.6) in 2018 was dat voor het economisch kapitaal het geval (55.3). Het ecologisch kapitaal bleef aanzienlijk achter bij deze scores maar verbeterde wel van 36.1 naar 42.2%. Ook ten opzichte van het landelijke beeld wist Westland de afgelopen jaren de duurzaamheid meer te verbeteren (1.5%punten) dan gemiddeld (1.0%punt).

Landelijk was 2015 economisch het moeilijkste (rapportage) jaar, in Westland was er enige terugval in 2017, die in 2018 echter ruim werd gecompenseerd.

Het verschil in score tussen de drie kapitalen was maximaal 17.4%punten in 2014 en liep in 2018 terug tot 13.1%punten. Daarmee kwamen de drie kapitalen iets meer in balans.

9.1.2 Beeld van de voorraden

Ondanks de mooie economische prestaties, die zich vooral affekenen bij de voorraden concurrentievermogen, kennis en, infrastructuur en bereikbaarheid, is er een teruggang te constateren in de score voor ruimtelijke vestigingsvoorwaarden en ook in economisch participatie in Westland. Beide voorraden kunnen op langere termijn remmende factoren worden.

Daar tegenover staat dat bijna de helft van alle voorraden een forse verbetering over de laatste vijf jaar te zien geven. In het oog springen veiligheid (van 47.9 naar 62%), en bodem en lucht die met 10%punten of meer verbeterden.

9.2 Vergelijkingsperspectief

Onderstaande tabel 9.1 geeft een samenvattend overzicht van de positie van Westland ten opzichte van gemeenten die om verschillende redenen als vergelijkingsbasis hebben gediend.

Uit deze tabel 9.1 blijkt dat in vergelijking met de glastuinbouw benchmarkgemeenten en de gemeenten behorende tot overeenkomstige typologieën als Westland een aantal voorraden in Westland gunstig tot zeer gunstig afsteken. Dit zijn:

- Maatschappelijke participatie
- Economische participatie
- Gezondheid
- Onderwijs
- Veiligheid
- Woonomgeving
- Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden
- Infrastructuur en bereikbaarheid

Ongunstig tot zeer ongunstig steekt Westland af bij de andere vergelijkingsgemeenten voor:

- Kunst en cultuur
- Water
- Lucht
- Hinder en calamiteiten
- Energie
- Afval- en grondstoffen
- Kennis

Tabel 9.1 Samenvattend overzicht vergelijkingen met gemeenten van een bepaalde typologie en met de 18 benchmarkgemeenten

VOORRADEN	WESTLAND DUURZAAMHEID SCORE	GLASTUINBOUW BENCHMARK GEMEENTEN	GROTE GEMEENTEN	GROEI GEMEENTEN	WERK GEMEENTEN	CENTRUM GEMEENTEN
Maatschappelijke Participatie	47.6	++	++	+	++	++
Politieke Participatie	49.6	+	0	--	+	+
Economische Participatie	56.2	++	++	++	++	++
Kunst en cultuur	31.6	--	--	--	--	--
Gezondheid	64.9	++	++	++	++	++
Onderwijs	61.1	++	++	++	++	++
Veiligheid	62.0	++	++	++	++	++
Woonomgeving	61.0	++	++	+	++	++
Bodem	53.3	--	++	-	++	++
Water	36.3	--	--	--	--	--
Lucht	51.2	0	--	--	-	--
Hinder en calamiteiten	45.7	--	++	--	-	-
Natuur en landschap	44.9	++	--	--	--	--
Energie	30.9	--	--	--	--	--
Afval- en grondstoffen	33.4	--	--	--	--	--
Concurrentievermogen	60.3	0	++	++	++	++
Arbeid	64.0	-	++	++	++	++
Kennis	42.7	--	--	--	--	--
Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	59.2	++	++	++	++	++
Infrastructuur en bereikbaarheid	50.4	++	+	++	++	++

Toelichting:

- ++ = Westland presteert veel beter: voorraadscore meer dan 5% beter
- + = Westland presteert beter: voorraadscore tussen de 0 en 5% beter
- = Westland presteert slechter: voorraadscore tussen de 0 en 5% slechter
- = Westland presteert veel slechter: voorraadscore meer dan 5% slechter

In het algemeen scoort Westland bij 21 indicatoren, meestal tot het ecologisch kapitaal behorend, ongunstig tot zeer ongunstig. Het blijkt dat de zeer ongunstig scorende indicatoren voor Westland vaak ook bij de benchmarkgemeenten laag scoren. Westland scoort echter binnen de groep van benchmarkgemeenten bijzonder ongunstig bij de indicatoren verharding, emissie fosfor naar oppervlaktewater, lichtbelasting, hittestress, PMD afvalinzameling, en de voorraad bedrijventerrein. Deze aspecten vragen als eerste om na te gaan of deze situatie met extra beleid kan en zal worden ondervangen.



10 Sustainable Development Goals

10.1 Score Sustainable Development Goals gemeente Westland

Zoals aangekondigd zal naast de 3P analyse in dit rapport ook een zo goed mogelijke doorvertaling naar de VN Sustainable Development Goals (SDGs) worden gegeven. Voor de meetmethode en gebruikte gegevens wordt verwezen naar een raamwerkrapport dat Telos voor de BNG Bank heeft opgesteld.¹¹ In dit raamwerk staat over de toegepaste methode het volgende vermeld:

There are different options to link the outcome of 3P sustainability assessments to SDG impacts. Which option to use depends on the type of data available. In this case, data for potentially 126 indicators are available, which makes it possible to allocate most of them to the SDGs in conformity with the targets linked to these goals. As SDGs have some overlap, indicators may show up more than one time. This is found acceptable and a logical consequence of the way the SDGs are designed. Where indicators seem to be positioned in a non-logical way, e.g. earthquakes under nr.1 (No poverty), this is due to the targets defined by the UN for this Goal.

.... This may result in a SDG score, which is not really representative for the municipal situation. The latter is mainly due to the fact that SDGs are primarily meant to inspire national governments and are not primarily designed to monitor actions of e.g. municipalities...

The scores for the indicators are the same as the sustainability scores discussed previously, as are the rules for aggregation. However, the SDG scores themselves have not been aggregated for methodological reasons, such as the sometimes overlapping targets and therefore the multiple use of several indicators.

In total 14 of the 17 SDGs can be measured for Dutch municipalities, excluding Goals 5, 14 and 17.

In onderstaand figuur zijn de resultaten per SDG sterk wisselend. In deze figuur is per SDG een getal te zien dat weergeeft op welke plaats de gemeente Westland eindigt in vergelijking met alle Nederlandse gemeenten. Zoals gezegd zijn de doelen 5. Vrouwen en mannen gelijk, 14.

11

Zoeteman, Bastiaan, Mulder, Rens, 2018, Sustainability Framework document for Best in Class Municipality Investment, NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG Bank) Sustainability Bond 2018, Telos, Documentnummer, 18.189, Chapter 7, Tilburg University

Bescherming van zeeën en oceanen en 17. Partnerschap voor de doelen zijn niet meegenomen in de analyse omdat ze niet van toepassing zijn op specifieke gemeenten.

Met name bij de doelen 1. Einde aan armoede, 6. Schoon drinkwater, 7. Duurzame en betaalbare energie, 11. Veilige en duurzame steden, 12. Duurzame consumptie en productie en 13. Klimaatverandering aanpakken, scoort de gemeente Westland aan de lage kant.

Daarentegen scoort Westland goed op de doelen 3: Gezondheid en welzijn, 4: Goed onderwijs, 8: Fatsoenlijke banen en economische groei en 9: Innovatie en duurzame infrastructuur.



Figuur 10.1 Ranking Westland per SDG

10.2 Vergelijking benchmarkgemeenten

In tabel 10.1 zijn voorbeelden weergegeven van beter dan Westland op de SDGs scorende gemeenten onder de 18 benchmarkgemeenten. Daarnaast is weergegeven welke plek de gemeente Westland inneemt in vergelijking met de benchmarkgemeenten.

Tabel 10.1 Westland in vergelijking met 18 benchmarkgemeenten wat betreft SDG scores

SDG	BETER SCORENDE GEMEENTEN		PLAATS WESTLAND
1: Einde aan armoede	Pijnacker-Nootdorp	Horst aan de Maas	12
2: Einde aan honger	Horst aan de Maas	Pijnacker-Nootdorp	11
3: Gezondheid en welzijn	Pijnacker-Nootdorp	Lansingerland	4
4: Goed onderwijs	Horst aan de Maas	Midden-Delfland	3
6: Schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen	Emmen	Noordoostpolder	4
7: Betaalbare en duurzame energie	Den Haag	Heerhugowaard	11
8: Eerlijk werk en economische groei	Uithoorn	Midden-Delfland	5
9: Industrie, innovatie en infrastructuur	Waddinxveen	Uithoorn	5
10: Ongelijkheid verminderen	Midden-Delfland	Aalsmeer	7
11: Duurzame steden en gemeenschappen	Waddinxveen	Den Haag	16
12: Verantwoorde consumptie en productie	Peel en Maas	Zaltbommel	12
13: Klimaat actie	Hollands Kroon	Noordoostpolder	18
15: Leven op het land	Pijnacker-Nootdorp	Den Haag	3
16: Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	Midden-Delfland	Horst aan de Maas	4

Tabel 10.1 toont dat de gemeenten Horst aan de Maas, Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp over het algemeen gunstiger op de SDGs scoren dan Westland. Daarnaast is te zien dat de gemeente Westland het in vergelijking met de benchmarkgemeenten vooral goed doet op de doelen 3. Goede gezondheid en welzijn, 4. Kwaliteitsonderwijs, 6. Schoon water en sanitair, 8. Waardig werk en economische groei, 9. Innovatie en infrastructuur, 15. Herstel ecosystemen en behoud biodiversiteit en 16, Vrede, veiligheid en rechtvaardigheid. Daarentegen scoort Westland ongunstig in vergelijking met de benchmarkgemeenten op de doelen 11. Veilige en duurzame steden en 13. Klimaatverandering aanpakken.



Bijlagen

A Tabel indicator scores

Tabel B A.1 Indicator scores

		DUURZAAM- HEIDSSCORES	RUWE DATA SCORES
Maatschappelijke participatie	Sociale cohesie	30	6.1
	Sociale contacten	57.6	73.9
	Eenzaamheid	27	39.2
	Vertrouwen	24.5	48.9
	Vrijwilligers	45.5	32.1
	Mantelzorg geven	75.3	16.1
	Actief in vereniging	47.8	41.3
Politieke participatie	Politiek actief	73	47.1
	Opkomst gemeenteraadsverkiezingen	46.7	58.0
	Opkomst landelijke verkiezingen	76.6	85.0
	Politiek vertrouwen	27.4	30.9
Economische participatie	Langdurige werkloosheid	60.1	1.6
	Arme huishoudens	61.7	2.3
	Bijstand	58.6	1.7
	Vermogen huishoudens	44.5	67.8
Kunst en cultuur	Afstand podiumkunsten	68.5	3.8
	Afstand musea	47.5	4.2
	Rijksmonumenten	37.5	2.0
	Gemeentemonumenten	9.2	0.7
	Beschermde stads- & dorpsgezichten	0	0
	Culturele werkgelegenheid	26.6	1.1
Gezondheid	Levensverwachting	76.3	82.9
	Beoordeling van eigen gezondheid	71	79.2
	Chronisch zieken	72.5	14.2
	Verwarde personen	52.2	2.8
	Onvoldoende bewegen	45	37.0
	Risikant gedrag	40	39.0
	Afstand huisarts	80	0.8
	Afstand ziekenhuis	86.5	2.7
	Medicijngebruik	60.8	65.7
	Onderwijs	Afstand basisschool	70
Afstand voorgezet onderwijs		65	1.9
Eindexamencijfer		66.4	101.3
Onvertraagd naar diploma		67.9	101.4

Tabel B A.1 Indicator scores

		DUURZAAM- HEIDSSCORES	RUWE DATA SCORES
	Voortijdig schoolverlaters	44	1.4
	Jeugdwerkloosheid	78	6.6
	Opleidingsniveau bevolking	36.2	52.8
Veiligheid	Geweldsdelicten	62.5	3.0
	Vermogensdelicten	57	22.2
	Vandalisme	51.3	3.9
	Jeugdcriminaliteit	76.8	0.9
	Verkeersonveiligheid	63.8	4.9
	Kindermishandeling	46	0.7
	Onveiligheidsgevoel	76.5	28.2
Woonomgeving	Tevredenheid woning	58.8	91.8
	Tevredenheid woonomgeving	52.5	85.5
	Tevredenheid winkels	49	84.6
	Afstand dagelijkse voorzieningen	60	0.8
	Migratiesaldo	78.9	14.4
	Nieuwbouw woningen	76.2	13.3
	Leegstand woningen	79.7	0.8
	Betaalbare huurwoningen	32.7	16.5
Bodem	Humane spoedlocaties	100	0
	Spoedlocaties verspreiding	66.7	1
	Ecologische spoedlocaties	100	0
	Verhard oppervlak	12.3	58.0
	Stikstof depositie	58.8	1854.9
Water	Kwaliteit visstand	100	1.0
	Kwaliteit macrofauna	66.7	0.7
	Kwaliteit waterflora	50	0.5
	Fysisch-chemische kwaliteit	33.3	0.3
	Overige stoffen	33.3	0.3
	Prioritaire stoffen	33.3	0.3
	Emissies stikstof	21.8	53.8
	Emissies fosfor	18	6.4
Lucht	Emissie koolstofdioxide	24.8	12418.3
	Emissie stikstofoxiden	24.8	21.6
	Emissie fijnstof	80.6	0.5
	Emissie NMVOS	65.2	8.2
	Concentratie stikstofoxiden	38.7	24.5
	Concentratie ozon	56.1	45.9
	Concentratie fijnstof	68.5	11.3
Hinder en calamiteiten	Overlast stank, stof of vuil	67.5	16.5
	Geluidhinder	75.3	24.7
	Geluidbelasting	36.4	28.2

Tabel B A.1 Indicator scores

		DUURZAAM- HEIDSSCORES	RUWE DATA SCORES
	Lichtbelasting	10.9	341.4
	Risico bedrijven	25	0.3
	Overstromingen	23.7	4.4
	Wateroverlast	70.3	11.9
	Aardbevingen	100	0.0
	Hittestress	2.2	1.4
Natuur en landschap	Afstand tot openbaar groen	23.8	0.9
	Recreatief binnenwater	70	2.1
	Bos en natuurlijk terrein	33	6.6
	Soortenrijkdom	53.9	515.7
	Rode lijst soorten	43.7	33.7
Energie	Windenergie	43.5	3130
	Zonnestroom	38.1	3.1
	Gasverbruik huishoudens	39	1220
	Elektriciteitsverbruik huishoudens	7.1	0.3
	Energielabel woningen	42	1.7
	Gasverbruik bedrijven	22.6	14208
	Elektriciteitsverbruik bedrijven	24.3	18753
Afval- en grondstoffen	Totaal huishoudelijk afval	48.9	505
	Huishoudelijk restafval	24.6	208.2
	GFT-afval	44.8	89.6
	Oud papier en karton	42.5	57.0
	Verpakkingsglas	21.8	17.4
	PMD	11	4.4
Concurrentievermogen	BRP per hoofd	67.7	110.6
	Aandeel starters	64.3	13.7
	Opheffingen	59.1	7.0
	Snelgroeierende bedrijven	56.2	5.5
	Aandeel topsectoren	75.2	35.5
	Investerings bedrijven	54.9	103.9
Arbeid	Werkgelegenheidsfunctie	76.6	71.9
	Benutting arbeidspotentieel	61.7	3.6
	Werkloosheid	56.4	1.3
	Arbeidsongeschiktheid	70.4	2.3
	Ontgroening en vergrijzing	36	24.4
Kennis	Aandeel hoogopgeleiden	75.1	1.5
	Aandeel kenniswerkers	53	3.2
	Capaciteit WO/HBO	24.2	1.0
	High- en mediumtech werkgelegenheid	25.4	1.0
	Creatieve industrie	10.4	0.4

Tabel B A.1 Indicator scores

		DUURZAAM- HEIDSSCORES	RUWE DATA SCORES
Ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Voorraad bedrijventerreinen	56.5	77.6
	Netto/bruto verhouding bedrijventerreinen	98.6	0.3
	Verouderd bedrijventerrein	64	10.3
	Werklocaties	76.9	4.6
	Leegstand kantoorruimte	49	6.6
	Leegstand winkelruimte	39.5	7.9
Infrastructuur en bereikbaarheid	Ontsluiting treinstations	42.5	6.5
	Ontsluiting hoofdwegen	77.5	0.9
	Schone voertuigen	25.6	3.2
	Laadpalen	47.7	4.7
	Afstand bushaltes	58.8	329.5

B Beschrijving indicatoren & bronvermelding

In deze bijlage zijn opgenomen de indicatoren, hun meeteenheden en meetjaar per kapitaal (tabel B1.1 t/m B1.3) en de bronnen (tabel B1.4) die bij het opstellen van de monitor zijn toegepast. Voor een meer uitgebreide verantwoording per indicator wordt verwezen naar de Telos website www.telos.nl

Tabel B B.1 **Overzicht van de indicatoren en hun kenmerken voor het sociaal-cultureel kapitaal**

maatschappelijke participatie	Sociale cohesie	Een rapportcijfer dat de sociale cohesie binnen een regio aangeeft	Score (1-10)	2017
maatschappelijke participatie	Sociale contacten	percentage respondent dat aangeeft vaak of regelmatig contact te hebben met vrienden, familie en bureu	Percentage	2013-2015
maatschappelijke participatie	Eenzaamheid	Percentage personen met hoge emotionele/sociale eenzaamheidsscore (volwassenen 19+)	Percentage	2016
maatschappelijke participatie	Vertrouwen	Percentage respondenten dat aangeeft over het algemeen vertrouwen te hebben in andere mensen	Percentage	2013-2015
maatschappelijke participatie	Vrijwilligers	Percentage respondenten dan vrijwilligerswerk doet	Percentage	2016
maatschappelijke participatie	Mantelzorg geven	Percentage van de bevolking dat mantelzorg verleend	Percentage	2016
maatschappelijke participatie	Actief in vereniging	Aandeel personen van 18 jaar of ouder dat minimaal maandelijks aan een verenigingsactiviteit deelneemt	Percentage	2013-2015
politieke participatie	Politiek actief	Aandeel personen van 18 jaar of ouder dat in de afgelopen 5 jaar aan politieke acties heeft deelgenomen	Percentage	2013-2015
politieke participatie	Opkomst gemeenteraadsverkiezingen	Gemiddeld opkomstpercentage van de verkiezingen van de gemeenten bij de gemeenteraadsverkiezingen	Percentage	2018
politieke participatie	Opkomst landelijke verkiezingen	Gemiddeld opkomstpercentage in de gemeente bij de landelijke verkiezingen voor de Tweede Kamer	Percentage	2017
politieke participatie	Politiek vertrouwen	Aandeel personen die aangeven "tamelijk veel" of "heel veel vertrouwen" te hebben in de Tweede kamer	Percentage	2013-2015
economische participatie	Langdurige werkloosheid	Het percentage mensen van de potentiële beroepsbevolking dat langer dan een jaar een WW uitkering heeft ontvangen, of dat de maximale WW duur (38 maanden) heeft behaald in het afgelopen jaar	Percentage	2017
economische participatie	Arme huishoudens	Percentage huishoudens met inkomen onder 105% van het sociale minimum ten opzichte van het totaal aantal huishoudens gedurende 4 jaar of langer	Percentage	2016

economische participatie	Bijstand	Het gemiddeld aantal personen in de bijstand per jaar relatief aan de gemiddelde omvang van de totale potentiële beroepsbevolking van dat jaar (15-65)	Percentage	2017
economische participatie	Vermogen huishoudens	Percentage huishoudens met een vermogen van 5000 euro of meer	Percentage	2015
kunst en cultuur	Afstand podiumkunsten	Afstand tot podiumkunsten	km	2015
kunst en cultuur	Afstand musea	Afstand tot musea	km	2015
kunst en cultuur	Rijksmonumenten	Aantal rijksmonumenten per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2017
kunst en cultuur	Gemeentemonumenten	Aantal gemeentemonumenten per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2015
kunst en cultuur	Beschermde stads- & dorpsgezichten	Aantal beschermde stads- en dorpsgezichten per gemeente	Aantal	2017
kunst en cultuur	Culturele werkgelegenheid	Percentage van de werkzame personen dat in de culturele sector werkt	Percentage	2017
gezondheid	Levensverwachting	De gemiddelde levensverwachting bij geboorte	Jaar	2016
gezondheid	Beoordeling van eigen gezondheid	Percentage van de bevolking dat zijn of haar gezondheid als goed beoordeelt	Percentage	2016
gezondheid	Chronisch zieken	Percentage verzekerden dat gelet op het medicijngebruik een chronische aandoening heeft	Percentage	2015
gezondheid	Verwarde personen	Aantal verwarde personen per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2017
gezondheid	Onvoldoende bewegen	Percentage inwoners tussen 19 en 65 jaar dat niet voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB)	Percentage	2016
gezondheid	Risikant gedrag	Percentage van de mensen dat riskant gedrag vertoont dat schadelijk is voor de gezondheid	Percentage	2016
gezondheid	Afstand huisarts	Afstand tot huisartsenpraktijk	km	2016
gezondheid	Afstand ziekenhuis	Afstand tot het ziekenhuis (incl. polikliniek)	km	2016
gezondheid	Medicijngebruik	Percentage personen dat medicijnen gebruikt die vergoed worden door de basisverzekering	Percentage	2016
onderwijs	Afstand basisschool	Gemiddelde afstand tot basisschool	km	2016
onderwijs	Afstand voortgezet onderwijs	Gemiddelde afstand tot middelbare school	km	2016
onderwijs	Eindexamencijfer	Gewogen index van het gemiddelde eindexamencijfer	Index	2016-2017
onderwijs	Onvertraagd naar diploma	Percentage leerlingen dat het voortgezet onderwijs doorloopt zonder in één van de (bovenbouw) klassen te blijven zitten	Index	2015-2016
onderwijs	Voortijdig schoolverlaters	Percentage leerlingen (jonger dan 23) dat zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat	Percentage	2016-2017
onderwijs	Jeugdwerkloosheid	Percentage van de bevolking (15-25 jaar) dat werkloos is	Percentage	2017
onderwijs	Opleidingsniveau bevolking	Percentage laagopgeleiden	Percentage	2016

veiligheid	Gewelddelicten	Het aantal geregistreerde gewelddelicten per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2017
veiligheid	Vermogensdelicten	Het aantal geregistreerde vermogensdelicten per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2017
veiligheid	Vandalisme	Het aantal geregistreerde vernielingen en verstoringen per 10.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2017
veiligheid	Jeugdcriminaliteit	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat in aanraking is gekomen met politie of justitie	Percentage	2015
veiligheid	Verkeersonveiligheid	Geregistreerde verkeersongevallen totaal per 1.000 inwoners	Aantal per 1.000 inwoners	2016
veiligheid	Kindermishandeling	Het percentage mishandelde kinderen	Percentage	2014
veiligheid	Onveiligheidsgevoel	Percentage inwoners dat zich 'wel eens' of 'vaak' onveilig voelt	Percentage	2017
woonomgeving	Tevredenheid woning	Percentage van de bevolking, dat 'tevreden' of 'zeer tevreden' is over de woning	Percentage	2015
woonomgeving	Tevredenheid woonomgeving	Percentage van de bevolking, dat 'tevreden' of 'zeer tevreden' is over de woonomgeving	Percentage	2015
woonomgeving	Tevredenheid winkels	Percentage dat 'tevreden' of 'zeer tevreden' is met de winkels in de omgeving	Percentage	2012
woonomgeving	Afstand dagelijkse voorzieningen	Afstand tot een grote supermarkt of andere winkel voor dagelijkse levensbehoeften	km	2016
woonomgeving	Migratiesaldo	Het driejarig gemiddelde van het aantal gevestigde personen minus het aantal vertrokken personen per 1.000 inwoners	Saldo per 1.000 inwoners	2015-2017
woonomgeving	Nieuwbouw woningen	Aantal gereedgekomen woningen per 1.000 woningen	Aantal per 1.000 inwoners	2016-2017
woonomgeving	Leegstand woningen	Percentage administratief leegstaande woningen	Percentage	2017
woonomgeving	Betaalbare huurwoningen	Percentage betaalbare huurwoningen	Percentage	2016

Tabel B.B.2 Overzicht van de indicatoren en hun kenmerken voor het ecologisch kapitaal

bodem	Humane spoedlocaties	Aantal humane spoedlocaties	aantal	2018
bodem	Spoedlocaties verspreiding	Aantal spoedlocaties met een verspreidingsrisico	aantal	2018
bodem	Ecologische spoedlocaties	Aantal spoedlocaties met een ecologisch risico	aantal	2018
bodem	Verhard oppervlak	Percentage van de oppervlakte dat afgedicht is	Percentage	2015
bodem	Stikstof depositie	Depositie van stikstof per hectare	mol/ha/jaar	2017
water	Kwaliteit visstand	Percentage waterlichamen waarvan de kwaliteit van de visstand minimaal matig is	percentage waterlichamen	2017

water	Kwaliteit macrofauna	Percentage waterlichamen waarvan de kwaliteit van de macrofauna minimaal matig is	percentage waterlichamen	2017
water	Kwaliteit waterflora	Percentage waterlichamen waarvan de kwaliteit van de overige flora minimaal matig is	percentage waterlichamen	2017
water	Fysisch-chemische kwaliteit	Percentage waterlichamen waarvan de fysisch-chemische kwaliteit minimaal matig is	percentage waterlichamen	2017
water	Overige stoffen	Percentage waterlichamen dat voldoet aan de normen voor overig verontreinigende stoffen	percentage waterlichamen	2017
water	Prioritaire stoffen	Percentage waterlichamen dat voldoet aan de normen voor prioritair verontreinigende stoffen	percentage waterlichamen	2017
water	Emissies stikstof	Emissie stikstof op het oppervlaktewater per hectare	kg/ha	2016
water	Emissies fosfor	Emissie fosfor op het oppervlaktewater per hectare	kg/ha	2016
lucht	Emissie koolstofdioxide	Emissie van koolstofdioxide per inwoner	kg/inwoner	2016
lucht	Emissie stikstofoxiden	Emissie stikstofdioxiden per inwoner	kg/inwoner	2016
lucht	Emissie fijnstof	Emissie fijnstof (PM2.5) per inwoner	kg/inwoner	2016
lucht	Emissie NMVOS	Emissie vluchtige organische stoffen (exclusief methaan) per inwoner	kg/inwoner	2016
lucht	Concentratie stikstofoxiden	Achtergrondconcentratie stikstofdioxiden (NO2)	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	2017
lucht	Concentratie ozon	Achtergrondconcentratie ozon	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	2017
lucht	Concentratie fijnstof	Achtergrondconcentratie fijnstof (PM2.5)	$\mu\text{g}/\text{m}^3$	2017
hinder en calamiteiten	Overlast stank, stof of vuil	Percentage mensen dat aangeeft vaak last te hebben van stank, stof en/of vuil	Percentage bevolking	2015
hinder en calamiteiten	Geluidhinder	Percentage mensen dat aangeeft vaak overlast te ondervinden van geluid in hun buurt	Percentage bevolking	2015
hinder en calamiteiten	Geluidbelasting	Landoppervlakte belast met een geluidsniveau boven 55 dB	Percentage oppervlak	2016
hinder en calamiteiten	Lichtbelasting	Emissie van licht	nW/cm ² /sr	2017
hinder en calamiteiten	Risico bedrijven	Aandeel landoppervlakte dat onder een 10-6 risicocontour valt	percentage oppervlakte	2018
hinder en calamiteiten	Overstromingen	Aantal getroffen inwoners per hectare bij een overstroming met middelgrote kans	getroffenen/hectare	2017
hinder en calamiteiten	Wateroverlast	Het percentage gebouwen waar de kans aanwezig is dat er water het huis binnen loopt via de drempel bij een ernstige regenbui	Percentage gebouwen	2018
hinder en calamiteiten	Aardbevingen	Het gemiddeld aantal aardbevingen dat ieder persoon in de gemeente heeft kunnen voelen en waar mogelijk schade van is ontstaan	aantal getroffen per inwoner	2015-2017
hinder en calamiteiten	Hittestress	Jaarlijks gemiddelde temperatuurverschil dat ontstaat door het hitte-eiland effect	graden celcius	2017
natuur en landschap	Afstand tot openbaar groen	Gemiddelde afstand tot openbaar groen	km	2012
natuur en landschap	Recreatief binnenwater	Gemiddelde afstand tot recreatief binnenwater	km	2010

natuur en landschap	Bos en natuurlijk terrein	Aandeel bos en natuurlijk terrein	Percentage Opper-vlakte	2015
natuur en landschap	Soortenrijkdom	Aantal soorten waargenomen in de gemeente in een periode van 10 jaar	aantal/km2	2006-2016
natuur en landschap	Rode lijst soorten	Aantal bedreigde soorten waargenomen in de gemeente in een periode van 10 jaar	aantal/km2	2006-2016
energie	Windenergie	Opgesteld vermogen van windturbines op land per hectare	kW/ha	2017
energie	Zonnestroom	Geplaatst vermogen aan zonnepanelen per hectare	kWpiek/ha	2017
energie	Gasverbruik huishoudens	Gasverbruik huishoudens in m ³ aardgas per jaar	m3	2017
energie	Elektriciteitsverbruik huishoudens	Elektriciteitsverbruik huishoudens	kWh	2017
energie	Energie label woningen	Gemiddelde energie-index van alle woningen met voorlopige of geregistreerde energie labels	score	2017
energie	Gasverbruik bedrijven	Gasverbruik bedrijven in 1.000 m ³ aardgasequivalenten per werknemer per jaar	1000 m3/1000 werknemer	2016
energie	Elektriciteitsverbruik bedrijven	Elektriciteitsverbruik bedrijven in 1.000 kWh per werknemer	1000 kWh/1000 werknemer	2016
afval- en grondstoffen	Totaal huishoudelijk afval	Totale hoeveelheid afval per inwoner	kg/inwoner	2016
afval- en grondstoffen	Huishoudelijk restafval	Huishoudelijk restafval per inwoner.	kg/inwoner	2016
afval- en grondstoffen	GFT-afval	Gescheiden ingezameld GFT afval per inwoner	kg/inwoner	2016
afval- en grondstoffen	Oud papier en karton	Gescheiden ingezameld oud papier en karton per inwoner	kg/inwoner	2016
afval- en grondstoffen	Verpakkingsglas	Gescheiden ingezameld verpakkingsglas per inwoner	kg/inwoner	2016
afval- en grondstoffen	PMD	Gescheiden ingezameld of nagescheiden kunststof verpakkingsmateriaal per inwoner	kg/inwoner	2016

Tabel B B.3 **Overzicht van de indicatoren en hun kenmerken voor het ecologisch kapitaal**

concurrentievermogen	BRP per hoofd	Verhouding van het BRP per hoofd ten opzichte van het nationaal gemiddelde	Index	2016
concurrentievermogen	Aandeel starters	Percentage starters ten opzichte van het totaal aantal vestigingen	Percentage	2017
concurrentievermogen	Opheffingen	Percentage opheffingen op het totaal aantal vestigingen	Percentage	2017
concurrentievermogen	Snelgroeiende bedrijven	Percentage snelgroeiende bedrijven	Percentage	2015
concurrentievermogen	Aandeel topsectoren	Het aandeel van werkzame personen in de topsectoren ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen	Percentage	2017
concurrentievermogen	Investeringen bedrijven	De verhouding tussen vaste activa en het aantal werkzame personen	€/werknemer	2016

arbeid	Werkgelegenheidsfunctie	Verhouding tussen aantal banen en de totale beroepsbevolking	Banen/ beroepsbevolking	2017
arbeid	Benutting arbeidspotentieel	Percentage werkzame beroepsbevolking	Percentage	2017
arbeid	Werkloosheid	Percentage van de beroepsbevolking die niet werkend werkzoekende is, ten opzichte van de totale beroepsbevolking	Percentage	2017
arbeid	Arbeidsongeschiktheid	Het percentage arbeidsongeschikten	Percentage	2016
arbeid	Ontgroening en vergrijzing	Het aandeel van 15-25 en 45-75 jarigen in de beroepsbevolking ten opzichte van het nationale gemiddelde	Index	2017
kennis	Aandeel hoogopgeleiden	Percentage hoogopgeleiden (HBO of WO) in de potentiële beroepsbevolking (15-75)	Percentage	2017
kennis	Aandeel kenniswerkers	Het aandeel dat onderzoekers hebben in de totale beroepsbevolking	Percentage	2015
kennis	Capaciteit WO/HBO	Percentage ingeschreven WO en HBO studenten van de totale bevolking	Percentage	2017-2018
kennis	High- en mediumtech werkgelegenheid	Percentage werkzame personen in de creatieve industrie ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen	Percentage	2017
kennis	Creatieve industrie	Percentage werkzame personen in de creatieve industrie ten opzichte van het totaal aantal werkzame personen	Percentage	2017
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Voorraad bedrijventerreinen	Percentage terstond uitgeefbaar bedrijventerrein	Percentage	2018
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Netto/bruto verhouding bedrijventerreinen	Verhouding bedrijfsvloeroppervlak en het uitgegeven grondoppervlak van het bedrijventerrein	Percentage	2018
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Verouderd bedrijventerrein	Percentage verouderd bedrijventerrein	Percentage	2018
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Werklocaties	Aandeel economische werklocaties in de totale voorraad gebouwen	Percentage	2017
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Leegstand kantoorruimte	Percentage leegstand kantoren	Percentage	2017
ruimtelijke vestigingsvoorwaarden	Leegstand winkelruimte	Percentage leegstand winkels	Percentage	2017
infrastructuur en bereikbaarheid	Ontsluiting treinstations	Afstand tot treinstation	km	2016
infrastructuur en bereikbaarheid	Ontsluiting hoofdwegen	Afstand tot een oprit van een hoofdverkeersweg	km	2016
infrastructuur en bereikbaarheid	Schone voertuigen	Percentage schone auto's (Electrisch, plug in hybrid, en hybride)	Percentage	2018
infrastructuur en bereikbaarheid	Laadpalen	Laadpalen per 1.000 personenauto's	Aantal per 1.000 personenauto's	2018
infrastructuur en bereikbaarheid	Afstand bushaltes	Gemiddelde afstand tot bushaltes waar op weekdays minimaal 2 bussen per uur stoppen tussen 08:00 en 20:00u	Meter	2018

SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL	CBS, CBS microdata, POLS, Databank verkiezingsuitslagen, WoON, Nationale zorgatlas, Kiesraad, www.verkiezingskaart.nl , UWW, Maatwerk CBS, Rijksdienst cultureel erfgoed, erfgoed databank, GGD, politie.nl, Elsevier, DUO, inspectie voor het onderwijs, Nationale Zorgatlas, Vektis, Verwey Jonker Instituut – Kinderen in Tel, Corpodata DVI
ECOLOGISCH KAPITAAL	Verschillende lokale bronnen, Kamerbrieven, European Environmental Agency, CBS, KRW portaal, Emissieregistratie, Inspectie voor de Leefomgeving, RIVM, WoON, NOAA/NGDC, Risicokaart.nl, KNMI, Nationale Databank Flora en Fauna, Rijkswaterstaat, RVO bewerking door ABF Research, Informatiehuis Water, BlueLabel, Windstats.nl, Bosch & Van Rijn, EP-Online
ECONOMISCH KAPITAAL	CBS, CBS microdata, Kamer van Koophandel, Stichting LISA, IBIS, BAK bewerking PBL (www.clo.nl), Locatus bewerking PBL (www.clo.nl), CROW, Compendium van de Leefomgeving, gtfs.ovapi, klimaatmonitor